

Moc'wah,

de Tarki

G.
van
HEERDE

Moc'wah, de Tarki

TEKENINGEN VAN JAN LUTZ

G. VAN HEERDE

Moc'wah, de Tarki

G. F. CALLENBACH N.V. - UITGEVER - NIJKERK

Ten zuiden van Algiers, aan de voet van het Ahaggar-gebergte, wonen de Toeareg. Een Tarki — zo wordt één man van de Toeareg genoemd — is, wanneer hij zich ophoudt in de nabijheid van vrouwen, gesluierd. Hij draagt aan zijn rechterpols een zware steen, waardoor hij meent het zwaard met meer kracht te kunnen neerslaan.

Deze mensen, die zichzelf „mannen van het Ahaggar-gebergte” noemen, waren tot 1907 echte woestijnrovers, die zelfs uit de Zuidelijke Soedan negers haalden, om hen als slaven te gebruiken bij de bearbeiding van de akkers of om zout te winnen in de zoutgroeven.

Na de komst van de Fransen is het „slavenhalen” afgelopen.

Vele jonge Toeareg hebben dienst genomen in het Franse leger, waar ze als méharisten (bereden soldaten) dienst doen. Over deze merkwaardige woestijnbewoners handelt dit boek.

KANSA VINDT HAAR MEESTER

Moc'wah, de jongen, zit in de schaduw van een pistacheboom en begraaft zijn voeten in het warme woestijnzand.

Hij kijkt naar de donkere staken van de Bedoeïententent, die omhoog pieken tegen de blauwe lucht en naar de bedrijvige vrouwen, die de ronde gerstebroden bakken in het vuur. Verderop groepen de kamelen en de geiten samen, waar de olijven groeien en een enkele oleander.

De lucht trilt van de zonnewarmte en wijd om het kamp der Toearegs strekt zich de woestijn uit, tot aan de verre horizon. De jongen heeft zijn armen over de borst gekruist en kijkt nu vol belangstelling naar Tal, die Kansa, de jonge kameel, gaat temmen.

Dit is als een groot feest, waarnaar de mannen van de stam komen kijken. Hun sluier verbergt de glimlach, die om de mond trekt, maar de ogen schitteren van de komende pret en ze verkneuteren zich om wat straks gebeuren gaat: de jongens gaan Kansa temmen!

Ze zien naar de donkergekleurde knaap in het midden van de kring en moedigen hem aan met hun geschreeuw.

„Vooruit, Tal! Spring hem op de rug! Zorg, dat je 'm d'r onder houdt!!”

Ze zien, hoe de jongen trappelt van ongeduld, hoe zijn lichaam buigt, klaar voor de sprong.

Even dwalen Tals ogen langs de kring der mannen; ze blijven rusten op Moc'wah. Die steekt zijn hand op en roept iets. Maar het geluid van zijn stem gaat verloren in de aanmoedigende kreten der Toeareg.

„Vooruit, Tal, spring 'em op de rug!”

Geel-grauw, als het woestijnzand, staat daar de kleine kameel, de kop gebogen, doodstil. Het lijkt, of zij niets merkt van het lawaai om haar heen, maar haar oren bewegen onrustig en soms gaat er een rilling door haar lichaam.

Ze weet zich de koningin van de woestijn en duldt niet, dat iemand haar berijden zal. Ze weet, dat ze het wildste dier van de hele kudde is en dat grote, volwassen kamelen haar uit de weg gaan.

Ze kent haar jonge kracht, want ze heeft de simoom ¹⁾ over zich heen laten razen en was de eerste van de dieren, die opstond, toen het stof nog honderden meters werd opgezweept door de machtige wind.

Gisteren nog heeft Kansa een Bantoe-neger neergetrapt met haar sterke poten, toen hij achter haar langs liep en even zijn hand op haar lichaam legde. Nu ligt de man ergens in een tent en kreunt van de pijn.

Als even een koelte over de woestijn strijkt — als een bad in de bijna uitgedroogde wadi ²⁾ na een hete dag — heft Kansa de kop op en snuift de lucht in. Haar ogen zoeken de jongen naast haar. Dan buigt ze de kop opnieuw en wacht.

„Vooruit, Tal,” roept Moc’wah met de mannen mee. Zijn donkere ogen schitteren in zijn bruin gebrand gezicht. Met zijn hand zwaait hij boven zijn hoofd: „Ah, Tal, houd je goed!!”

Plots zwijgen de mannen en de grootste spanning tekent zich af op Moc’wahs gezicht.

Nu gaat het gebeuren.

Tal loopt in de richting van de kameel, langzaam, om het dier niet te verschrikken. Met zijn hand probeert hij haar kop te strelen.

Een nijdige grauw in zijn richting doet hem snel een pas teruggaan.

Terwijl hij kalmerend begint te praten, stoot hij zacht met zijn voet tegen Kansa’s voorpoten, om haar op de knieën te doen liggen.

Het lukt niet. Onbeweeglijk blijft het dier staan. Maar sneller

1) zandstorm. 2) rivier.

gaan haar oren heen en weer en zenuwachtig trillen de neusvleugels.

Dan loopt de jongen een eindje achteruit. Hij bukt zich, neemt een aanloop. De handen uitgestrekt, rent hij op Kansa toe. Nauwelijks raken zijn voeten de aarde.

Plotseling — met één lenige sprong — gooit hij zijn lichaam omhoog, zit hij het dier op de rug.

Moc'wah is opgestaan en de mannen volgen zijn voorbeeld. Ze houden de adem in, kijken vol spanning toe.

Een ogenblik lijkt het, of Kansa zich gewonnen zal geven. Ze staat er nog steeds doodstil, als een standbeeld.

Dan gaat er een rilling door haar lichaam. Meteen heft ze de kop met een ruk omhoog; haar achterpoten schijnen ineen te zakken, de voorpoten raken los van de grond. Daarna, met een onverwachte beweging, duikt het voorste gedeelte van haar lichaam ineen, de kop raakt bijna het woestijnzand en met een geweldige zwaai gooit ze de achterpoten omhoog.

Het gebeurt alles in enkele seconden.

Tal doet nog een wanhopige poging zich vast te grijpen. Dan graaien zijn handen door de lucht. Hij heeft plotseling geen houvast meer, voelt zich omhooggeworpen, door de lucht zeilen en komt met een smak een eind verder in het zand terecht.

Even blijft hij als verdoofd liggen.

Dan barst om hem heen een daverend gelach los, een geschreeuw van joelende mannen en jongens. Nog dagen daarna zal het Tal in de oren klinken. Misschien zal hij het zijn leven lang niet vergeten: de spotlach van zijn kameraden om zijn nederlaag.

Woede kruipt in hem omhoog. Hij zou op Kansa willen losstormen, het dier willen trappen met zijn voeten, beuken met zijn handen.

Hij doet het niet. Hij krabbelt met een pijnlijk gezicht over-eind, strompelt naar een der tenten. Zijn lichaam doet pijn. Maar erger is het hoongelach van zijn vrienden.

„Ah, die kleine Kansa,” roepen ze. „Heb je ooit zo'n dier gezien?!”

Alleen Moc'wah heeft niet gelachen.

Tal weet dat heel zeker. Hij heeft het gezien, toen hij weghinkte naar de tent. Tussen de spottlachende jongens stond daar zijn vriend met strak gezicht, de lippen op elkaar geklemd, de vuisten gebald, alsof hij zelf uitgelachen werd.

Bij al de narigheid van zijn nederlaag moet Tal daar aan denken: Moc'wah heeft *niet* gelachen.

Ineens gaat hij nog meer van zijn vriendje houden. Dan zet hij zich neer in de schaduw van een tent en kijkt wat er nu gaat gebeuren.

„Wie durft?!” roepen de mannen. Ze drommen om de jongens heen, gebaren met hun handen. „Vooruit, spring Kansa op de rug!”

Er is even een aarzeling onder de jonge Toeareg. Ze kijken elkaar aan. Hun ogen vragen: „Wie durft?”

Maar ze blijven staan en zien naar Kansa, die daar nu staat of ze zich van geen kwaad bewust is. Ze doet of het haar onverschillig laat, wat er door de mensen wordt gezegd. Ze probeert ook niet weg te komen uit de kring van mannen. Maar haar ogen dwalen onophoudelijk rond. Laat nòg eens iemand proberen, mij aan te raken!

Het is Moc'wah, die naar voren stapt. Zijn hart klopt, maar niet van angst. Wat hindert het, als een Tarki-jongen een buiteling maakt, misschien een arm of been breekt. Moc'wah kent maar al te goed het ruwe leven van de nomadenstam, waartoe hij behoort.

Zijn hart klopt onstuimig, omdat in hem de wil leeft dit kleine, woeste dier te temmen. Twee krachten van de woestijn zullen zich meten. En eenmaal *zal* het dier de macht van de mens moeten erkennen, vandaag of morgen of de volgende week.

Daarom maakt Moc'wah zich los uit de groep schreeuwende mannen en jongens, en loopt hij zelfbewust in de richting van het dier.

En dan denkt hij ook aan Tal, zijn vriend. Tal moet gewroken worden en daarom *zal* de kameel het onderspit delven.

Met de tanden op elkaar stapt hij naar voren. Ongemerkt bal-

len zich zijn vuisten. De mannen zien de vastberaden trek op zijn gezicht en ze zwijgen. Ze weten ineens, dat Moc'wah geen aansporing meer nodig heeft en ze zijn er van overtuigd dat Kansa geen gemakkelijke meester aan deze jongen zal krijgen. Ze voelen, dat er hard gestreden zal worden.

De vrouwen komen van het vuur. Ze staan tussen de mannen, de handen op de heupen. Hun ogen zoeken Moc'wah. Zojuist hebben ze gehoord, dat Tal een buiteling heeft gemaakt. Medelijden hebben ze niet met de jongen. Waarom ook? Door veel tegenslagen wordt een Tarki-jongen immers een man! Ze denken aan het spreekwoord: „Het beste opperhoofd heeft de meeste littekens”.

Nu ze horen, dat ook Moc'wah zal proberen de wilde Kansa te temmen, vergeten ze even hun gerstebroden, om te zien, wat er gebeuren gaat.

Een ogenblik staan ze tegenover elkaar: de jonge, gespierde Tarki en het woestijndier, dat nog geen berijder op zijn rug heeft geduld.

Dan draait zij de kop in de richting waarin de jongen gaat, als is zij bang, hem ook maar een moment uit het oog te verliezen. Opnieuw gaan haar oren snel heen en weer en even beweegt ze de poten, als om ze te oefenen voor de komende strijd.

Doodse stilte.

De vrouwen houden de adem in.

Dan neemt Moc'wah een sprong en zit hij op Kansa's rug.

Op hetzelfde ogenblik begint de kameel te steigeren. Zij wil zich ook van deze jongen ontdoen, op dezelfde manier als zoëven. Direct daarop gooit zij het achterlichaam omhoog en verwacht, dat ze op deze wijze haar berijder in het zand zal doen buitelen.

Moc'wah heeft terdege opgelet, toen Tal zijn kunnen liet zien en daarbij elke beweging van het woest geworden dier in zich opgenomen.

Daarom klemt hij zich plots met beide handen krampachtig vast aan Kansa's rugharen. Pijn kramp door zijn vingers heen. Elke seconde lijkt een eeuwigheid. Nu moet ik loslaten, flitst

het door hem heen. Hij hangt zijlings van het dier en het is in deze positie haast onmogelijk zich langer vast te houden. Maar hij weet, dat het moet. Kansa *zal* weten, wie haar meester is.

Tot grote verbazing van de kameel zelf, voelt zij de ongewenste last nog steeds op haar rug. Het maakt haar zinloos van woede. Onafgebroken buigt ze de kop, trapt wild achteruit. Dan rent ze in snelle vaart voort, drie, vier sprongen. Op het onverwachtst blijft ze staan, de voorpoten stevig in het zand geplant. En weer schiet Moc'wah bijna van haar rug af. Toch houdt hij zich vast, al worden zijn armen haast uit het lid getrokken.

Kansa gooit de achterpoten in de lucht. Het is een vreemd gezicht voor de vol spanning toekijkende mannen. Als stokken steken de poten van het dier omhoog. Met een doffe slag slaan ze neer.

Maar als vastgebonden zit Moc'wah op het weerbarstige dier. Denken kan hij niet, de toekijkende mannen en vrouwen ziet hij niet. Hij weet maar één ding: Ik *zal* je temmen, Kansa! Nu zullen we uitmaken, wie de baas is. Zijn ogen zijn onafgebroken op Kansa's hals gericht, want geen enkele beweging van het dier mag hem ontgaan.

Plotseling heft de kameel de kop op. Op dit ogenblik heeft Moc'wah gewacht. En juist wanneer Kansa opnieuw wil proberen zich van zijn berijder te ontdoen, laat de jongen één seconde zijn rechterhand los, buigt zich achterover en laat de vlakke hand met al de kracht, waarover hij beschikt, neerkletsen op Kansa's nek.

Als verdoofd staat de kameel een ogenblik doodstil. Maar dan komt alles in haar in opstand. Een dolle woede maakt zich van haar meester. Het lijkt, of die éne klap haar het verstand doet verliezen. Als krankzinnig slaat ze met haar achterpoten van zich af. Nog éénmaal wil ze alle krachten inspannen, om Moc'wah van zich af te werpen. Maar als ze opnieuw de kop heft, treft haar een tweede slag en dan rent ze, wild van drift, vooruit, recht op de toekijkende vrouwen aan.

Gegil en geschreeuw, mensen springen haastig op zij. Een oude

Tarki struikelt, kan niet zo gauw weer opkomen. Kansa's achterpoot scheurt de mouw van zijn mantel tot de schouder open.

Vrouwen trekken hun kinderen achteruit en heffen de handen, als om het aanstormend gevaar te bezweren. Doodsangst tekent zich af op hun gezicht.

Door de smalle bres in de mensenmuur stormt Kansa de woestijn in. En hoog op haar rug slingert Moc'wah heen en weer. Over heel zijn lichaam beeft hij van de spanning, waarmee hij zich moet vastklemmen aan de haren van zijn rijdier. Hij heeft, zonder het zelf te weten, zijn lippen stukgebeten. Maar zijn ogen zeggen: Nu volhouden! Ik *zal* overwinnen.

In opwolkend woestijnzand verdwijnt Moc'wah uit het gezicht. Het witte schuim van Kansa's bek waait over hem heen, maar hij merkt het niet.

Nog steeds is de jongen op iedere beweging van Kansa verdacht, want hij weet, dat de strijd nog niet voorbij is.

En als plotseling de kameel een laatste poging tot verzet wil doen, grijpt Moc'wahs hand het vel van haar nek vast. De enkele aanraking van de warme jongenshand doet het dier sidderen en meteen zakt alle weerstand weg; Kansa rent alleen maar voort als een bezetene.

En Moc'wah weet, dat hij gewonnen heeft. Er is geen trots in zijn hart, alleen maar grote dankbaarheid. Tal is gewroken en Kansa heeft haar meester gevonden.

Nog tweemaal rent het dier aan één stuk door om het kamp der Toeareg. Dan, trillend over al haar leden, glanzend van zweet, staat zij stil.

Op hetzelfde ogenblik springt Moc'wah op de grond. Hij weet precies, wat er gebeuren moet, om Kansa nu helemaal voor zich te winnen. Hij gaat vlak voor haar staan, verdacht op elke beweging, die het dier kan maken. Nog steeds is ze in staat, hem haar tanden te laten voelen. Dan, zonder aarzelen, strekt de jongen zijn hand uit, klopt haar kalmerend op de warme nek. Hij fluistert zachte woorden. Zijn hand streelt haar kop, krabbelt haar liefkozend tussen de ogen. „Stil maar, Kansa.” En het wonder gebeurt: de kameel laat toe, dat hij haar aan-

raakt. Wel trilt haar lichaam en liggen de oren plat achterover, maar ze blijft doodstil staan.

Zacht stoot Moc'wah met zijn voet tegen haar voorpoten.

„Liggen, Kansa,” dringt zijn stem.

Nog blijft het dier staan. Maar sterker blijft de jongen dwingen, want ook hierin zal Kansa gehoorzamen.

En dan, ineens, zakt de kameel door de knieën. Daarmee is het laatste restje weerstand gebroken. Rustig neemt Moc'wah zijn plaats weer in.

„Staan,” gebiedt hij zacht.

Kansa siddert, maar gehoorzaamt niet.

„Staan!” Luider klinkt zijn stem. De kameel hoort de dreiging, die er in ligt. Dan rijst ze omhoog en langzaam rijdt de jongen tussen de tenten door.

Eerst nu komen de mannen en vrouwen naar hem toe. Ze roepen, dat hij zal afstappen, maar Moc'wah rijdt hen voorbij. Hun geschreeuw maakt Kansa maar zenuwachtig en de jongen wil haar nu in ieder geval in bedwang houden.

Daarom brengt hij het dier naar de kudde en keert te voet terug naar het tentenkamp.

Achter de tent van zijn vader zit Tal. De val van de kameel heeft voor hem geen nadelige gevolgen gehad. Pijn heeft hij niet meer, maar de spotlach van de mannen en de jongens is hij niet vergeten.

Van deze plaats af, waar de anderen hem niet kunnen zien, heeft hij Moc'wahs overwinning meegemaakt. Zijn ogen volgden de wilde sprongen van het dier. Zijn handen knepen zich samen tot vuisten op het ogenblik, dat Moc'wah zijn evenwicht dreigde te verliezen. Toen, na de zegetocht van zijn vriend, was even het spijtige gevoel bij hem boven gekomen. Jammer dat het *mij* niet gelukt is.

Even maar.

Toen had hij zijn hoofd geschud, als om die jaloerse gedachte van zich af te zetten. En blij, dat Kansa toch haar meester gevonden had, had hij zijn arm gezwaaid, toen Moc'wah hem voorbijreed.

Een licht gerucht, alsof er iets langs het tentdoek schuurt, doet hem snel opzien. En dan staat Moc'wah voor hem, terwijl hij met de mouw van zijn mantel langs zijn verhitte gezicht veegt. Daarbij kijkt hij naar zijn vriend, die vandaag zo'n ongelukkige dag heeft. Hij wil iets aardigs zeggen, om Tal wat op te beuren. Zo gauw kan hij geen woorden vinden.

Eindelijk zegt hij: „Kansa zal nu wel mak zijn geworden.”

Tals ogen zoeken die van de ander. Dan antwoordt hij: „Jij bent gelukkig vandaag. Had *ik* het maar niet geprobeerd.”

„Dat moet je niet zeggen,” peinst Moc'wah. Hij gaat naast zijn vriend zitten, zijn blik glijdt over de eindeloosheid van de woestijn. Er brandt ineens een groot medelijden in hem. Het honend gelach der Toareg klinkt ook in *zijn* oren. En dan zegt hij zacht voor zich heen:

„Als ik de eerste was geweest, was ik er *ook* afgeslagen. Maar *nu* wist ik, hoe ik haar moest aanpakken. Ik wist precies, welke kunsten ze zou verkopen. Als je daar op verdacht bent, lukt het allemaal veel beter.”

Tal antwoordt niet. Hij voelt wel, dat Moc'wah hem troosten wil en het doet hem goed. Dit is *zijn* vriend, weet hij.

En ondanks het verdrietige van deze dag glimlacht hij.

Hij staat op, slaat het zand van zijn kleren.

Ver in het Westen, achter het Atlas-gebergte, duikt de zon weg. Het zal nu spoedig donker zijn. De duisternis gaat komen over de woestijn; mensen, dieren en tenten zullen verdwijnen in de nacht.

„Kom,” zegt Tal.

Moc'wah staat op.

Naast elkaar lopen ze tussen de tenten door, waaruit het zangerig gepraat van de vrouwen opklinkt. Twee vrienden van de kleine Toareg-stam.

DE GROTE DAG

Er is geen wind de volgende dag, en een broeierige warmte hangt tussen de tenten.

Moc'wah is vroeg in de morgen met Kansa naar de wadi gereden, om te baden. Er is weinig water in de rivier, nauwelijks enkele grote plassen, waartussen de stenen als eilandjes omhoogsteken.

Toch heeft het bad de jongen goed gedaan en zijn bruine huid glanst nog van het water, als hij Kansa naar de kudde terugrijdt.

Het is vandaag een heel gedweë Kansa, die hem naar de wadi heeft gebracht.

In het Zuiden, ergens boven de verre Soedan, broeit het onweer. Als Moc'wah naar de lage, donkere wolken ziet, trekt er een schaduw over zijn gezicht. Hij voelt zich een echte Tarki en een Tarki weet niet, wat angst is. Hij zal heel alleen zijn tent verdedigen tegen een tienvoudige overmacht, tot hij neergesabeld wordt. Hij zal in de woestijn verdwalen en de vreselijke dood, door gebrek aan water, moedig onder ogen zien.

Maar als de donder ratelt over de Sahara en de simoom alles verwoestend over het tentenkamp giert, krimpt hij ineen van angst. Want de kracht van de natuur is niet te temmen.

Heel goed herinnert Moc'wah zich de dag, dat zijn vader dood werd thuisgebracht. Hoelang is dat geleden? Een jaar misschien, of langer?

Vader had met vijf Toereg jonge paarden naar het Noorden geleid, om de dieren te verkopen. Onderweg kwam de simoom. Een kameel zou in het zand zijn gaan liggen, de brede rug naar de vreselijke stormwind gekeerd en tussen haar poten zouden de mannen een veilige beschutting hebben gevonden. Maar paarden zijn geen kamelen.

De dieren waren zeker radeloos geworden, hadden de halsters losgetrokken en waren in doodsangst weggestormd, ergens de wijde zandvlakte op.

En zonder dekking waren de Toereg overgeleverd aan de

razende simoom. Later had men de lijken gevonden. De mannen waren gestikt door het woestijnzand, dat neus en mond binnendrong.

Sinds die dag had Moc'wah een grote angst voor de simoom. En hij weet maar al te goed, dat de stormwind en het onweer veel samengaan.

Later op de dag vindt hij Tal. De jongen is bezig een vuur aan te leggen voor zijn moeder. Uit de „houttent”, waarin de stukgeslagen Oleanderstammen worden bewaard, heeft hij een arm vol brandstof gehaald. Nu ligt hij op zijn buik en blaast de bijna gedoofde vonken aan tot een hoge vlam, die gretig tussen de dorre takken lekt. Moc'wah kijkt toe, de handen weggestopt in de diepe zakken van zijn slobberig kleed, dat als een Romeinse tunica om zijn schouders hangt.

Tal staat op. Met zijn vriend zoekt hij de schaduwkant van vaders tent op.

En daar vertelt de jongen het grote nieuws.

Ismel, het stamhoofd, heeft de Toeareg opgeroepen tot een vergadering. Niemand weet, wat er besproken zal worden, maar Tals vader heeft tegen zijn vrouw gezegd: „Ik denk, dat we naar de Soedan gaan. De tuinen langs de wadi's moeten bewerkt worden, als de grote regen komt. Het handjevol slaven, dat we hebben, is niet voldoende om dat alleen klaar te spelen. Er zullen meer negers moeten komen.”

Hij heeft het met grote beslistheid gezegd. Zijn denken gaat terug naar de dag, lang geleden, toen ze de Bantoes overvielen, diep in het Zuiden van de Soedan.

Zijn ogen hadden geschitterd bij het herdenken van deze tocht: Over wild-stromende wadi's ging het, dwars door de bossen, waar de gorilla's gilden of de stilte heerste van het oerwoud. Daar had hij slangen gezien en pangolins en aardvarkens. Acht tot tien meter hoge nesten waren ze tegengekomen. Daar krielde het van de termieten. Weet Moc'wah wel, wat termieten zijn? Witte mieren, die door de negers als een lekkernij worden beschouwd. Maar een Tarki eet geen termieten.

Moc'wah luistert stil naar Tals verhaal. Hij denkt er aan, hoe

heerlijk het is groot te zijn. Tussen de Toearegs te zitten, mee te praten, over wat er voor de stam gedaan moet worden; man te zijn en de zware steen aan de rechterpols te mogen binden, om met meer kracht het zwaard te kunnen neerslaan. Jezelf te kunnen noemen: „Man van het Ahaggar-gebergte”. Moc’wah heeft met zijn tenen kringen getrokken in het zand, terwijl hij luistert naar Tals verhaal. Nu, met een ongeduldige beweging van zijn voet, veegt hij de lijnen weg.

Hij zucht.

Hoeveel keer zal de maan nog over deze Toeareg-nederzetting gaan, voor Moc’wah een man is?

Hij staat op, loopt heen en weer. Hij kijkt naar de afdrukken van zijn eeltige voeten in het woestijnzand. Grote voeten zijn het, haast als van een man.

Gisteren heeft hij Kansa bedwongen. Zoiets kan een kind niet, daar moet je volwassen voor zijn. Het verlangen komt in hem op te weten, wat er nu besproken wordt in de vergadering van de mannen. Of er werkelijk een slavenrooftocht wordt voorbereid.

O, om dan eenmaal mee te rijden!

Vreemde landen te zien en weg te trekken, ver van hun kamp!

Dat is leven!

Dat is het schoonste leven, dat een Tarki-jongen zich dromen kan.

„Ga mee,” zegt Moc’wah dan beslist. „Ik wil weten, wat er wordt gezegd.”

Het is een grote hut, waarin de Toeareg vergaderen. Ze lijkt op de negerhutten bij de wadi, van tichelstenen opgebouwd en met leem bestreken.

Alleen, ze is veel groter. Alle „mannen van het Ahaggar-gebergte” kunnen er een plaats in vinden. Langzaam lopen de jongens in de richting van de vergaderplaats, en kijken omzichtig om zich heen, of ook iemand hen ziet.

Ze weten dat, wat ze doen gaan, eigenlijk niet goed is. Een Tarki-jongen luistert niet als de Toeareg gaan vergaderen. Maar de nieuwsgierigheid is zo groot. Ze willen zo erg graag

weten, wat er besproken wordt. Behoedzaam sluipen ze verder.

Gelukkig, dat de tenten met de achterzijde naar de vergaderhut staan. Daardoor vallen de jongens niet zo gauw in het oog en gelukt het hun, ongemerkt de lemen hut te bereiken.

Het is stil om hen heen. Ver weg rommelt de donder over de woestijn als een verre dreiging. Ze horen hoe het geluid wegrolt over de grote vlakte en even is er angst in hun ogen, als ze elkaar aanzien.

Dan wordt hun opmerkzaamheid getrokken door de stem van het stamhoofd. Met het oor tegen de hutwand gedrukt, kunnen ze bijna ieder woord verstaan.

Horen ze goed? Heeft Ismel het niet over de ongelukkige rooftocht van twee jaar geleden? Toen de Toeareg uitgetrokken waren, de twee duizend kilometer lange tocht naar de Soedan, dwars door de woestijn? Vertelt hij niet, hoe onderweg de gids ziek werd en plotseling stierf?

Ja, de mannen weten het nog. Elk van Ismels woorden brengt hun de vreselijke dagen in herinnering, toen ze verdwaald waren in El Dzjoef, het gevaarlijkste deel van de Sahara. Ze weten nog, hoe van de tachtig man bijna de helft omkwam en de rest na het vreselijkste lijden met enkele kamelen een oase bereikte in de nabijheid van Timboektoe.

„En toch,” zegt Ismel met stemverheffing, „toch zullen we weer gaan. Hoor, hoe het onweer nadert! De grote regen komt. En wie zal onze tuinen bij de wadi beplanten met tarwe? En wie zal het zout delven uit de woestijn, als er geen Bantoes meer zijn! Moet een Tarki dit doen?”

Een gegrom stijgt op uit de vergadering. Nog nooit heeft een vrije Tarki in de zoutgroeven gewerkt of tarwe verbouwd of gierst.

Dat is slavenwerk!

Zij, mannen van het Ahaggar-gebergte, passen op het vee en trekken van oase naar oase, in wijde kring. Liever wilden ze sterven, dan het werk van de verachten verrichten!

Meteen komt Ismel met zijn voorstel. Een nieuwe slavenjacht in de Soedan.

De mannen knikken. Natuurlijk heeft dit plan hun instemming.

Laat Ismel zeggen, wie mee zal trekken; zij zullen gehoorzamen.

Laat Ismel ook zeggen, wie achterblijft, om de vrouwen te beschermen en het vee te leiden. Ook *dan* zullen ze gehoorzamen, al zal er even de teleurstelling zijn, wanneer men tot de thuisblijvers behoort.

Het stamhoofd kijkt de kring rond. Hij kan de gezichten der mannen niet zien, omdat ze ook hier hun sluier dragen. Toch weet hij precies, wie er aanwezig zijn en waar ze zitten. Ieder heeft immers in de vergadering zijn vaste plaats!

Vooraan, rechts, zitten de oudsten. Ze buigen het hoofd. Ze weten, dat zij moeten achterblijven, want ze zijn te oud. Het is goed zoals Ismel beslist, maar het doet pijn, als hij hen voorbijziet en de blik richt naar de hoek, waar de jongeren zitten. En helemaal achteraan bevinden zich de jongste mannen; zij, die eerst deze zomer tot de vergadering zijn toegelaten. Ze zullen nu misschien voor de eerste maal mee uittrekken op slavenroof; in gestrekte draf op de kamelen door de woestijn trekken, met wapperende mantel en een rinkelend zwaard op zij. Ze zullen vreemde, verre streken bezoeken, waar verachte zwarten de rug krommen naar de harde aarde. En hun ogen glanzen, als Ismel hun naam noemt.

De jongens buiten luisteren ademloos toe. Opeens is er grote blijdschap in Tals hart, als hij de naam van zijn vader hoort noemen en trots kijkt hij Moc'wah aan. Heeft die het ook gehoord? Tals vader trekt ook mee.

Dan heerst er ineens stilte in de hut. Het stamhoofd heeft gesproken.

De dag van het vertrek wordt vastgesteld en de nodige voorbereidingen zullen worden getroffen. Reeds richt Moc'wah zich op, want het verdere interesseert hem niet zoveel, als hij een andere stem hoort, zacht en bijna onverstaanbaar. Met het oor tegen de dunne wand gedrukt, proberen de jongens iets van het gesprokene op te vangen, maar het lukt hun niet.

Tot ineens... heeft Moc'wah goed verstaan? Werd *zijn* naam daar genoemd?

Vergist hij zich niet?

Hij kijkt Tal aan en die knikt. Ja hoor, Moc'wah heeft het goed gehoord. Jammer, erg jammer is het, dat de spreker verder haast niet te verstaan is.

Zo vol aandacht zijn de jongens opeens, dat ze niet bemerken, hoe achter hen iemand nadert.

Langzaam schuifelen voetstappen door het zand, maar het geluid er van gaat de jongens voorbij. Een schaduw valt over hen heen en snel zien ze op.

Op hetzelfde ogenblik vallen links en rechts de slagen. Een harde vrouwenhand deelt gevoelige klappen uit.

Tal is ondersteboven gerold, ligt met zijn benen in de lucht.

„Maak, dat je weg komt,” schettert een vrouwenstem door de stilte en — pats — Tal krijgt een tweede draai om zijn oren.

Moc'wah heeft er ook al een te pakken en springt haastig op.

Hij hoort Tal hijgend achter zich en dan rennen ze weg tussen de tenten. De hoge stem der vrouw klinkt nog achter hen.

„Nieuwsgierige vlegels, om te gaan luisteren, als de mannen praten!”

Een uur gaat voorbij en onrustig loopt Moc'wah rond. Tal moet zijn moeder helpen en Moc'wah heeft Kansa eten gegeven. Hij drementelt tussen de kamelen door, praat even met een oude Tarki, die de wacht heeft bij de dieren, loopt weer weg in de richting van moeders tent. Hij blaast het vuur voor haar aan, zet de pot met gierst in de vlammen. In de nabijheid van de vergadertent durft hij niet meer te komen, maar het is net, of hij er naar toe getrokken wordt.

Ze hebben het over *hem* gehad.

Wat zouden ze gezegd hebben?

Hij hoopt — maar hij durft die hoop voor zichzelf niet uit te spreken.

Dat zou *al* te mooi zijn.

Dat kan niet!

Hij is immers maar een jongen, en geen man?!

Toch — nu ziet hij zich ineens tussen al die sterke, jonge kerels. En hij rijdt op Kansa. Een steen heeft hij nu aan zijn rechterpols, want hij is een man. Het zwaard, onder het blauwe kleed, slaat bij elke beweging van de kameel tegen zijn been. Hoe wijd is de woestijn, waardoor hij trekt. Kansa maakt zijn sporen tussen die der andere dieren.

Dan komt Tals vader.

En dan Moc'wah.

Zijn hart bonst, als hij zich voorspiegelt, dat dit werkelijkheid zal worden. Maar het kan niet, denkt hij dan weer. Ik ben maar een kleine Tarki en de wereld is voor de mannen.

De jongen zucht en wil nu beslist aan wat anders denken. Aan Kansa, of aan het dreigende onweer. Maar onweerstaanbaar worden zijn gedachten steeds getrokken naar dat ene: zijn naam is genoemd in de vergadering van de mannen. En dat Tal heeft gezegd: „Je zult het zien. . . . omdat je Kansa getemd hebt.”

Was daar niet even het verdriet in Tals stem geweest, toen hij dat zo zei? Zeker niet, omdat hij dit Moc'wah niet gunde, maar omdat hij vreesde zijn vriend een tijdlang te moeten missen.

Toch heeft Tal gelijk gehad.

In de middag moet Moc'wah bij het stamhoofd komen. De grote Ismel ligt op zijn rustbank. De wijde mantel hangt af op de grond. In zijn handen houdt hij een stuk van een pom-pelmoes en zijn krachtige kaken gaan op en neer, terwijl hij met smakkend geluid de vrucht proeft.

Verlegen sluipt Moc'wah de tent binnen. Hij voelt zich als een misdadiger, die door het stamhoofd ter verantwoording wordt geroepen. Een kleine Tarki-zoon tegenover de machtige Ismel.

De man op de rustbank kijkt over zijn pom-pelmoes naar de jongen, die afwachting bij de tentopening blijft staan.

„Ga zitten.” Zijn hand gebaart naar een houten bankje aan zijn voeten.

Als Moc'wah zit, voelt hij de ogen van het stamhoofd lang op zich rusten. Het zijn donkere, scherpe ogen, die dwars door hem heen kijken.

„Hoe oud ben je, Moc'wah?”

„Dertien, Ismel.” Het komt er fluisterend uit, alsof de jongen zich schaamt, nog zo jong te zijn.

Er volgt een stilte. Dan zegt het stamhoofd peinzend:

„Dertien is nog erg jong. Ik kan mij niet herinneren, dat ooit een Tarki van dertien de steen aan zijn pols kreeg.”

De jongen weet niet wat hij zeggen moet.

Plotseling komt de angst in hem boven, dat de man hem toch te jong zal vinden voor een tocht naar de Soedan en dat het mooiste, wat gebeuren kan in het leven van een Tarki-jongen, nooit in vervulling zal gaan.

Onrustig schuift hij op zijn bankje heen en weer. Dan slaat hij de ogen op en kijkt het stamhoofd aan.

„Ik weet het, Ismel. Maar ik kan vechten als geen enkele andere jongen.” Met een onwillekeurige beweging heft hij zijn arm op, als om te laten zien, hoe sterk die is.

„En ik kan de kamelen eten geven. Ik . . .” Hij wil alles opnoemen, wat hij als dertien-jarige jongen al niet doen kan.

„En . . . Kansa temmen,” glimlacht Ismel.

Moc'wah wordt rood tot achter zijn oren. *Dat* had hij juist

niet willen zeggen. Nu de man op de rustbank er over begint, wordt hij er verlegen onder en zwijgt.

„Ja, Kansa temmen,” zegt het hoofd zacht voor zich heen. „Ik heb het gezien, hoe je haar dwong door je hand en je sterke arm. Een dertien-jarige Tarki, die een jonge, wilde kameel kan bedwingen, is eigenlijk een man.”

Moc'wah heeft geen antwoord. Maar diep in hem ontwaakt dat trotse gevoel: Ismel prijst hem. Ismel ziet in hem niet meer het jongetje, dat niet meetelt onder de Toeareg! Ismel ziet in hem een man!

Hoe komt het nu, dat er plotseling tranen in zijn ogen komen? En dat hij er ineens aan denken moet, wat vader daar wel van zeggen zou, als die nog leefde?

„Je hebt het grote nieuws misschien al gehoord,” vervolgt het stamhoofd snel, „je gaat mee naar de Soedan, op de slavenjacht. Ik meen, dat je dat verdiend hebt, daar je op kranige wijze Kansa bedwongen hebt. Ga nu en maak je voorbereidse-len voor de tocht. Over drie dagen vertrekken we.”

Hij wenkt met de hand, dat de jongen kan gaan.

Meteen zet hij zijn tanden opnieuw in de pompelmoes, veegt het sap, dat langs zijn kin druipt, af met zijn mouw.

Moc'wah is opgestaan. Het duizelt hem. Hij had dit verwacht, maar nu dit grote geluk in zijn leven gekomen is, kan hij het plotseling niet helemaal bevatten.

„Mee met de Toeareg,” hamert het in zijn hoofd, „naar de Soedan — op Kansa — en morgen de steen om de pols.”

Het is als een droom.

En dan, ineens, door al de vreugde van dit ogenblik, is daar het grote verdriet, dat hij hoorde in Tals stem, toen die hem voor-spelde, dat hij mee mocht op de slavenjacht.

Duidelijk ziet hij zijn vriendje voor zich, zoals hij wanhopige pogingen deed, zich in evenwicht te houden op Kansa's rug. Nu slingert hij door de lucht, hoongelach klinkt op.

Tal, die zijn beste vriend is en die nu achter moet blijven! Nooit heeft Moc'wah later begrepen, waar hij de moed van-daan haalde, maar plotseling staat hij voor het stamhoofd, met

hoogrode kleur en hakkelend komt het over zijn lippen:

„Ismel?”

De man draait zijn hoofd om; verwondering ligt in de blik, waarmee hij de jongen aanziet.

De hand, waarin hij de pompelmoes houdt, half naar de mond geheven, zakt neer.

„Wat is er?” vraagt hij, een en al verbazing.

„Ismel. . . . mag ik. . . . mag ik vragen. . . . voor Tal?”

„Voor Tal?”

Moc'wah knikt. En dan, opeens, begint hij te vertellen van zijn vriend, die zo moedig als eerste Kansa probeerde te temmen. Dat hij wel ongelukkig is geweest, gisteren, maar o zo dapper is. Hij vertelt ook, dat *bij* onmogelijk Kansa had kunnen bedwingen, als hij niet van Tal gezien had, welke nukken het dier had.

Als *bij*, Moc'wah, de eerste geweest was, zou hij er *ook* afgeworpen zijn.

Er komt iets smekends in zijn stem. Heel zijn gezicht spreekt van het verlangen, dat in hem leeft. O, als Ismel het goed zou vinden — en Tal *ook* mee mocht — nooit in zijn leven zou Moc'wah zo blij zijn.

De jongen, die zoëven nog verlegen voor zich keek, staat daar nu te pleiten voor zijn vriend, alsof hij voor zichzelf sprak.

En Ismel luistert.

Een beetje verstoord eerst, omdat deze jongen niet tevreden schijnt met het prachtige aanbod, dat hem is gedaan, dan toch iets voelend van de grote vriendschap tussen Moc'wah en Tal. Komt het door de pompelmoes, die vandaag zo lekker sappig is, of komt het door het opgewonden gezicht van de jongen vóór hem, dat het stamhoofd glimlacht?

Hij weet zelf niet, hoe het komt, maar hij ziet ineens het mooie in deze vriendschap. Hij ziet in Moc'wah de *echte* kameraad, die bij al de vreugde van deze dag zijn makker niet vergeet.

Daar is twijfel in het hart van het stamhoofd. En als Moc'wah uitgesproken is, blijft Ismel zwijgend voor zich staren. Het is, of hij de jongen vergeten is. Zijn blik dwaalt naar de ingang

van de tent, en hij bemerkt hoe het doek opwappert door een plotselinge windstoot. Hij ziet in een ver verleden.

Eens is hij zelf jongen geweest. Hij had *ook* een vriend, die later gestorven is. Het is lang geleden. Toch ziet hij hem vóór zich. Een ziekelijke jongen. Maar hij hield van hem als van zichzelf. Zou hij, de machtige Ismel, hetzelfde niet gevraagd hebben voor *zijn* kameraad?

Hij denkt ook aan de mannen. Hoe zullen *die* het opnemen, als hij Tal toestaat mee te trekken? Maar is hij dan niet het stamhoofd, de enige die in deze heeft te beslissen?

Zie daar Moc'wah nu staan. Zie, hoe zijn ogen hunkeren naar een gunstig antwoord. Ismel weet, dat het geluk van de jongen volmaakt zou zijn, als hij nu „ja” zei. En plots, luisterend naar de stem van zijn hart, zegt hij:

„Vertel, Tal, dat ik wil, dat hij meetrekt naar de Soedan.”
Dan wenkt zijn hand, dat Moc'wah kan gaan.

DE TOCHT BEGINT

Als Moc'wah Ismels tent verlaat, slaat hem een wolk opstuivend zand in het gezicht. Het doet hem pijn en krampachtig knijpt hij de ogen dicht. Meteen weet hij, dat de simoom losbreekt en plots grijpt de angst hem aan. Hij moet eensklaps weer aan vader denken, aan zijn dode lichaam, dat gevonden was in de woestijn.

Het geluid van klepperend tentdoek doet hem opzien. Met half dichtgeknepen ogen gluurt hij rond. Hij ziet mannen, die haastig de tentpinnen dieper in de grond drijven, vrouwen, die met hun kinderen in hun woning schuilplaats zoeken voor de naderende simoom.

Dan ineens fel licht, gevolgd door een knetterende donderslag. Eén ogenblik ziet Moc'wah de grillige bliksemstraal langs de donkere hemel schieten, een plotselinge windvlaag en in de daarop volgende stilte begint de regen neer te stromen. De tenten vervagen in de regenmist. Het lijkt, of het water bij bakken vol uit de hemel valt.

En dan rent Moc'wah naar de tent van zijn moeder; als een opgejaagd dier springt hij door het neerstromende water, dat in enkele seconden zijn kleed doorweekt. De drijfmatte slippen slaan tegen zijn naakte benen.

Voor hij de veiligheid van moeders tent heeft bereikt, ziet hij een man tussen de tenten doorschieten: Tals vader.

Dan, bij moeder, zit hij rillend op zijn bankje en ziet door de kieren van het tentdoek naar buiten. Het lijkt plotseling wel avond te zijn, zo donker is het. En onophoudelijk flitst de bliksem door het duister en knetteren de donderslagen over het Toereg-kamp. Nu zal het water in de wadi snel stijgen en de kamelen zullen samendrommen onder de oleanders. In elke tent zullen angstige ouders met huilende kinderen zitten en luisteren naar het grommen der natuur. De simoom komt en de donder ratelt. In hun stem zal de angst liggen voor wat misschien komen gaat.

Even plotseling als het begonnen is, houdt de regen op. De

stilte valt vreemd over het kamp, alsof er een nog heviger uitbarsting op volgen zal.

Het laatste gerommel sterft weg in de verte.

Moc'wah staat op.

Hij slaat het tentdoek weg en op hetzelfde ogenblik duikt hij ineem, als ontving hij een onverwachte slag. Uit de verte, ergens van de zuidelijke horizon, komt een vreemd geluid aanzwellen, dat gierend voortjaagt over de woestijn. De jongen kent het geluid en de angst knijpt hem de keel dicht. Hij wil iets zeggen, maar er komt geen woord over zijn lippen. Hij kan alleen moeder aanzien, en ook in haar ogen leest hij de grote angst.

Moc'wah weet, dat nu de simoom komt, de gevreesde. Doodstil staat hij bij het tentdoek en kijkt naar buiten. In het Westen wordt de lucht helderder; het is nu lichter in het kamp dan een half uur geleden. Maar in het Zuiden zit een donkere bank; grijze en koperkleurige wolken warrelen daar rond. Het is als een schilderij, levend en angstwekkend.

Een inktzwarte slurf, als van een reusachtige olifant, hangt dreigend naar beneden en daaronder begint het woestijnzand op te dwarrelen, tien, twintig, honderd meter hoog. In razende snelheid komt de windhoos nader, gierend als een roofdier, dat zijn klauw met gulzig gebaar uitstrekt naar zijn prooi. Het is één grote zuil van zand, die op Moc'wah schijnt toe te stormen.

Dan, naast moeder, valt de jongen op de grond, met het hoofd op de armen, om het verschrikkelijke niet te zien, dat komen gaat: de simoom.

Er komt geen woord over zijn lippen, maar hij is overtuigd, dat dit het einde is.

Alles vermorzelend zal deze natuurramp over het Toearegkamp gaan en er is geen ontkomen. Wat geeft het nu, dat Moc'wah uitverkoren is, om mee te trekken naar de Soedan? Hij zal sterven, vóór de steen aan zijn pols is gebonden, vóór hij een man is.

Het lichaam van de jongen schokt. Stijf dringt hij zich tegen moeder aan, als om bij haar bescherming te zoeken. Hij kan

niet denken. Er is een leegheid in zijn hoofd en hij weet maar één ding: nu ga ik sterven. Nu gaan wij allen sterven.

Het duurt enkele seconden.

Dan is de simoom voorbij. Het is een wonder, dat Moc'wah niet vatten kan. Dit betekent immers leven en *niet* sterven!

Hij richt zich op, luistert naar het geluid van de simoom, nu verder af.

„Pas op,” waarschuwt de moeder. Maar de jongen is al bij de tentopening en kijkt.

Links van hem gaat de stormwind voorbij, rakelings langs het kamp. Een toren van zand warrelt brullend omhoog; een der meest verwijderde tenten wordt de lucht ingeslingerd; doeken en stokken worden als door een sterke hand opgeheven. Daartussen een kind, dat een vijftig meter verder wordt neergesmaakt op de aarde.

De simoom jaagt de horizon tegen. Een warreling van stof en zand tekent haar weg.

Dan is alles voorbij.

Later vindt Moc'wah zijn vriend bij de uiteengerukte tent van de Tarki, die nog net het slachtoffer van de simoom is geworden. Het doek is op verschillende plaatsen gescheurd, de stokken liggen wijd in het rond verspreid. Gelukkig heeft het kind alleen een verstuikte enkel en het zal over een paar dagen wel weer kunnen lopen.

Terwijl de mannen bezig zijn de tent weer op te zetten, vertelt Moc'wah zijn vriend wat Ismel gezegd heeft.

Tal staart hem, niet begrijpend, aan.

Een ogenblik denkt hij, dat Moc'wah hem voor de gek houdt en even laait de woede in hem op. Wat is dat gemeen, om hem zó te plagen!

Even maar. Dan ziet hij aan Moc'wahs gezicht, dat de jongen wel degelijk meent, wat hij zegt. En plotseling vliegt Tal het bloed naar de wangen. Hij kan zich nauwelijks indenken, dat het waar is.

Maar het is waar. Moc'wah vertelt het. Ismel heeft gezegd: „Jij gaat mee en Tal ook.” Het is niet te begrijpen, maar het

is zo en dan begint de jongen op zijn eentje een rondedans in het zand, zodat de mannen even opzien en vragen, wat hem mankeert, om zo te gaan dansen, terwijl de simoom juist voorbij is.

Maar de jongen hoort het niet. Er leeft maar één gedachte in hem: met vader mee, met zijn vriend mee, mee naar de Soedan.

Moc'wah vertelt hem niet, dat hij het aan Ismel heeft moeten vragen. Nu denkt zijn vriend, dat het is, omdat zij kameraden zijn en Moc'wah laat dat maar zo.

Die is ook blij. Het geluk lijkt volmaakt en als ze tussen de tenten doordwalen, praten ze alleen maar over dat éne: we gaan naar de Soedan. Wij behoren tot de mannen van het Ahaggar-gebergte! Wij zullen het zwaard dragen en de steen aan de pols!

Het is al donker, als ze eindelijk hun tent opzoeken.

Moearim heeft de kamelen geteld.

„Het klopt,” zegt hij zacht voor zich heen. Zes en dertig dieren voor zes en dertig ruiters, die aanstonds de tocht naar de Soedan zullen beginnen. Bovendien tien kamelen, die als lastdieren dienst zullen doen.

Moearim staat bij de voorste kameel, tast met zijn handen, of het tuig goed zit. Op dit dier immers zal Ismel rijden!

De man kijkt naar de lange rij geknield liggende dieren. Hij kent hun namen en weet de namen van hun berijders. Bijna achteraan ligt Kansa.

Het is al middag, als de Toeareg uit hun tenten komen. Achter hen gaan de vrouwen en kinderen. Het is een vreemd gezicht, al de gesluierde mannen, zoals ze daar komen aanstappen in hun wapperende kleding.

Tussen hen in lopen Moc'wah en Tal. Vandaag dragen ze voor het eerst de sluier, die ze, net als de mannen, eerst zullen afdoen, als het kamp uit het gezicht is verdwenen. Het geeft de jongens zo'n vreemd gevoel en door de oogpaten gluren ze naar de vrouwen en jongens, die hen uitgeleide doen. Ze zien de

jaloerse blikken van de laatste. Het doet hen nog trotser voortgaan, met grote, fiere stappen, net als de mannen.

Dit is hun glorie: de sluier, het zwaard, dat bij elke beweging rinkelt en even, bij het opzwaaien van het kleed te voorschijn komt, en de steen, die aan hun pols is gebonden.

Ze zwaaien extra hard met hun armen, om iedereen maar goed te laten zien: wij hebben de steen aan de pols, wij zijn mannen! Ieder zoekt nu zijn eigen rijdier op. Moc'wah staat naast Kansa en zijn hand streelt haar hals. Hij spreekt zacht tot haar en dan kijkt de kameel haar jonge meester aan. Daarna legt ze de kop tussen de poten en wacht.

Tal heeft een ander dier toegewezen gekregen, een rustige, vertrouwde kameel, waarop hij al vaker gereden heeft.

Plotseling roept Ismel iets: een kort bevel. De Toereg nemen plaats op hun rijdieren. Een zacht gefluit van de mannen, de kamelen staan op en zetten zich in beweging. Niet met de slome gang van het lastdier, maar met de draf van een kameel, die ten oorlog trekt. Een enkele ruk aan de teugel en de mannen rijden naast elkaar, vijf op een rij.

Nog een korte armzwaai, een laatste blik op de achterblijvende familieleden, dan stuiven de Toereg de woestijn in, tussen opwolkend woestijnzand naar het Zuiden.

Het laatste wat Moc'wah ziet is zijn moeder, tussen al de

andere vrouwen. Ze wuift met haar hand. Even denkt ze aan Moc'wahs vader en er komen tranen in haar ogen.

En als de andere vrouwen teruggekeerd zijn naar de tenten, staat zij nog op dezelfde plaats en kijkt naar de horizon, waar haar jongen verdwijnt in de nevelige verte.

Al spoedig wordt de strakke lijn der voortdravende dieren verbroken en rijden de Toearegs twee aan twee verder. Ismel en de gids gaan voorop. De mannen hebben de sluijer naar beneden geschoven en laten hun kleed loshangen. De warme wind brengt geen verkoeling, de hitte van de zon-doorblaakte woestijn slaat hun in het gezicht. Het deert hun niet. Ze weten, wat afmattende ritten zijn, kunnen urenlang op hun kamelen voortrijden, heuvel op, heuvel af, de verre horizon tegemoet. Als het moet kunnen ze dagenlang zonder eten en zonder drinken en ze klagen zelden.

Ze voelen zich één met deze zandzee. Hier zijn ze geboren, eenmaal zullen ze hier sterven en de simoom zal de plaats wegwissen, waar ze begraven zullen zijn.

Een enkele Tarki kijkt eens achterom naar de beide jongens. Die hebben, met een zelfde gebaar, hun sluijer weggeschoven, want ze behoren nu tot de mannen en *doen* als de mannen.

Er zijn onder de Toeareg, die tegen hen glimlachen. Ze denken terug aan de dag, dat ze zelf het eerst de sluijer droegen. Het is lang geleden, maar ze weten het zich nog heel goed te herinneren. De trots, waarmee ze hun wapen lieten rinkelen en met achteloos gebaar de steen om de pols vasthaakten!

Ze kunnen zich even indenken dit grootste, wat er gebeuren kan in het leven van een jongen: de slaventocht naar de Soedan.

Tussen El Dzoef en het plateau van Ahaggar verlaat de karavaan de woestijn en betreedt het steppengebied. Tot zijn verbazing voelt Moc'wah de eindeloosheid van dit gebied plotseling als een benauwing. Hij heeft dit vreemde gevoel nooit eerder gekend, daarvoor is hij te veel kind van de woestijn, opgegroeid tussen zand en palmen.

Komt het misschien door zijn onbekendheid met deze streek? Bang is hij niet, toch komt er een vage onrust over hem. Zijn ogen dwalen van links naar rechts, en soms kijkt hij achter zich, alsof hij vijanden verwacht. Met een schok richt hij zich op, als er zich Bedoeïenen vertonen aan de verre horizon. Even plotseling als ze verschijnen, verdwijnen ze weer in westelijke richting. Maar dat vreemde, nooit gekende gevoel blijft en laat de jongen de eerste dagen niet weer los.

De Toeareg haasten zich niet. Soms blijven ze een hele dag in een oase. Mensen en dieren genieten van het verse water en tegen de avond worden de tenten opgeslagen. Er wordt een vuur gemaakt en de jongens zitten er omheen, tussen de mannen.

Er wordt weinig gesproken, terwijl snel de nacht valt over de steppe. Mensen worden donkere schimmen, opgenomen in de machtige rust van de tropische nacht. De vlammen doven en dan staat Ismel op. Dit is het teken, dat de mannen slapen gaan. Dicht naast elkaar liggen de jongens in een hoek van de lage tent. Met zijn hand kan Tal het dak er van bereiken. Ze luisteren naar de geluiden van de nacht. Misschien sluipt nu een hyena in wijde kringen om het kamp. Ergens zal een kameel opstaan, zich uitrekken en weer neerknielen.

Dan vertelt de regelmatige ademhaling van Moc'wah, dat de jongen al slaapt. Ook Tal knijpt zijn ogen stijf dicht. Morgen, overmorgen misschien, zullen ze de Dzjoliba overtrekken, de Soedan in, denkt hij nog. Of zal het een *week* duren? Het is het laatste wat hij denkt. Dan slaapt Tal in.

IN DOODSGEVAAR

In een wijde boog trekt de karavaan om het dorp Kassambara heen, het Bambarra-gebied in. Hier begint de Soedan, heeft Moc'wah van het stamhoofd gehoord.

Meteen worden de mannen voorzichtig. Ze kennen deze streek niet goed, velen van hen komen hier voor het eerst. De veiligheid van de woestijn heeft plaats gemaakt voor het grote, ge-

heimzinnige bos, met zijn vele gevaren. Benauwend dicht is het woud. Slechts met moeite banen de kamelen zich er een weg doorheen.

Het is Moc'wah opgevallen, dat de mannen plotseling zachter gaan praten. Het geheimzinnige en de somberheid om hen heen maken hen onrustig. Zij, mannen van de woestijn, zij zouden hier niet kunnen leven, want hun ogen zijn gewend de wijidheid van de grote vlakke te meten en het gevaar van ver onder ogen te zien. Hier kan de dood loeren achter elke boom en hier mist de kameel de bewegingsvrijheid, die zij gewend is. Dat maakt de dieren zenuwachtig.

De Dzjoliba blijkt een brede rivier te zijn. Het water kolkt en schuimt. Afgeknapt boomtakken jagen, wentelend in het nooit-rustende water, voort.

Waarheen?

Ismel heeft gezegd: „Voorbij Timboektoe en dan al maar door, uren en dagen ver, tot, ergens aan de Palmoliekust, de rivier zich in de zee stort.” Daar is nog nooit een Tarki geweest, behalve het stamhoofd en daarom weet *hij* ook alleen, hoe ontzaglijk ver dat is.

De Toeareg beginnen de kamelen naar het water te leiden. Onder de poten kraken de dorre takken van het woud. Het doet de dieren schrikken. Ze verlangen terug naar de woestijn, waar ze gewoon zijn het zand onder hun poten te voelen.

Ze schrikken terug voor het water; angstig bewegen hun oren, onophoudelijk gaan de neusvleugels op en neer.

Een kletsende slag op de rug doet het eerste dier in het water stappen. Het huivert van angst.

Dan volgen de anderen, aarzelend, soms terugschrikkend. Een der dieren steigert terug, trekt de Tarki, die hem vasthoudt, achteruit. De anderen moeten er bij komen en met slagen en geschreeuw de weerbarstige kameel voortdrijven.

Moc'wah slaat Kansa niet. Met vaste hand grijpt hij de teugel. Hij spreekt zacht tegen haar, klopt haar bemoedigend op de hals. Zijn voet tast onderwijl naar een steen, half in het water. „Toe maar, Kansa! Vooruit maar!”

Schichtig wil het dier zich terugtrekken, maar Moc'wah houdt

stand. Met stevige hand omvat hij de teugel en dan volgt het dier, trillend over heel zijn lichaam.

Steeds hoger klimt het water tegen Kansa's poten op, bereikt haar buik. Eenmaal dreigt ze uit te glijden, maar Moc'wah rukt haar overeind. De poten van het dier slaan het water tot schuim, maar de woorden van de jongen brengen het tot kalmte: „Vooruit, Kansa!”

Stilstaan mag de jonge Tarki niet. Steeds verder gaat het, ook al klopt hem de angst in de keel. Hij vraagt zich af, hoe ze allen veilig aan de overkant moeten komen.

Plotseling, midden in de rivier, is daar achter hem een angstschreeuw. Met een snelle beweging draait Moc'wah het hoofd om en ziet, hoe de achter hem komende kameel uitglijdt en door de stroom dreigt meegesleurd te worden. Een schor geluid, dat diep uit haar keel schijnt te komen, klinkt op. Het water is in heftige beroering. Haar meester doet wanhopige pogingen, het dier weer op de been te helpen.

Een enkele seconde ziet Moc'wah het verbeterd gezicht van de man, de op elkaar geperste lippen, ook de angstogen in het donker gelaat. Dan, vóórdat de man de om de pols gewonden teugel kan loslaten, wordt hij omvergetrokken, verdwijnt zijn lichaam in het kolkende water.

In enkele ogenblikken is het gebeurd. De mannen verderop en zij, die de overkant al hebben bereikt, bemerken nauwelijks, dat er iets gaande is. Alleen Moc'wah, zo vlakbij, ziet het, met ogen, groot van schrik.

Tussen de golven, veroorzaakt door de spartelende lichamen, ziet hij plotseling een uitgestrekte hand, een hoofd. De doodsangst ligt in de donkere ogen. Een schreeuw om redding scheurt door de lucht.

Eén moment staat de jongen daar, niet wetend wat te doen. Het is of zijn voeten vastgegroeid zijn aan de steen, waarop hij staat. Hij is Kansa vergeten; vergeten ook, dat hij zelf in groot gevaar verkeert. Hij ziet alleen die donkere ogen voor zich, hoort enkel de angstkreet om redding.

Dan, terwijl het hoofd opnieuw onderduikt, en het lichaam vreemd-wentelend meegesleurd wordt in de stroom, laat Moc'-

wah de teugels los van zijn eigen rijdier en in een plotseling verlangen om te redden, duikt hij onder in de rivier. Even later komt hij boven, zwemt snel met de stroom mee. Al de spieren van zijn sterke jongenslichaam spannen zich.

Moc'wah bemerkt niet, dat de Toearegs, tot wie nu pas goed doordringt wat er gebeurt, wild gebaren met hun handen. Anderen lopen langs de oever en roepen elkaar iets toe. Sommigen wringen zenuwachtig de handen en weten niet, wat ze doen moeten.

Maar hun ogen volgen de jonge zwemmer. Zie, hoe zijn handen het water wegslaan, hoe de stroom hem snel voert naar de plaats, waar de ongelukkige Tarki dreigt te verdrinken. De spanning ligt op ieder gezicht; het hart bonst in de keel.

Zou het lukken?

Moc'wah duikt weg in het water van de rivier. Hier, op deze plaats heeft hij de man het laatst gezien, voor hij wegzonk in de diepte. Van de kameel is geen spoor te bekennen. De jongen vermoedt, dat in het water de teugel losgeraakt is en de stroom het dier nu als een willoos slachtoffer meesleurt.

Nu, met wijd open ogen, zwemt Moc'wah onder water verder, speurend naar de drenkeling.

Zijn hart hamert in zijn borst, zijn ogen doen pijn. Toch spalkt hij ze wijd open. Hij voelt, hoe het bloed naar zijn hoofd stuwst. Hij dreigt te stikken en moet zo snel mogelijk naar de oppervlakte van het water, om adem te scheppen.

Meteen ontdekt hij het lichaam van de Tarki. De stroom sleurt het mee, is als een dier, dat zijn prooi niet los wil laten. Moc'wah kan haast niet meer. Hij is bang het bewustzijn te zullen verliezen. In zijn hoofd hamert het en hij is benauwd, tot stikkens toe.

Toch weet hij, dat hij volhouden *moet*. Al zijn krachten spant hij in, wild slaan zijn armen door het water. Nu is hij bij de drenkeling!

Reeds strekt hij de hand uit, om de man te grijpen en naar boven te duwen, als plotseling zijn ogen zich wijd openen van schrik. Een hevige angst, als een felle pijn, schiet opeens door zijn lichaam, maakt hem het zwemmen haast onmogelijk. Het

lijkt, of zijn armen en benen van lood zijn. Een machteloosheid trekt door hem heen.

„Dit is de dood!” weet hij.

Want uit het groenige water schiet plotseling een krokodil naar voren.

Moc'wah heeft hem niet zien aankomen; hij ontdekt het monster eerst, als het rakelings langs hem heen gaat. Even opent zich de bek, dan sluiten de machtige kaken zich om het been van de drenkeling.

Moc'wah kan op dit ogenblik niet denken. Hij is zo ontzet, dat hij niet bij machte is, een been uit te slaan. Onwillekeurig sluit hij de ogen, om het vreselijke niet te zien. Dan voelt hij, hoe hij langzaam wegzinkt, als een dood dier in de stroom.

Dit duurt één, twee seconden misschien, daarop is hij weer de oude en voelt hij, dat hij de macht over zijn ledematen terugkrijgt. Meteen maakt een hevige angst zich van hem meester: Hier loert de dood in de valse schemer van de rivier. Ergens, links of rechts, voor of achter, kan een andere krokodil op *hem* afkomen en weer ziet hij, in gedachten, de geopende muil. . . .

Plotseling begint de jongen als razend om zich heen te slaan. Een ontembaar verlangen naar het leven maakt zich van hem meester. De angst voor de dood zal hem nog waanzinnig maken! Daarbij komt die martelende pijn in zijn hoofd, dat gevoel of hij stikken zal.

Dan — met een ruk — schiet zijn lichaam boven het wateroppervlak uit. Met één oogopslag ziet hij de bomen, de groene oever, waarop radeloze mensen met wapperende mantels, grauwe kamelen en een blauwe hemel, als een verlossing. Wijd opent zich zijn mond en de lucht stroomt zijn longen binnen. Het maakt hem duizelig.

Toch, direct daarop, is er weer die ontzettende angst voor de dood. Zijn lichaam schiet als een vis door het water, de natte haren plakken vreemd over zijn voorhoofd, zijn spieren spannen zich tot het uiterste. Ha, daar is de oever al! Mannen lopen een eind het water in, om hem vast te pakken, als de kracht de jongen begeeft.

Het leven wenkt weer. Hij kan het grijpen en vasthouden. Even richt hij zich op in het water.

Wat was dat, daar achter hem?

Een ondeelbaar ogenblik wendt hij het hoofd. Wat hij ziet, slaat alle hoop dood in hem.

Geen vijf meter van hem af ontwaart hij de groene ogen van een reusachtige krokodil. Het dier schiet pijlsnel op hem toe, de bek half geopend voor de aanval.

Moc'wah heeft geen tijd om te denken. Met een forse slag van zijn arm verandert hij van richting, waardoor hij een heel kleine voorsprong op het monster krijgt. Het dier slaat met zijn staart het water tot schuim en hernieuwt de aanval.

Dan zien ook de Toereg aan de kant het gevaar, waarin Moc'wah verkeert. Ze rennen, zonder aan zichzelf te denken, verder het water in. Daarbij schreeuwen ze zo hard ze kunnen en slaan met de vlakke hand op het water.

Een moment lijkt het of de krokodil aarzelt, wat te doen. Moc'wah, met inspanning van zijn laatste krachten, probeert de reddende mensenhanden te grijpen. Hij vreest dat, als de krokodil nog eens een aanval begint, de Toereg te laat zullen komen.

En dan — daar ziet hij, hoe het monster, opgeschrikt door de lawaaimakende mannen, wegschiet in de diepte.

Met twee slagen heeft Moc'wah zijn redders bereikt. Maar vóór hun handen hem vastgrijpen, trekt er een zwart floers voor zijn ogen. Het is alsof het bloed wegstroomt uit zijn hoofd. Hij weet plotseling niets meer. Hulpeloos steekt hij zijn handen uit, als een blinde, die tast in het duister.

Zijn mond opent zich, alsof hij iets zeggen wil. Voor hij echter een woord kan uitbrengen, klappen zijn tanden op elkaar. Hij sluit de ogen.

En als sterke Toeareg-handen hem vastgrijpen en naar de oever dragen, heeft Moc'wah het bewustzijn verloren.

Die avond zitten de mannen, vóór de nacht valt over het oerwoud, bij elkaar aan de oever van de Dzjoliba. Ismel heeft verboden een vuur te maken, om te voorkomen, dat hun aanwezigheid te spoedig door de negers wordt opgemerkt.

Ze moeten nu niet al te ver meer van een negerdorp zijn, weet het stamhoofd, en als zij ontdekt worden, zal de tam-tam door het woud dreunen en binnen het uur zullen honderden negers uit de omliggende dorpen hen omsingelen en overrompelen.

Achter hen, voor een groep donkere Pandanusbomen, zijn de tenten opgeslagen.

Daar ligt Moc'wah. Hij is weer tot bewustzijn gekomen, maar heeft een barstende hoofdpijn. Ismel heeft bevolen, dat hij in bed moet blijven.

Nu zit Tal bij hem.

Een palmolielampje verspreidt een onzeker licht.

Traag vallen de woorden tussen de beide jongens. Moc'wah wil het liefst maar stil liggen en niet denken.

Maar onweerstaanbaar worden zijn gedachten getrokken naar wat hij deze middag heeft meegemaakt. Als hij zijn ogen sluit, ziet hij de kaken van de krokodil, die zich sluiten om het been van de ongelukkige Tarki, en de groene ogen van het grote monster achter hem. Tal heeft hem verteld, dat van de Tarki en zijn kameel niets meer is ontdekt. De man is dood, weten ze nu.

Moc'wah huivert, alsof hij koorts heeft.

Dit had *hem* ook kunnen overkomen! Dan zaten de mannen, net als nu, aan de oever van de rivier en zouden zeggen: „Moc'wah is dood.”

Wat is dat: dood? Hij moet er aldoor aan denken. Weg uit het leven! Ergens zou zijn lichaam misschien tegen de rivieroever botsen. Negers zouden hem vinden en lachen: „Ha, een vervloekte Tarki is verdronken in de Dzjoliba.” Er zou feest zijn in het dorp, want een slavenhaler was dood.

De jongen woelt heen en weer op de deken, die dienst doet als bed. Het zweet staat op zijn voorhoofd en als plots een gorilla schreeuwt, ergens in het donkere woud, slaat de jongen wild om zich heen.

Tal, met grote ogen van angst, weet niet, wat hij doen moet. Moc'wah doet zo vreemd. Tal wil opstaan en Ismel roepen. Maar dan ligt Moc'wah al weer stil en kijkt naar de schaduw van zijn vriendje, groot en donker in de kleine tent. Zwaar gaat zijn ademhaling.

In gedachten ziet hij nu zijn moeder, zoals ze daar stond tussen de andere vrouwen, toen de Toereg wegreden uit het kamp: een donkere figuur tegen het lichte woestijnzand.

Als hij verongelukt was, zou ze tevergeefs op hem wachten. De Toeregs zouden van hun kameel springen. Tal zou zijn moeder weerzien, maar moeders ogen zouden onrustig heen en weer gaan, van de één naar de ander.

„Waar is Moc'wah?” zou ze vragen en de mannen zouden zeggen: „Dood.”

Opeens barst Moc'wah in tranen uit. Zijn lichaam schokt van het hartstochtelijk snikken. Hij schaamt zich niet voor Tal, die haastig de tent uitloopt. Ook kan hij zijn tranen niet inhouden voor Ismel, die dan plotseling naast hem zit.

Het kamphoofd zegt niets. Hij neemt de bruine hand van de jongen in zijn grote, sterke handen en blijft zo rustig zitten. En vreemd, dit enkel gebaar van Ismel doet de jongen bedaren. Het maakt hem rustig en even later valt hij in een diepe slaap.

De volgende morgen.

De kamelen kunnen onmogelijk verder door het oerwoud dringen en Ismel beveelt ze vast te binden aan de bomen. Een tweetal Toeareg wordt aangewezen, hen te bewaken, de anderen zullen langs de rivieroever te voet verder trekken. Moc'wah bindt Kansa vast, klopt het dier op de hals. Hij is blij, dat een der mannen zijn trouwe kameel gisteren veilig naar de oever heeft geleid.

De jonge Tarki is nu weer de oude, lijkt het. Zijn hoofdpijn is over, alleen voelt hij zich nog wat duizelig. Na lang aarzelen en op aandringen van Moc'wah zelf heeft Ismel er in toegestemd, dat de jongen meetrekt naar het negerdorp.

Alleen Tal heeft gezien, hoe er een pijnlijke trek over het gezicht van zijn vriend gleed, toen hij keek naar de rivier en het borrelend water. Ook vindt hij Moc'wah erg stil, alsof de jongen veel nadenken moet.

OVERVAL BIJ DE DZJOLIBA

Het Bantoe-negerdorp ligt niet ver van de Dzjoliba. De armzalige hutten schijnen weg te kruipen in het veilige oerwoud. Hun strodaken zijn als gelige paddestoelen, die opschieten uit het dorre gras. De vrouwen van het dorp dragen stenen halskettingen en koperen ringen om de enkels.

Als ze tegen elkaar spreken, blinken hun witte tanden en hun armen gebaren er bij. Ze hebben zojuist water uit de rivier gehaald, in grote, aarden kruiken en leggen een vuur aan, om het eten te koken.

Met de handen scheppen ze sprinkhanen en termieten in de potten, die ze met voorzichtige bewegingen in de vlammen schuiven.

Vandaag zullen de negers van het dorp een begrafenismaal gebruiken en onder het werk door dwalen de ogen der vrouwen naar de ene hut, waarin op het ogenblik de dode neger ligt, in windsels gewikkeld, opdat de geesten niet zullen weten, wie hij precies is.

„De overledene was een groot jager,” zeggen de vrouwen tegen

elkaar. Daarom ligt hij in zijn hut in geknielde houding en zo zal hij ook het dorp uitgedragen worden.

Als het eten klaar is en de potten toegedekt zijn met stro, om het voedsel warm te houden, komen de mannen uit het bos. Voorop lopen de oudsten van het dorp en blazen op hun antilopenhorens een vreemde, treurige melodie.

De vrouwen verdwijnen in de hutten en trekken de kinderen met zich mee. Ze gluren naar de voorbijtrekkende mannen en luisteren naar de vreemde muziek. Het geluid sterft weg tussen de bomen als een verre, klagende roep. Kinderen dringen naar voren, om ook iets te zien van de komende begrafenis, maar de moeder duwt ze terug. Niemand, behalve de mannen, mag nu een voet buiten de hut zetten. De wraak van de dodengeest zou vreselijk zijn.

Langzaam, met plechtige stap, lopen de mannen naar de open ruimte, midden tussen de hutten.

Ze vormen een kring en plotseling zwijgt de muziek.

In de intense stilte die volgt, kijken de mannen naar de priester, die langzaam naar voren treedt. Het is een oud man. Door zijn neus is het been van een aardvarken geboord en kleine bosjes apenhaar aan zijn armen en blote benen bewegen zacht in de wind.

Even glijdt zijn blik naar de tam-tam-slaggers, die achter hun houten blokken zijn gehurkt en zacht de knotsen op de vreemde instrumenten laten vallen. „Tam-tam, tam-tam.”

Het klinkt dof als het geluid van een omfloerste trom. Meteen heft de priester de handen tot boven zijn hoofd en beweegt zijn armen, alsof hij wil gaan vliegen. De voeten schuifelen de maat. De dikke lippen in het donker gezicht bewegen onophoudelijk. De priester prevelt de gebeden voor de dode.

Steeds sneller slaan de beide negers hun knotsen, steeds dringender klinkt het tam-tam over de hutten en al vlugger beweegt de oude priester zijn armen en benen. Zijn ogen rollen heen en weer in de kassen, snel gaat zijn ademhaling.

Het lijkt, of er geen einde zal komen aan deze dodendans. In steeds sneller rythme draait de man in het rond, met ogen als van een waanzinnige. Dan — nog onverwachts — valt de

priester neer en op hetzelfde ogenblik zwijgt de tam-tam. Niemand beweegt. Allen zien naar de man vóór hen, hoe zijn lichaam siddert, als in koorts. De ogen gesloten, ligt daar de oude en uit de halfgeopende mond komen onverstaanbare klanken.

Het duurt lang, voor de priester opstaat. Hij waggelt op zijn benen als een dronken man en twee negers moeten hem ondersteunen, als hij zich langzaam beweegt in de richting van de dodenhut.

En opnieuw klinkt het eentonig geluid van de tam-tam over het dorp.

Voor een kleine hut, afgescheiden van de andere, staat, met gekruiste armen, de blanke zendeling van het dorp. Het is een lange, magere man, met donkere ogen. Het zwarte, sluike haar valt over het voorhoofd en hij kijkt onafgebroken in de richting van de negers.

In zijn hart brandt een groot medelijden met deze mensen, die hun heidense dansen uitvoeren, om de macht van de boze geest te breken. Hij zou naar hen toe willen gaan, hen willen vertellen van de liefde van God, maar hij blijft onbeweeglijk staan en luistert naar het eentonig tam-tam-geluid, dat de stilte breekt.

Enkele weken geleden is hij de rivier afgekomen in zijn kleine prauw en tussen een troepje angstig-nieuwsgierige kinderen het dorp ingetrokken.

Sindsdien woont hij in zijn zelfgemaakte hut en probeert in steeds nauwer contact te komen met deze mensen.

Het is hem nog niet gelukt.

Nog altijd wordt hij beschouwd als een vreemdeling met een wonderlijke godsdienst, die blij mag zijn, dat hij in het negerdorp wordt geduld. Dat de blanke man niet bang is voor de boze geesten, maakt hem in hun ogen tot een geheimzinnig mens, met wondergrote kracht. Ze zijn bang voor hem en de moeders houden de kinderen het liefst maar zo ver mogelijk van de zendeling verwijderd.

Alleen Amenckal, de negerjongen, voelt zich tot hem aange-

trokken en praat veel met de blanke. Hem heeft de zendeling verteld van zijn zwerftochten door de Soedan en urenleng kan de knaap luisteren naar zijn verhalen.

Met zijn donkere stem zingt de vreemdeling voor hem het lied van de Falis, die eens over besneeuwde bergen zijn getrokken naar ongekende werelden. Dan komen de muzikale negers uit hun hutten en luisteren. Maar ze blijven op verre afstand van de man met zijn onbegrijpelijke godsdienst.

Amenckal luistert naar wat de zendeling vertelt over de Foelbes uit het Westen, die zo geringschattend neerzien op de andere negerstammen. Dan komt in de jongen het verlangen op, meer te zien van de grote wereld, met de kano de rivier af te zakken, dagen-, wekenlang.

Aan dit alles denkt de zendeling, terwijl hij, tegen zijn hut geleund, kijkt naar de dodendans der negers. Hij vraagt zich af, of zijn prediking hier wel enige vrucht zal dragen. Zoveel negerdorpen heeft hij reeds bezocht en steeds hetzelfde onderzonden: een koele, haast vijandige houding. Als hij dan weer wegtrok, dieper het oerwoud in, bleef steeds de vraag, of hij niet tevergeefs gewerkt had.

Opeens ziet de blanke, hoe enkele negers angstig kijken in de richting van de rivier. Ze roepen iets tot de anderen en eensklaps zwijgt de tam-tam. In de houding van allen is op hetzelfde ogenblik die gespannen waakzaamheid, die men bij deze bosnegers zo dikwijls aantreft.

Het was maar een simpel geluid, van een krakende tak misschien, dat hun oor trof, maar direct zien ze achterdochtig om zich heen. Krijgshaftig is dit volk niet en de angst ligt op hun gezichten. Ook de zendeling luistert scherp.

Ergens achter zich hoort hij een geluid, als het geschuifel van vele voeten. Snel draait hij zich om. Tussen de bomen meent hij een gestalte te zien, die haastig verdwijnt. Is het wonder, dat er een grote ongerustheid komt in het hart van de man? Zijn dit soms vijanden, die langs de vele, nauwe bospaadjes het dorp besluipen? En wat is hun bedoeling?

Nog steeds staat de zendeling op dezelfde plaats, als uit het

woud, aan de overkant achter de hutten, mannen nader sluipen. Vreemde mensen zijn het, en geen negers! Hij ziet het met één oogopslag. Wijde mantels wapperen om hen heen en geven hun een spookachtig aanzien. Een donkere lithas ¹⁾ bedekt gedeeltelijk hun gezicht en in de hand ligt het zwaard, dat de stralen van de middagzon vangt. De blanke kan zich nog niet voorstellen, wat er gebeuren gaat, als plotseling van alle kanten dergelijke vreemde wezens op het dorp toestormen. Wilde kreten vervullen de lucht en verstoren schrill de plechtige stilte na de dodendans.

Dan, op hetzelfde ogenblik, is heel het dorp in rep en roer. Een panische schrik maakt zich van de negers meester. Het is geen vijandelijke negerstam, die hen onverhoeds overvalt, het zijn vreemdelingen, die ze meer hebben te vrezen dan hun rasgenoten.

Niemand denkt er over zijn wapens te halen. Ieder zint alleen op eigen levensbehoud en tracht zich te redden door een overhaaste vlucht.

Tevergeefs!

Waar men zich keert, van alle kanten dreigt het gevaar.

De Toeareg, onder aanvoering van Ismel, trekken de kring om het overvallen dorp steeds nauwer. Hun oorlogskreet, waarmee ze deze weerloze mensen verschrikken, klinkt door de lucht.

Alles gaat zo snel in zijn werk, dat de zendeling zich het verschrikkelijke van dit gebeuren nauwelijks kan indenken, als de eerste slachtoffers reeds vallen.

Enkele negers, die door de kring heen trachten te breken, worden neergeslagen, anderen gegrepen, snel vastgebonden en aan de bewaking van enkele Toeareg overgelaten.

Andere vijanden zijn bezig een der hutten in brand te steken. Snel grijpt de vlam in het droge stro en weldra slaat ze over op een tweede en derde hut.

Het dorp brandt, en gillende vrouwen en kinderen rennen radeloos van angst tussen de hutten door. Dan begrijpt de zendeling: hier zijn slavenhalers, niets ontziende wreedaards, die

¹⁾ sluier.

de dorpen platbranden en weerloze mensen uit hun schuilplaatsen jagen. Moordenaars, brandstichters en dieven! Onder hen bevinden zich jongens, kinderen nog, die om het hardst meeschreeuwen met de mannen en als wilden hun zwaarden zwaaien.

Tijdens zijn omzwerven door de Soedan heeft de blanke man wel gehoord van de wreedheden van deze slavenjagers. Nu, voor het eerst in zijn leven, aanschouwt hij hun werk met eigen ogen.

Een gevoel van duizeligheid overvalt hem, als hij ziet, hoe zijn vriendje Amenckal vastgegrepen wordt door een sterke Tarki. Tevergeefs worstelt de jongen, om vrij te komen. Hij zet zijn tanden in de hand, die hem naar de keel grijpt; een gil, dan wordt de jongen tegen de grond geslagen. De Tarki slaat hem in het gezicht, tot de weerstand van de knaap is gebroken en zijn handen en voeten stevig zijn gebonden.

Een moment moet de zendeling met zijn hand tegen het dak van de hut steunen, om niet te vallen. Dan vliegt hem het bloed naar het hoofd; woede kruipt in hem omhoog en zonder bedenken snelt hij op de Tarki toe. Hij heeft geen wapen, maar zijn vuisten beuken op de indringer los; als een wilde slaat hij om zich heen.

Wat kan hij, alleen, beginnen tegen deze overmacht? Een slag van een zwaard treft zijn arm en het lichaamsdeel valt slap langs zijn zijde neer. Uit de wonde begint het bloed te vloeien en kleurt zijn witte pak. Ismel, verderop, ziet het alles gebeuren.

„Grijp hem,” roept hij. En de Toereg, even verschrikt door de woestheid van de vreemde verschijning, vallen op hem aan. Tegen de overmacht niet bestand, wordt de zendeling neergeslagen en ondergaat hij het lot der negers.

Terwijl de Toereg over hem heen springen, belust op nieuwe buit, ziet de blanke hun vreselijk werk in zijn volle omvang vóór zich. Hij weet niet, waarheen deze negers zullen worden gevoerd, hij ziet alleen de doodsangst in de ogen van de gevangenen en het bloed, dat uit hun wonden stroomt. In zijn oren klinkt het gekerm en gegil van vrouwen en kinderen.

Het is als een droom en toch een verschrikkelijke werkelijkheid. Dan, hoewel onmachtig zijn handen te vouwen, komt er een gebed over zijn lippen, een schreeuw om hulp tot God, Die alleen uitkomst geven kan: „O God, help deze arme mensen!” In korte tijd is het afgelopen.

Terwijl het vuur gretig voortvreet tussen de negerhutten, liggen de gevangenen machteloos neer. Een groep zwarte lichamen, met van angst uitpuilende ogen, en een blanke zendeling.

Met de mouw van zijn mantel veegt Ismel het zweet van zijn gezicht. Naast hem staat Moc'wah. Hij ziet op naar het stamhoofd, maar er is geen trots in hem. Vreemd, hij heeft zich zoveel voorgesteld van de slavenjacht, en nu dit alles achter de rug is, komt er een gevoel van teleurstelling over hem. Zijn blik glijdt naar de gevangen negers en hij huivert. Is *dit* nu de slavenjacht, waarnaar alle Toereg verlangend hebben uitgezien? Waarom is hij dan nu niet blij, dat de overval gelukt is? Hoe komt het dan, dat hij op dit ogenblik wel huilen kan en het hoofd afwendt van de negers? Waarom is hij nu niet trots, een Tarki te zijn?

Heel zeker weet hij, dat zijn zwaard een der zwarten heeft gewond. Is dat niet prachtig? Waarom vraagt hij zich dan af, of moeder dit ook zo prachtig zou vinden?

Hij heeft Tal uit het oog verloren. Die zal wel aan de andere kant van het dorp zijn. Wonderlijk, hij verlangt op dit ogenblik ook niet naar hem. Het liefst zou hij alleen willen zijn, ver van dit dorp. Of nog liever in de hut bij moeder.

Als even later een gedode neger wordt weggedragen, sluipt hij weg, schuw als een geslagen hond. Dicht bij de zendeling blijft hij staan. Nu, toch nieuwsgierig, kijkt hij naar de man. Nog nooit heeft hij een mens gezien, die zo wit was. Als de blanke hem aankijkt, slaat Moc'wah de ogen neer. Er is iets in die blik, dat hij niet prettig vindt.

Ismel heeft bevel gegeven, de blanke man te ontbinden. Nu staan ze tegenover elkaar: de donkere Tarki en de man met de zwarte ogen.

Even aarzelt het stamhoofd, voordat hij het woord richt tot de zendeling. Hij spreekt de taal der Bantoe-negers, zoals hij die geleerd heeft van de slaven in het woestijnkamp, en zowel de blanke man als Moc'wah, die dicht bij hem staat, kunnen hem goed volgen.

„Blanke man, gij kunt gaan.”

Het is alles, wat Ismel zegt.

Even buigt de zendeling het hoofd en denkt na. Ondanks de pijn, die door zijn gewonde arm trekt, staat hij daar fier en zelfbewust. In zijn oog glanst de verontwaardiging, om wat hier gebeurd is. Hij zou deze woestijnbewoners veel willen verwijten, hen willen wijzen op het laffe van deze daad, maar hij zwijgt. Nu kan hij zich omdraaien en het bos ingaan. Ergens zal hij een ander dorp vinden en kunnen vertellen, wat er gebeurd is in deze nederzetting bij de rivier.

Hij doet het niet.

Onbeweeglijk blijft hij staan en zegt:

„Ik heb één verzoek, o stamhoofd. Laat mij bij deze on-

gelukkige mensen blijven. Laat ik één van hen mogen zijn.”
Onwillekeurig komt Moc’wah een stap naderbij. Hoort hij goed?

Wil deze blanke. . . . ?

Hoe kan dat nu??

„Ik begrijp,” vervolgt de blanke langzaam, „dat deze negers slaven zullen zijn in het land, waar gij woont. Zij zijn mijn vrienden en broeders. Laat ik hun lot mogen delen.”

Moc’wahs blik glijdt naar de vreemdeling. Wonderlijk, in diens ogen leest hij niet de haat, maar een grote liefde voor dit zwarte volk, dat alleen goed is om te werken in de harde aarde. Hoe kan het toch, dat de blanke als één van hen wil zijn?

Er valt een stilte en Ismel denkt na.

Een enkele neger is zojuist ontkomen. Ismel heeft het met eigen ogen gezien. Het is niet onmogelijk, dat naburige stammen gewaarschuwd zijn, vóór de Toereg de veilige woestijn hebben bereikt. Als deze blanke zich bij hen aansluit, kan het wel eens gevaarlijk worden voor de mannen van het Ahaggargebergte. Is het dan niet beter, deze man mee te nemen?

„Bind hem en de negers vast aan het zadel van onze rijdieren,” beveelt Ismel kort en draait zich om. Moc’wah sluipt weg om Tal te zoeken.

Daar moet hij nu met zijn vriend over praten, want dit alles is zó wonderlijk, dat hij het alleen niet kan verwerken.

DE DODENRIT

Slierten rook verwaaien boven het verbrande negerdorp. Het gulzige vuur heeft zich meester gemaakt van de laatste hut en dooft nu langzaam uit. De godspaal in het midden van het dorp is een zwart-geblakerde staak.

Het lichaam van de gestorven jager is verteerd in de vlammen. De stilte van de dood sluipt aan uit het oerwoud en legt zich over de plaats, waar gisteren nog gelachen en gezongen werd. De apen, die vanuit de bomen nieuwsgierig hebben gegluurd

naar wat in het dorp gebeurde, zijn gillend weggevlucht voor het vuur, dringen zenuwachtig steeds dieper het bos in.

Het water van de Dzjoliba stroomt naar de Palmoliekust; in de rimboe aan haar oever begint het reeds te donkeren. Binnen een half uur zal het volslagen duister zijn.

Ismel staat bij de rivier en denkt na over wat hij nu doen moet. Even strijkt zijn hand langs het voorhoofd, als om de donkere gedachten, die door hem heen woelen, weg te vegen. Nee, erg gerust is het stamhoofd niet. Hij wendt zich om en zijn blik glijdt over de gevangengenomen negers: mannen, vrouwen en kinderen. Ze zijn stevig aan elkaar gebonden en kunnen onmogelijk ontsnappen.

Als laatste in de rij staat daar de blanke man, groot en fier. In zijn ogen ligt het verwijt, en als hij het stamhoofd aanziet, slaat die zijn ogen neer.

Ismel is niet gauw bang. Maar de stilte van de rimboe maakt hem nu ongerust.

De Toeareg hebben tegen elkaar gezegd, dat de tocht geslaagd is, maar Ismel vreest, dat er nog veel zal gebeuren, voor ze de gevangenen veilig op de plaats van bestemming hebben gebracht.

Het is erg jammer, maar twee negers zijn ontkomen. Een van hen vluchtte weg, met de tam-tam onder de arm.

Natuurlijk is het onmogelijk hen in de jungle ¹⁾ te achtervolgen en Ismel vermoedt, dat weldra de strijdroep door het bos zal klinken: „Tam-tam, tam, tam-tam.” Resoluut draait de man zich om. Snel geeft hij zijn bevelen en direct daarop marcheert de troep gevangenen, begeleid door de Toeareg. in de richting, waar de kamelen zijn achtergelaten.

„Vlugger,” roept Ismel.

Weldra zal de duisternis hun beletten verder te gaan. Zijn rijzweep striemt plotseling een der negers, die niet vlug genoeg voort kan komen.

„Voort, sneller!” brult hij. De man buigt het hoofd, strompelt verder, zo vlug hij kan. Ismel bemerkt niet, dat de zendeling

1) oerwoud.

het bloed naar het hoofd vliegt, hoe diens gebonden handen zich tot vuisten ballen.

Een nevel trekt over de rivier. In de rimboe vluchten de dieren weg.

Dan, plotseling — en het gaat als een schok door de Toeareg heen — is daar van ver het geluid van de tam-tam. De dringende regelmaat van de doffe slagen klinkt hun onheilspellend in de oren. Het is of een dreigend gevaar snel naderkomt.

„Tam-tam, tam, tam-tam!!”

De schreeuw om hulp die galmt over het bos, die de stilte verscheurt, over de bomen wijd uitwaait naar de andere dorpen: „Help ons, help ons!”

Ismel wist zich het zweet van het gezicht. Hij krijgt een visioen van zwaar gewapende zwarten. Hun speren suizen door de lucht. Ze staan aan de oever van de rivier en grijns-lachen, telkens als een der Toeareg zwaargewond neervalt. Ze storten zich op de rovers van hun volk, om hun stamgenoten te bevrijden, de wreedaards te doden.

„Sneller, sneller!” brult Ismel opnieuw. Hij trapt in de richting van een vrouw, die struikelt over een boomwortel. „Vlugger dan toch!”

Tal, dicht in zijn nabijheid, hoort de angst, die er leeft in zijn stem en de jongen huivert.

En hoor, uit een andere richting wordt de roep van de tam-tam beantwoord.

Zwak maar duidelijk klinkt het ook van de overkant van de rivier.

Dan bereikt de karavaan de kamelen.

Ismel weet, dat het over enkele minuten volslagen donker zal zijn en dat ze niet voor de volgende morgen de Dzijliba kunnen overtrekken.

Tussen een groep Djali-bomen en Pandanussen brengen de Toeareg de nacht door.

Ver langs de rivier zijn de wachten opgesteld. Al verwacht

Ismel geen aanval der negers voor morgen, hij neemt het zekere voor het onzekere en heeft zijn mannen bevolen, uiterst waakzaam te zijn.

De negers, vastgebonden aan de rustende rijdieren, worden streng bewaakt.

Maar die nacht slaapt Ismel niet en vele van zijn mannen evenmin. Ze hebben van hun stamhoofd gehoord, hoe ernstig de toestand plotseling is geworden en met zorg zien ze de komende dag tegemoet. Ze denken aan hun vrouwen en kinderen en vragen zich af, of ze hen ooit zullen weerzien.

Laf zijn ze niet. Ze zullen zich, zo nodig, tot het uiterste verdedigen. Toch sluipt de vrees hun hart binnen, omdat ze zich in een onbekende streek bevinden en de vijand hen kan besluisen door het bijna ondoordringbare oerwoud. *Ze voelen* het gevaar, dat dreigt van alle kanten.

Jammer, dat ze niet vóór de nacht de rivier konden oversteken. Aan de overkant zouden ze zich veel veiliger voelen en eerder de open steppenvlakte kunnen bereiken.

Nu kunnen ze alleen maar wachten. Wachten op wat de morgen brengen zal.

Bij het eerste lichten van de oostelijke hemel staat Ismel al naast zijn kameel. Het is nog donker, maar heel spoedig zal de dag de korte tropennacht verdrijven.

Gedempt klinken zijn bevelen. De kamelen worden bij de teugel geleid langs de rivieroever, moeizaam tussen de bomen door. Takken kraken onder hun poten. Een enkele maal spitsen de dieren de oren, alsof ze ergens gevaar duchten.

Op bevel van Ismel lopen de negers zwijgend voort. Het stamhoofd heeft bedreigd, de eerste de beste, die het waagt hun aanwezigheid door enig geluid te verraden, met zijn zwaard neer te slaan.

Tussen mensen en dieren in lopen Moc'wah en Tal. De morgen is koud en ze huiveren. Of is dat van de spanning, de angst voor mogelijk gevaar? Ze hebben op het ogenblik geen oog voor de gevangen slaven, ze denken alleen aan wat Ismel gezegd heeft. „Uiterst voorzichtig zijn en uiterst waakzaam.”

Als ergens een luipaard schreeuwt, duiken de jongens verschrikt ineen. Ze zien, hoe de mannen de hand aan het zwaard slaan. Dan, als de stilte terugkeert, lopen ze gejaagder voort en trekken de vaak onwillige kamelen achter zich aan.

Het wordt lichter. De overkant van de rivier is duidelijk te onderscheiden. Het water van de Dzijoliba heeft een onnatuurlijke kleur in de morgenschemer. Alles doet zo onwerkelijk aan en al is er nog nergens een vijand te zien, er hangt een stille dreiging in de lucht, want de tam-tam heeft immers groepen nog lang nadat de nacht zich legde over de rivier.

Na een korte mars bereikt men de doorwaadbare plaats, waar men twee dagen geleden doorgetrokken is.

Ismel verwacht, dat het grootste gevaar geweken is, als men maar eenmaal de overkant heeft bereikt. Weer dringt hij aan op snel handelen. Hoe eerder men op de andere oever staat, hoe beter het is.

Hier, bij deze overgang, blijkt, dat Ismel een goede leider is van zijn volk en dat de Toeareg weten, wat gehoorzaamheid is.

Met een enkel gebaar beduidt het stamhoofd, dat de beide jongste Toeareg het allereerst zullen trachten de overkant te bereiken. Hij acht het gevaar aan de overzijde minder groot dan aan deze oever.

Even aarzelt Moc'wah, als hij zijn voet in het water zet. Hij denkt aan de krokodil, die voor twee dagen zijn bek open-sperde, om hem als prooi naar de diepte te sleuren. Hoe hij ternauwernood het gevaar is ontkomen. Dat gevaar is er nu weer en plotseling breekt de jongen het angstzweet uit.

Ismel ziet het en begrijpt. Een moment kijkt hij de jongen aan. Was het misschien toch beter geweest, deze *al* te jonge Tarki *niet* mee te nemen? En hoewel hij Moc'wahs aarzeling kan begrijpen, zegt hij hard: „Vooruit, Moc'wah, je mag niet wachten.”

Deze enkele woorden zijn voldoende, de jongen over zijn angst heen te helpen.

Het *kan* immers niet anders! Hij *moet* hier doorheen. En met vaste hand leidt hij Kansa het water in.

Op een enkele kameel na, die wat moeite geeft, volgen de dieren hem. Nog altijd heerst er in het rond een doodse stilte en reeds herademen de Toareg, als een plotseling voorval hen doet opschrikken. Moc'wah, gevolgd door Tal, heeft bijna de overkant bereikt, als met veel lawaai een troep vogels uit het bos opvliegt. De dieren zwenken over de Toareg heen naar de rivier en verdwijnen achter hen in de rimboe. Ze kunnen onmogelijk geschrokken zijn voor de naderende woestijnbewoners, want de plaats, waar ze opvliegen, ligt minstens tweehonderd meter rechts van de doorwaadbare plaats.

Dat geeft de mannen te denken. Daar moet iets in het bos zijn, dat de vogels deed opschrikken.

Zouden het vijandige negerstammen zijn?

Nog behoedzamer wordt de tocht voortgezet. Weldra staat een tiental Toareg aan de overkant. Ze speuren tussen de bomen, het zwaard in de vuist.

Kraakte daar geen tak?

„Verbeelding,” denkt Moc'wah. Maar als hij ziet, dat de mannen hun blik richten naar de plaats, van waar hij het geluid meende te horen, weet hij zeker, dat hij zich niet vergist heeft. Hun zenuwen zijn nu tot het uiterste gespannen. Daar *is* iets in het oerwoud. Het *kan* een dier zijn; het kan ook het grote gevaar zijn, dat langzaam nadert.

En dan — nog geheel onverwacht — suist een speer door de lucht. Nog geen decimeter naast Tals voet slaat het wapen trillend in de grond. En direct daarop komen van links en rechts de vergiftigde speren aanvliegen.

Naast Moc'wah slaat een Tarki met een gil de handen in de lucht. Hij zakt in elkaar en blijft bewusteloos liggen. De punt van het wapen heeft zijn borst doorboord.

Met een klink van alle kanten kriegsgehuil op. Zwarte mannen springen van boom tot boom, tot ze de oever hebben bereikt. In hun handen trilt een tweede speer, waarmee ze straks de vijanden zullen aanvallen.

Een ogenblik staan de Toareg verbijsterd bij het zien van

de grote overmacht. Tegen deze wilden schijnt geen vechten mogelijk. Hun kleine groep zal tot de laatste man worden afgemaakt.

Moc'wah trilt op zijn benen. Hij bukt zich snel voor een speer, die in zijn richting wordt geslingerd. Het wapen vliegt rake- lings langs hem heen en komt in het water van de Dzjoliba terecht.

Tal staat daar met een wanhopig gezicht. Hij weet niet, wat hij doen moet. Het liefst zou hij gevlucht zijn bij het zien van de zwarten. Het is onmogelijk en hij blijft, als aan de grond genageld, staan.

Dan klinkt achter hem de stem van Ismel. Het stamhoofd heeft zojuist de overkant bereikt en direct begrepen, in wat voor moeilijke positie zijn mannen zich bevinden. Als ze hier de aanval afwachten, betekent dat voor allen de dood. Terug- gaan is onmogelijk, want één blik overtuigt hem, dat een paar honderd zwaar gewapende negers uit het bos achter hen te voorschijn zijn gekomen. Ze springen al in het water van de rivier, om de Toeareg op te jagen. Zo zitten deze tussen twee vuren en alleen een snel optreden kan mogelijk nog redding voor enkelen brengen.

Met één sprong werpt Ismel zich op zijn rijdier en helder klinkt zijn kreet boven het rumoer der aanstormende vijanden uit: „Opzitten! Voorwaarts!! *We moeten* er doorheen.”

Nu blijkt, dat de Toeareg toch wel echte soldaten zijn. Als met toverslag is alle vrees verdwenen en koelbloedig zien ze het gevaar onder ogen. Ismel beveelt. Zij zullen gehoorzamen. In enkele seconden zijn allen opgestegen. Hun rechterhand omknelt het zwaard en dan draven de kamelen vooruit, recht op de vijand af. Hoe moeilijk het ook is voor deze woestijn- dieren, het gaat dwars door de bossen heen. Het *moet* immers! Al schramt hun huid open aan de scherpe dorens van het struikgewas, ze *moeten* verder. En ondertussen suizen de speren door de lucht en pijlen komen op het onverwachts aan- snorren. Daarbij komt het geschreeuw der negers en het ge- kerm der gewonden.

De gevangengenomen zwarten, vastgebonden aan de kamelen,

worden meegesleurd. Voort, steeds voort! Een enkele van hen wordt gedood door een speer of pijl van zijn stamgenoten. Het dode lichaam sleept over de grond, tot de Tarki met één zwaardslag het touw doorhakt en zich zo van de ongewenste last bevrijdt.

Dan stormt hij weer verder, door een muur van wapens, links en rechts met zijn zwaard om zich heen slaande. Met gescheurde kleren, die opwapperen in de wind, volgen zij Ismel, in blind vertrouwen, dat hij hen uit deze moeilijke positie zal bevrijden. Achter hen dringen de zwarten steeds meer op; hun gehuil klinkt dreigend over het water.

Gelukkig, de negers vóór hen, niet bedacht op de wanhopige moed der slavenrovers, deinzen even terug, als de mannen op hen toestormen.

Even maar.

Maar dat ogenblik is voldoende voor Ismel, om zijn mannen voor te gaan in de ontstane bres en ineens stormt hij naar voren, vast besloten zijn leven en dat der Toearag tot het uiterste te verdedigen. Hoog op zijn kameel gezeten, de lippen op elkaar geklemd, trotseert hij alle gevaar.

Zijn zwaard slaat een al te onvoorzichtige vijand neer. Een

tweede wankelt achteruit, laat zijn speer op de grond vallen en zoekt achter wat struikgewas een goed heenkomen.

Ah, er flikkert weer hoop in Ismels oog. Nog zijn alle kansen niet verkeken, nog blijft er een mogelijkheid, door de ring van vijanden heen te breken. Nu zijn mannen hun zelfvertrouwen teruggekregen hebben, jagen zij hun stamhoofd na, de vrijheid tegemoet.

Het schijnt een dodenrit te worden.

Want, terwijl de Toereg zich diep over hun kameel buigen, met hun zweep de flank van hun rijdier ranselen, suizen de speren om hen heen. Een enkele schram van de vergiftigde punten kan voldoende zijn, om de dood snel te doen intreden. Toch gaan ze vastberaden voort door het moeilijk begaanbare terrein. Want de vrijheid wenkt en de drang naar het leven houdt de moed er in.

Ongelukkig de Tarki, wiens rijdier door een speer wordt getroffen. Hij kan nog proberen, in het bos te ontkomen, maar bijna zeker loopt hij de vijand in de armen en genade kennen de zwarten niet.

Dicht naast elkaar rijden Moc'wah en Tal, diep voorovergebogen over hun kamelen. Ze slaan met hun hand de zijde van hun rijdier, om het tot de grootste spoed aan te sporen. Telkens zien ze even op, om zo mogelijk, een speer te ontwijken. Even maar. Dan buigen ze zich weer voorover, om zich zo klein mogelijk te maken. Met hun in elkaar gedoken lichaam schijnen ze met hun kameel samengegroeid.

Plotseling komt een speer aansuizen, recht op Tal af. De jongen doet op het allerlaatste ogenblik nog een poging het gevaar te ontwijken, door snel aan de teugel te trekken.

Te laat.

Zijn kameel kan niet zo vlug op zij springen en de speer treft haar. Twee, drie passen springt ze nog vooruit, met ogen, groot van angst. Een siddering gaat door haar heen. Dan golft het snelwerkend vergif door haar lichaam. Ze maakt plots een vreemde zisprong, spalkt wijd de bek open en valt neer, Tal in haar val meeslepend.

De jongen ligt half onder haar, de volgende kameel trapt met

haar achterpoot op zijn arm, zodat hij het uitgilt van pijn. Hij weet niet meer, wat hij doen moet. Dit betekent het einde van zijn leven, weet hij. In al zijn vreselijkheid staat de dood hem voor ogen en op hetzelfde ogenblik begint de jongen te schreeuwen van angst.

Het is deze angstkreet van zijn vriend, die Moc'wah snel doet opzien. Nu eerst ontdekt hij, dat Tal niet meer naast hem rijdt. Daar ligt de jongen, half onder zijn dode kameel, terwijl de Toareg achter hem aanstormen.

De adem stukt Moc'wah in de keel en met een onwillekeurige beweging trekt hij Kansa's leidsels aan.

Wat gaat hij nu beginnen, vraagt hij zichzelf af.

Wat is dat voor dwaasheid, nu stil te staan!

Iedere seconde oponthoud kan immers de dood betekenen!

En Tal?

Tal is toch verloren. Wie zal hem nu nog kunnen redden?

Toch, zonder bedenken, springt de jongen van Kansa's rug. De achter hem aanstormende Toareg duwen hem op zij en Moc'wah dreigt verpletterd te worden onder de poten der schichtige dieren. Dan, met één ruk, trekt hij Kansa op zij en staat hij naast Tal. Hij zegt geen woord, grijpt zijn vriend bij de arm en sjort hem overeind. Een pijnlijke kreet ontsnapt aan Tals lippen; dan zet hij de tanden op elkaar, om de pijn te verduwen. Hij begrijpt, wat Moc'wah wil en plots vullen zich zijn ogen met tranen. Dit is Moc'wah, denkt hij dankbaar, zijn trouwe vriend.

De jonge, moedige Tarki duwt Tal omhoog, tot de jongen zich op Kansa's rug kan werken en dan, met een lenige sprong, zit Moc'wah achter hem.

„Vooruit, Kansa,” schreeuwt hij de kameel toe. De blijdschap jubelt in zijn hoge jongensstem, want Tal leeft en nog is alles niet verloren.

Dan rijdt daar eensklaps een der Toareg naast hem. Even zien de jongens op. Het is Tals vader.

„Geef maar hier,” zegt hij snel. Hij grijpt zijn jongen om het middel en zwaait hem onder het rijden over op zijn eigen kameel.

Nu kan Moc'wah sneller vooruitkomen.

Een dankbare blik uit de ogen van Tals vader treft hem. Immers de Tarki, die meer achteraan reed, heeft gezien, hoe Moc'wah zijn zoon gered heeft. Dit zal hij nooit vergeten.

De Toeareg bemerken, dat het aantal speren, dat naar hen toe wordt geslingerd, plotseling minder wordt. Zou dit het einde betekenen van de vreselijke rit om het leven?

Nog sporen de mannen hun rijdieren aan tot het uiterste, want nog is alle gevaar niet geweken. Wie zal zeggen, of meer naar het Noorden geen nieuwe vijandelijke stammen hen opwachten? Eerst een half uur later, na een zware tocht door dicht geboomte, is er geen neger meer te bekennen en verzamelt Ismel de overgebleven mannen om zich heen. Niet minder dan tien Toeareg ontbreken op het appèl en vijf gevangenen hebben op deze tocht het leven gelaten.

Onbeweeglijk zitten de Toeareg op hun kamelen, als ze het vreselijke nieuws vernemen. Deze slaventocht is duur betaald en even buigen ze het hoofd, als ze denken aan hun gevallen kameraden.

Het is Ismel, die de stilte verbreekt.

„Voorwaarts,” commandeert hij.

En — langzamer nu — zet de karavaan zich opnieuw in beweging, de verlossende woestijn tegemoet.

Er wordt weinig gesproken.

Maar de gedachten gaan terug naar de mannen, die achterbleven aan de oever van de Dzjoliba en die ze nooit zullen terugzien.

DE BLANKE MAN

In het kamp, tussen de wadi en het Ahaggar-gebergte, gaat het leven zijn gewone gang. De vrouwen gaan in de morgen naar de fogarra ¹⁾ en vullen de dichtgenaaide schapehuiden met water. Ze koken hun gierst en in de avond vinden ze elkaar bij een der hutten. Daar praten ze lang over de

¹⁾ bron.

slaventocht en vragen zich af, wanneer de mannen terugverwacht kunnen worden.

De oudere Toeareg verrichten werktuiglijk hun arbeid. Ze verzorgen de achtergebleven kamelen, schapen, geiten en ezels en ze houden toezicht op de slaven in de zoutgroeven of bij de wadi.

Voor een poging tot ontvluchting behoeven ze niet bang te zijn. Ze kennen de vrees van de negers voor de woestijn en de slaven zijn er tot in het diepst van hun ziel van overtuigd, dat de vreselijke dood door gebrek aan water hun wacht, als ze proberen het Toeareg-kamp te verlaten.

De dagen gaan hun eendere gang.

Tot op een morgen, als ze naar de wadi wil, Moc'wahs moeder aan het eind van het tentenkamp stilstaat en lang tuurt in de verte.

Haar scherpe ogen schijnen haar ditmaal toch te bedriegen. Heel in de verte meende ze iets te zien: een kleine, opwaaiende stofwolk. Of heeft ze zich toch vergist?

Ze neemt de lege gierstpot, die ze zojuist heeft neergezet, weer op, als opnieuw iets aan de horizon haar aandacht trekt. Ze weet het nu zeker, heeft het duidelijk gezien: een ruiter nadert. Haar hart begint sneller te kloppen. Zou dit een bode zijn, die de komst der Toeareg aankondigt?

„Moc'wah,” flitst het door haar heen. „Hoe zou Moc'wah het maken?” Naast de trots om haar jongen, die Kansa bedwongen heeft en mee mocht op de slavenjacht, is daar ook de angst voor haar kind. De angst, die ze niet wil uitspreken tegen de andere vrouwen, maar die al die dagen en weken in haar heeft geleefd: „Als hij maar terugkomt, Moc'wah, mijn jongen!” Ze voelt, hoe haar hart bonst en zo wacht ze, in de grootste spanning, op de naderende ruiter.

Eerst bemerkt ze niet, dat meerdere vrouwen uit de hutten te voorschijn komen en zich bij haar voegen. Dan staat daar een hele groep, allen de ogen gericht op de kleine figuur in de verte. Sommigen leggen de hand tegen het voorhoofd, om hun ogen te beschermen tegen het al te felle zonlicht.

„Zie je wel, 't is een Tarki,” zegt Moc'wahs moeder. Ze ziet

het aan de wapperende mantel, aan de sluier, die als een doek het grootste gedeelte van het gezicht bedekt. Ze merkt het ook aan de manier, waarop de man in zijn rehla ¹⁾ zit. Zo kan alleen een der mannen van het Ahaggar-gebergte rijden. Als Moc'wah nu maar. . . . Het gaat als een pijn door haar heen, wanneer ze er aan denkt, dat haar enig kind eens niet zou terugkeren. In gedachten ziet ze hem liggen, ergens in het oerwoud: dood.

Met haar ruwe werkhands strijkt ze zich langs het gezicht.

O, als *dat* waar was! Ze zou niet meer kunnen leven. Dit is voor haar het verschrikkelijke geweest de laatste weken, dat zij, de moeder, niet meer in staat was, haar kind te beschermen. Dat ze hem moest loslaten, overgeven. Aan wie?

Aan Ismel misschien?

Hoeveel eerbied zij ook koestert voor de leider van de karavaan, ze weet toch, dat ook Ismel niet de macht heeft, haar kind veilig terug te brengen. Aan wie dan wel?

Het is de vraag, die geen antwoord vindt. De vraag, die martelt in haar, van de dag af, dat zij het liefste wat ze bezat, zag wegrijden op Kansa.

Nu, nu daar een Tarki nadert, groeit deze spanning in haar met elke seconde. Met beide handen klemt ze de gierstpot vast en Tals moeder, die naast haar staat, ziet hoe bleek de vrouw plotseling wordt.

Maar Tals moeder zegt niets. Ze kijkt de ander alleen maar aan en daar ontdekt Moc'wahs moeder in *haar* ogen diezelfde angst om *haar* jongen.

En ze begrijpt, dat ze beiden aan hetzelfde gedacht hebben: hoe zal hun kind het maken?

Toch hebben ze nooit met elkaar daarover gesproken en ze zullen er ook niet over praten, want wat diep in het hart leeft, dat zegt een Toeareg-vrouw niet gemakkelijk.

Met een snelle ruk aan de leidsels doet de Tarki zijn rijdier stilstaan. Nog vóór het dier geknield ligt, is hij reeds van zijn rug gesprongen. Meteen dringen de vrouwen om hem heen. Al

1) zadel.

kunnen ze zijn gezicht niet zien, ze weten spoedig, wie de boodschapper is, want zijn stem verradt hem: het is Mocarim. Hij vertelt, met zijn eentonige stem, dat de mannen van het Ahaggar-gebergte naderen, met slaven.

Dat is een goede boodschap, maar er is iets in zijn stem, dat de vrouwen niet bevalt. Daarom barsten ze niet los in gejuich en ze maken zich niet klaar, om hun mannen tegemoet te trekken, met lachende gezichten, blij om de grote overwinning.

Daar *is* iets, weten ze. En de spanning onder al de vrouwen neemt toe. Ze horen de boodschap aan onder doodse stilte.

Het is tenslotte Moc'wahs moeder, die zich niet langer kan bedwingen.

Er moet iets gebeurd zijn op deze tocht, iets heel ergs. Als Moc'wah. . . . ?!

Ze *moet* het weten. Verbeeldt ze het zich, of dwalen de ogen van de man in haar richting, alsof hij speciaal *haar* iets te zeggen heeft?

O, Moc'wah! De gedachte alleen schroeft haar de keel dicht. Het zijn dan ook maar fluisterende woorden, die ze uitstoot, maar de Tarki hoort ze: „La bess alik?” ¹⁾

Een stilte valt en op de opgeheven vrouwengezichten ligt de spanning van het ogenblik. Dan buigt Mocarim het hoofd en als het zwijgen aanhoudt, gaan de vrouwen begrijpen, dat er iets heel ergs is gebeurd.

„Zeg het dan,” dringen ze en dan vertelt de Tarki van de overval bij de rivier, van de moeilijke overtocht en van de dood van de tien Toeareg. Langzaam noemt hij de namen van hen, die omgekomen zijn en hij zucht van verlichting, als hij zijn taak heeft volbracht. Het is de gewoonte, dat na een belangrijke tocht een der Toeareg op zijn kameel vooruitrijdt, om de achtergeblevenen een goede of kwade tijding over te brengen. Deze keer was het bericht wel heel droevig en de man staat nog lange tijd naast zijn rijdier, als de vrouwen met gebogen hoofd teruglopen naar de tenten.

Moc'wahs moeder, bijna achteraan, ziet voor zich de vrouwen, die hun man of zoon verloren hebben.

1) Is alles goed.

Ze merkt, hoe soms de schouders schokken van ingehouden verdriet, hoe ze hun tent binnensluipen en het kleed voor de ingang laten zakken. Daar, in de eenzaamheid, zullen ze hun verdriet uitsnikken en wie zal hen troosten? Moc'wahs moeder voelt de grote last, die deze vrouwen door het leven hebben te dragen. Zelf heeft ze de eenzaamheid gevoeld van het leven, toen een jaar geleden haar man dood werd thuisgebracht. Nu kan ze nog danken, dat haar jongen behouden zal terugkeren. Maar Wie ze danken moet, weet ze niet.

Het leven gaat voort.

Op de droge akkers bij de wadi en in de zoutgroeven, aan de voet van het Ahaggar-gebergte, werken de negers.

De mannen en vrouwen buigen hun vermagerd lichaam naar de aarde en denken aan de kleine nederzetting aan de Dzjoliba. Daar, waar eens hun hutten stonden, zullen nieuwe planten opschieten uit de grond. Het oerwoud zal zich uitbreiden en over een jaar zal men zelfs de plaats niet meer terug kunnen vinden, waar eens het geluk woonde van deze kleine groep Bantoe-negers. Het verdriet vreet in hun harten en leeft in de grote, donkere ogen.

En dan is daar één ding, dat ze niet kunnen begrijpen: waarom blijft de witte man hier?

Hij *behoeft* niet te werken. Ismel heeft gezegd, dat hij mag gaan, waarheen hij wil. Maar hij woont in een zelfde armzalige hut, als waarin *zij* leven en hij werkt dezelfde tijd, die *zij* werken en dan hier, dan daar helpt hij, om *hun* arbeid te verlichten.

Dat begrijpen zij niet. Deze blanke handelt zo geheel anders dan *zij* zouden gedaan hebben!

Daar is geen haat in hem, daar is een liefde in zijn hart voor de zwarten, maar ook voor de Toereg en dat kunnen zij niet begrijpen.

Op een middag laat Ismel de zendeling bij zich komen. Het stamhoofd ligt weer op zijn rustbank en de blanke man zit aan het voeteneind. Hij kijkt de Tarki verwonderd aan, niet be-

grijpend, wat die van hem wil. Uit de zenuwachtige manier, waarop hij met de mond trekt, maakt de wit-man op, dat de leider van de laatste slaventocht niet goed weet, hoe het gesprek te beginnen.

Eindelijk schraapt hij de keel, kijkt de blanke aan en zegt zacht:

„Ik begrijp u niet.”

De verwondering in de ogen van de ander wordt groter. Hij zegt niets en wacht, tot Ismel zich duidelijker zal uitspreken. „Ik begrijp niet. . . . waarom u hier blijft. Eh. . . . ik heb u gezegd, dat u kunt gaan, waarheen u wilt. Als u dat wenst, zullen enkele mannen u naar Marrakech brengen of naar Algiers en van daar kunt u per schip naar uw land terugkeren. Dat is — dat is een prachtig aanbod en het is me een raadsel, waarom u hier blijft en werkt als een verachte Bantoe-neger.” Even glijdt een trek van ergernis over het gezicht van de blanke. Dan kijkt hij lange tijd voor zich, voor hij antwoordt: „*Verachte* negers ken ik niet, Ismel. Voor mij zijn blanken en zwarten gelijk.” Even zoekt hij naar zijn woorden. Het gesprek, dat in de taal der Bantoes wordt gevoerd, stokt even. Dan gaat hij verder: „Het zijn allen schepselen van de God, Die ik dien. Mijn God heeft zowel de Toeareg als de Bantoes een plaatsje gegeven op deze aarde en Hij wil, dat zij in vrede, als broeders naast elkaar zullen leven.”

„Als *broeders*,” snuift de Tarki verachtelijk. „Als *broeders!*? Sedert wanneer wordt een slaaf gelijk gesteld met een vrije man van het Ahaggar-gebergte?”

„Sinds mijn God de wereld heeft gemaakt,” zegt de ander met nadruk. „Voor Hem zijn zij allen gelijk en Hij laat de grote regen niet alleen uw velden aan de wadi nat maken, maar Hij zorgt ook voor de nederzetting bij de Dzjoliba. En — wat mijn vertrek betreft, u hebt mij de vrijheid gegeven te gaan, waarheen ik wil. Welnu, ik verkies bij de negers te blijven en voor mijn voedsel te werken als zij. Eerst als zij terugkeren naar de jungle, zal ik uw kamp verlaten.”

Hij zegt het met grote stelligheid en even kijkt Ismel op, met

iets als bewondering in zijn ogen. Zo zou een Tarki niet tegen hem durven spreken.

„Ik zou u kunnen dwingen heen te gaan,” zegt hij dan langzaam.

Er komt een glimlach op het gezicht van de zendeling.

„Toch niet,” zegt hij zacht. „U hebt mij de vrijheid gegeven, mijn eigen woonplaats te bepalen. En ik mag van een Toearestamhoofd niet verwachten, dat hij zijn woord zal breken. Nog eens, ik zal niets liever doen dan naar het land van de Dzjoliba trekken. Dit zal gebeuren zodra u de Bantoe-negers verlof geeft naar het oerwoud terug te keren.”

„Nooit,” zegt Ismel. „Een Bantoe-neger blijft hier, tot hij begraven wordt in de woestijn.”

Er valt een stilte, waarin beiden bezig zijn met hun eigen gedachten. Dan zegt de zendeling zacht:

„Hebt u er wel eens over gedacht, hoeveel leed u gebracht hebt over deze mensen, die een rustig leven leidden in hun eigen dorp? Hoe hard hun lot is in dit voor hen vreemde land?”

„Leed?” verwondert het stamhoofd zich. „Leed? Al meer dan honderd jaar geleden haalden onze voorouders hun slaven uit de Soedan. Waar zijn die mensen anders goed voor? Weet u wat er zou gebeuren, als wij geen slaven hielden? De velden langs de wadi zouden geen vruchten dragen, de grond zou hard worden als de steen aan mijn pols. Of denkt u dat een *Tarki* op de akkers zal werken?”

„Dus,” peinst de zendeling, „al de ellende is alleen over dit volk gekomen, opdat u er voordeel van zou hebben, omdat uw volk weigert zelf het nodige werk te verrichten. Vindt u dat wel eerlijk?”

Even voelt Ismel iets van de waarheid van deze woorden en onrustig dwaalt zijn blik door de tent. Dan zegt hij kort:

„Daarover zullen we niet verder spreken. Eh — als het uw plan is hier te blijven, moet u dat dan zelf weten. Alleen verwacht ik, dat u de negers niet zult opstoken tegen de Toeareg, want als ik dat bemerk, zal ik u ver van het kamp in de woestijn alleen achterlaten. U weet, wat dat betekent.”

De blanke buigt het hoofd.

„Ik verzeker u, dat ik nooit één neger tot opstand zal aansporen. Maar dat betekent *niet*, dat ik een mogelijke vlucht zal tegenhouden.”

Het stamhoofd haalt de schouders op.

„Laten de verachten het proberen. De woestijn is wijd, van de zee tot de zee en alleen een Tarki kent de geheimen van de vlakke. Bovendien weten mijn Toereg de lust tot weglopen er spoedig uit te krijgen. Het onderhoud is geëindigd.”

Langzaam staat de blanke op en verlaat de tent. In gedachten verzonken zoekt hij de wadi op. Het is toch iets verschrikkelijks, dat, waar overal op aarde de slavernij afgeschaft is, hier een kleine volksstam het barbaarse „slavenhouden” nog voortzet.

En dat in het begin van de twintigste eeuw!

IN DE ZOUTGROEVE

Amenckal, de negerjongen, werkt met enkele andere mannen en vrouwen van de Bantoe-stam in de steenzoutgroeve. Hij zwaait het houweel dat een Tarki hem heeft gegeven, en de stukken zout vallen telkens met een doffe slag voor zijn voeten. Vrouwen stapelen ze in houten bakken en dragen ze weg. Enkele Toereg lopen langzaam door de groeve en spelen met de zweep, terwijl hun ogen van de verblindend witte wanden dwalen naar de zwoegende Bantoes. Tussen de donkere negers verricht de zendeling zijn arbeid. Hij neemt de vrouwen, als ze even hun vermoeide lichaam uitrekken, het werk uit de handen, zonder woorden, alsof het vanzelf spreekt. Dan staat de oppasser toe, dat ze een ogenblik uitrusten.

Een dankbare blik uit hun ogen is de beloning voor de zendeling en in zijn hart dankt de blanke zijn God, dat hij deze ongelukkige mensen mag helpen, hun taak te verlichten.

Nu kijkt hij naar Amenckal, zijn jonge vriend, de enige, met wie hij in de nederzetting aan de Dzjoliba kon praten over zijn geloof.

De jongen is erg stil en de zendeling ontdekt een norske trek op zijn gezicht. Hij begrijpt, dat alles in hem in opstand komt tegen zijn lot en dat hij terugdenkt aan het dorp, waarin hij is opgegroeid.

Met al de kracht van zijn jonge lichaam slaat hij het ijzer tegen de harde zoutblokken; in zijn ogen vlamt de haat en hij houdt de lippen stijf op elkaar geklemd. Zo zou hij los willen slaan op de Toeareg, die zijn volk vertrappen, die vermoord hebben in de rimboe.

Amenckal zou gejuicht hebben, als ze allen gevallen waren onder de speren van zijn stamgenoten of verdronken in de Dzjoliba.

Een enkele maal dwaalt zijn blik in de richting van de Tarki met de zweep. Dan schieten zijn ogen vuur en krachtiger grijpen zijn handen het houweel vast. Laat de man het eens wagen, ook maar éénmaal de zweep tegen hem op te heffen! Soms vraagt Amenckal zich af, of hij wel een echte negerjongen is. Hij is zo anders dan de anderen van zijn stam. Die kunnen alleen lijden en hebben niet de moed, zich te verdedigen. Als honden laten ze zich slaan, met tranen in de ogen laten ze zich trappen en ze reppen hun afgebeulde lichamen voort, om het zo'n verachte Tarki naar de zin te maken.

Amenckal is heel anders. In *hem* leeft alleen het verlangen om wraak te nemen, te vergelden wat hem en zijn volk is aangedaan.

En zich onderwerpen?!

Nooit!!

Bij de ingang van de zoutgroeve staat Moc'wah en ziet neer op de werkende mannen en vrouwen. Kijk, daar staat de wit-man ook. Moc'wah heeft gehoord, dat de man bij de negers wilde blijven en de jongen begrijpt het niet. Nu ziet hij de blanke man aan met vragende ogen, maar als deze hem aankijkt, wendt Moc'wah direct de blik af. Hij zocht Tals vader, die in deze of een andere groeve vandaag het toezicht heeft op de slaven. Langzaam loopt hij verder, dicht langs de witte wand en blijft dan even staan.

Hij bemerkt niet, dat Amenckal net boven hem staat, in een

gat in de zoutmuur. Van zijn hoge standplaats af hakt hij een groot blok los. Hij houdt zich zo goed mogelijk in evenwicht, strekt zijn rechterarm achteruit en met een harde slag bonkt het houweel op het steenzout.

Een groot blok scheurt los en valt naar beneden. Op meerdere plaatsen zijn de Bantoes bezig hun houwelen in het zout te slaan. Daardoor hoort Moc'wah niet, wat er boven hem gebeurt, voordat het blok met een zware slag op de grond vlak naast hem uiteenspat. Een schok van schrik gaat door de jongen heen en even staat hij op zijn benen te trillen.

De witte zoutsplinters spatten naar alle kanten rond. Dan kijkt de jonge Tarki op en ziet boven zich de negerjongen.

En plots vlammen zijn ogen van woede. Dat is opzet, denkt hij. Die vuile neger wou mij verpletteren met het blok zout. *Expres* heeft hij het stuk naar beneden laten rollen.

Met vuurrode wangen van woede begint hij tegen Amenckal uit te varen. Hij vergeet daarbij de negertaal te gebruiken en raast en scheldt in de taal der Toeareg.

Mannen en vrouwen laten een ogenblik hun werk rusten en kijken in zijn richting. Een der oppassers slentert langzaam naderbij, nieuwsgierig naar wat dat lawaai betekent.

Dan, in zijn woede tegen de negerjongen, grijpt Moc'wah hem bij zijn benen. Een wilde ruk, de jongen verliest zijn evenwicht en tuimelt naar beneden. Zijn arm schuurt langs de ruwe zoutkanten, schaافت de huid open en donker bloed vertoont zich op de zwarte huid.

Verbijsterd en niet begrijpend valt hij voor Moc'wahs voeten en dan trapt de jonge Tarki naar hem in blinde woede.

„Vuile neger! Smerige hond! Je hebt me dood willen gooien. Daar! Daar!!”

Hij trapt Amenckal tegen zijn benen, zijn hoofd.

Het „waarom” begrijpt de negerjongen nog steeds niet. Denken is hem op het ogenblik onmogelijk. Hij weet maar één ding, dat hij onschuldig aangevallen wordt door een van zijn vijanden. Dat hij getrapt wordt, en als een verachte geschopt. En dat weten geeft hem reuzekracht. Het bloed, dat langs zijn arm druppelt, maakt hem zinloos van woede en meteen be-

gint hij terug te trappen. Snel springt hij op. Zijn verwrongen gezicht, waarin de ogen vreemd schitteren, doet hem op een verscheurend dier lijken, dat zich op zijn prooi werpt.

Plotseling schiet zijn arm uit en een slag treft Moc'wah in het gezicht. Dan grijpen de jongens elkaar aan en verbeteren vechten ze.

De oppasser staat plotseling bij hen. Hij grijpt Moc'wah bij de arm en trekt hem achteruit. Op hetzelfde ogenblik zwaait hij zijn zweep door de lucht; een striemende slag treft Amenckal en de jongen valt op de grond.

Weer gaat de zweep omhoog en slaat neer.

Maar dan springt een andere man naar voren, een man in een wit pak: de zendeling met de donkere ogen. Op zijn beurt grijpt hij de Tarki bij de pols en duwt hem op zij. Niet begrijpend staat de oppasser een ogenblik doodstil, zijn ogen, groot van verbazing, op de blanke gericht.

Nog ziet hij, dat de zendeling zich over de negerjongen heenbuigt, maar dan, in wilde woede, springt hij naar voren en trapt naar de blanke.

„Weg Weg!” schreeuwt hij met overslaande stem. Wat? Wil deze vreemdeling hem beletten een slaaf af te ranselen, die het gewaagd heeft een vrije Tarki te slaan?? Wie is de baas in deze zoutgroeve?!

Opnieuw heft hij de zweep. Hij zal deze zwarte jongen slaan, tot hij er bij neervalt en om genade smeekt. Hij zal hem ranselen, tot zijn vermoeide arm niet meer kan. En niemand, niemand zal hem dat beletten!

Maar de zendeling ziet zijn bedoeling. Plotseling springt hij tussen de razende man en de ongelukkige jongen en de slag, voor Amenckal bestemd, striemt op hem neer.

„Weg!” gilt de half-waanzinnige oppasser en weer slaat hij en nog eens.

Onbeweeglijk staat daar de blanke. Het bloed loopt langs zijn gezicht, maar hij merkt het niet. Hij weet alleen, dat hij de slagen opvangt, die voor Amenckal bedoeld waren.

Een hevige pijn trekt door zijn nog niet genezen arm, maar hij doet geen stap achteruit. Want hier geschiedt onrecht, hier

wordt een jongen gemarteld door een volwassen man en nooit, nooit zal de blanke dat dulden. Dan ontvangt hij zelf liever de slagen. Nog twee-, driemaal voelt hij, hoe het leer van de zweep hem striemt. Dan kijkt hij op en zijn ogen ontmoeten die van de Tarki.

Vreemd. Wat is het, dat die in zijn ogen leest? Hoe komt het, dat hij de opgeheven arm plotseling laat zinken?

Hij heeft iets in die ogen gezien, dat hij niet kan verklaren, dat hij *nooit* zal kunnen verklaren. Maar die blik verlamt hem en slaat de woede in hem dood. Hij scheldt nog aan één stuk door op de jongen aan zijn voeten en dreigt hem met de wreedste straffen, als hij nog eenmaal zijn hand durft op te heffen tegen een Tarki, maar hij slaat niet meer en langzaam loopt hij weg naar de uitgang.

Hij weet, dat de zendeling hem nu nakijkt en als hij zich om-draait, slaat hij zijn ogen neer en een gevoel van schaamte komt er over hem. Hij voelt op dit ogenblik, dat niet *hij* de overwinnaar is, maar die blanke, met de vreemde, vragende ogen, met die liefde voor een zwarte, die een Tarki niet kan begrijpen, maar die, ongewild, eerbied afdwingt.

Daarna buigt de zendeling zich over Amenckal heen, probeert met zijn zakdoek het bloed te stelpen.

En Moc'wah?

Hij is de zoutgroeve uitgelopen. Het wonderlijke gedrag van de zendeling doet hem wegsluipen als een bange hond.

Dit is het vreemde: een blanke man laat zich gewillig slaan voor een Bantoe!

Moc'wah kan dit niet verwerken, maar het blijft hem bij, de gehele verdere dag. Hoe is het mogelijk, dat iemand zich tot bloedens toe laat slaan voor een ander?

De eerste dagen laat Moc'wah zich niet meer zien in de zout-groeve en als hij in het tentenkamp een enkele maal de witte gestalte van de zendeling ontdekt, ontloopt hij hem.

Bekennen wil de jongen het zich niet, maar hij is bang voor de ogen van de blanke. Hij voelt, dat deze man over een kracht beschikt, die groter is dan de kracht van de arm.

Waarin die kracht schuilt, is voor hem een geheim. En diep in

hem ontwaakt het verlangen, eenmaal dit raadsel te kunnen oplossen.

Het gebeurde in de zoutgroeve heeft belangrijke gevolgen. Allereerst is de zendeling diezelfde middag naar Ismel gegaan, om hem het voorgevallene te vertellen.

Het stamhoofd ontdekt hij bij de vergaderhut en de Toeareg zien even later de beide mannen, druk pratend, lopen in de richting van de wadi.

Moc'wah heeft hen ook zien gaan en zijn hart klopt. Is het wel goed geweest, wat hij gedaan heeft! Natuurlijk is hij een vrije Tarki en hij behoeft zich niet te laten slaan. En als die jongen het plan had, hem dood te gooien met een klomp zout, dan verdiende hij een geweldige afstraffing.

Alleen, nu hij tot bedaren is gekomen, vraagt hij zich af, of het werkelijk opzet van Amenckal is geweest. Het kan natuurlijk ook zijn, dat de negerjongen niet eens heeft gezien, dat Moc'wah juist op de gevaarlijke plaats stond.

Dan — en voor het eerst na het gebeurde komt er een gevoel van schaamte over de jonge Tarki — dan heeft hij toch wel heel verkeerd gedaan.

Dan was Amenckal onschuldig en onschuldig heeft ook de zendeling de zweepslagen moeten ondergaan.

Met een gevoel van wreveldraait de jongen zich om en loopt in de richting van moeders tent.

Ismel luistert zwijgend naar het verhaal van de blanke.

Als die uitgesproken is, strijkt het stamhoofd met een ongeduldig gebaar met zijn hand langs de kin. Ismel vindt het niet prettig, als dergelijke dingen in de groeve gebeuren. Hij weet, dat de slaven in het algemeen te laf zijn, om zich te verzetten tegen de oppassers. Alleen het feit, dat deze de zweep hanteren, is voldoende om hen in bedwang te houden. Nu het tot een uitbarsting is gekomen, kan hij dat alleen maar betreuren en dat een vreemdeling hem moet vertellen, dat zijn Toeareg fouten hebben gemaakt, stemt hem bitter.

Oh, de zendeling is niet boos! Hij vertelt wel, dat *bij* de slagen gekregen heeft, maar wil er Ismel verder alleen op wijzen, dat een Bantoe-neger *ook* een mens is en dat het billijk was ge-

weest, als de zaak eerst onderzocht was, voordat tot straffen werd overgegaan.

Eigenlijk kan Ismel daar weinig tegen inbrengen. Hij vindt het helemaal niet erg, als men een luie slaaf de zweep laat voelen, maar hier is men te ver gegaan. Wanneer de zendeling zou vertrekken en in zijn land zou vertellen, dat de mannen van het Ahaggar-gebergte een blanke hadden geslagen, zou Ismel dat niet prettig vinden.

„Wanneer die negerjongen *met opzet*. . . .,” aarzelt hij, maar de zendeling valt hem in de rede:

„Dat geloof ik niet. Natuurlijk is Amencal niet vriendelijk gestemd tegenover de Toeareg. Hoe kan het ook anders. Tenslotte zijn de Bantoes het slachtoffer van uw verraderlijke overval. Maar in *dit* geval meen ik, dat opzet uitgesloten is. Iedereen weet, dat het levensgevaarlijk is, te dicht langs de wanden van de zoutgroeve te lopen, omdat men ieder ogenblik door een vallend stuk zout kan worden getroffen. Amencal stond op het ogenblik van het ongeluk half met de rug naar Moc'wah toegekeerd en kan hem onmogelijk gezien hebben. Ik ben er van overtuigd, dat hier onrecht is gepleegd en dat hier door uw mensen een grote fout is gemaakt.”

Een driftig gebaar van Ismel verraadt, dat de woorden van de blanke doel hebben getroffen. Het verwijt aan het adres van de Toeareg voelt Ismel als een persoonlijke zaak en het stamhoofd voorziet in de toekomst nog vele moeilijkheden, wanneer de wit-man het voor de negers blijft opnemen.

„Ik vraag u nogmaals heen te gaan,” begint hij plotseling. „Het is onbegrijpelijk, waarom u zich inlaat met het verachte negervolk.”

„Het zijn mijn *broeders*,” glimlacht de blanke, „en broeders laat men niet in de steek.”

Ismel gromt.

„We zullen er niet meer over praten. En wat de negers betreft, daarbij zal ik mijn eigen weg gaan en niemand, ook geen blanke, zal mij de wet voorschrijven.”

Met een ruk keert hij zich om en loopt zonder groeten terug naar het kamp.

En toch — de zendeling heeft het nooit geweten — worden die middag de oppasser en Moc'wah bij Ismel ontboden. Het verdere van de dag is de jongen erg stil en teruggetrokken. Op de vraag van Ismel, of hij *gezien* heeft, dat de negerjongen opzettelijk het blok liet vallen om hem te doden, moet de jonge Tarki het antwoord schuldig blijven. Het stamhoofd heeft hem duidelijk laten voelen, dat zulke dingen nooit weer mogen voorkomen en beschaamd is Moc'wah weggeslopen.

„Zou hij zich dan toch vergist hebben?” vraagt hij zich af.
„Maar dan”

Even voelt hij, *hoe* verkeerd hij dan gehandeld heeft.

Even maar.

Dan balt hij de vuisten. Hij is een vrije Tarki en nooit, nooit zal hij zich laten slaan door een neger.

DE BERBERS UIT HET ATLAS-GEBERGTE

Op een van de hoogste heuveltoppen in de golvende woestijn staat Tal stil en kijkt in het rond. Om hem is de grote vlakte; heel ver, uren rijdens, gaat de grauw-gele kleur van het zand over in het blauw van de lucht.

De zon staat op deze middag aan de hemel te branden en doet de lucht boven de woestijn trillen.

In de grote verlatenheid staat de jongen daar alleen en wist met zijn mouw het zweet van zijn gezicht. De scherpe ogen turen in zuidelijke richting. Daar, als een donkere schaduw van een wolk, ligt het kamp van de Toeareg. Hij heeft zeker meer dan een uur gelopen, berekent de jongen.

Even staat hij in gedachten, niet wetend wat te doen. Nu zullen straks de kameraden komen en hem zoeken. O, het is zo'n prachtig spel, dat ze gaan spelen. En niet één van de jongens, die hem moeten opsporen, zal vermoeden, dat Tal zo ver van het kamp is gegaan. Maar ja, vinden zullen ze hem natuurlijk, want zijn blote voeten maken een te duidelijke afdruk in het zand. Op enkele plaatsen heeft hij wel zijn sporen zo goed mogelijk uitgewist met de handen, soms wel tien, twintig

meter ver, maar zijn Toeareg-kameraden zijn ook niet van gisteren en zullen hem zeker vinden.

Of — wacht eens!

Verrast kijkt de jongen op. Als hij nu in een grote boog om het kamp heentrekt, en dan langs de wadi verder, is er grote kans, dat hij zijn vervolgers kwijtraakt. Daar immers is de grond harder en soms rotsachtig, met hier en daar wat struikgewas.

Meteen richt Tal zich op. Een laatste blik in de richting van het dorp overtuigt hem, dat er nog geen vervolgers in aantocht zijn en ogenblikkelijk zet de jongen zijn tocht voort, nu meer naar het Westen.

Een half uur later bereikt hij de rivier. Dichter bij het kamp werken de slaven, hier is het stil en eenzaam.

Hij wringt zich tussen de struiken door en laat zich voorzichtig van de tamelijk steile rotshelling afglijden naar het bed van de wadi.

Over de vele stenen, die boven het lage water uitsteken, bereikt hij veilig de overkant en daar verbergt hij zich achter de struiken.

Hij lacht in zichzelf.

Zullen ze hem hier ooit vinden?

Zoëven, van achter een heuveltopje, heeft hij gezien, dat zijn kameraden de vervolging zijn begonnen. Kleine figuren gingen over de zandvlakte, steeds verder van het kamp af. Het kan nog wel een uur duren, voor ze hier zijn en dan is het nog de vraag, of ze hem spoedig vinden tussen de struiken.

Tal kijkt eens om zich heen. Hij heeft hier een fijn plekje, net een hut, met muren van takken en bladeren. Hij kan er zeker languit in liggen.

Moe en bezweet van de lange tocht strekt de jongen zich uit, vouwt de handen achter zijn hoofd samen en kijkt omhoog naar de strakblauwe lucht. Het felle licht van de middag steekt in zijn ogen, hij gaapt een keer en dan vallen zijn ogen dicht. Tal slaapt.

Hoelang hij daar gelegen heeft, weet hij niet, maar hij wordt

wakker en heeft een vaag vermoeden, dat er iemand in zijn nabijheid is. Mogelijk heeft een krakend takje hem gewekt en direct herinnert Tal zich het spel, dat ze deze middag spelen. Ah, daar zullen de jongens zijn!

Hij luistert gespannen naar ieder geluid, maar het blijft stil. Voorzichtig richt hij zich wat op, gluurt tussen de struiken in de richting van de rivier. Niets te zien. Heeft hij zich dan toch vergist?

Hoger richt hij zich op, steunend op zijn handen. Nu kijkt hij naar de andere kant.

Op hetzelfde ogenblik houdt hij de adem in, zijn ogen gericht op dat ene punt, rechts van hem. Want daar ontdekt hij twee ruiters.

Vreemdelingen, weet hij.

Ze dragen geen sluier en hun witte kleed wordt door een brede, leren riem opgehouden. De huidskleur van deze mensen is ook lichter dan van de Toeareg.

Nieuwsgierig komt Tal nog wat verder overeind. Met zijn

hand duwt hij een paar takken op zij, waardoor hij beter kan zien.

Nu wendt de ene man zijn kameel om, en gevolgd door de ander rijdt hij in Tals richting. En daar, vlak bij de jongen, houden ze beiden stil.

De jonge Tarki ziet, hoe ze gespannen kijken in de richting van het tentenkamp, de hand beschermend boven de ogen.

Tal vraagt zich af, wat dit te betekenen heeft. Hoor, ze praten met elkaar in een hem onbekende taal en een van hen wijst naar het Oosten. Nu springt hij van zijn rijdier en loopt door de struiken heen naar de wadi, rakelings langs Tal heen. Een der struiken zwiept de jongen zelfs in het gezicht, maar hij geeft geen kik. Hij heeft een vaag vermoeden, dat deze mensen met minder goede bedoelingen hier zijn en daarom zou hij niet graag willen, dat zijn aanwezigheid ontdekt werd.

Ondertussen is de ene vreemdeling afgedaald naar de rivier. Hij knikt tevreden met het hoofd. Zou hij onderzoeken, of hij hier gemakkelijk met een kameel de rivier kan oversteken? denkt Tal.

Maar wat willen deze mannen dan?

Plotseling roept de achtergeblevene iets en snel haast de ander zich terug. De Tarki heeft een waarschuwend klank in zijn stem gehoord en ziet, dat de mannen snel opstijgen en wegrijden naar het Westen.

Op hetzelfde ogenblik klinken jongensstemmen op aan de overkant van het water en op vier, vijf verschillende plaatsen ontdekt Tal zijn kameraden op de walkant.

Nu denkt hij er niet meer over, zich schuil te houden. Nog eenmaal richt hij de blik naar de zich verwijderende ruiters, dan zwaait hij met zijn arm: „Ah, jongens, deze kant uit!”

En als ze even later bij elkaar staan, de hele troep Toeareg-jongens, met gezichten, waarop de spanning staat te lezen, vertelt Tal, wat hij zoëven gezien heeft.

„Dat is niet in orde,” zegt hij gewichtig. „Dat zijn vijanden, die het op ons kamp hebben voorzien. Vast.”

En opeens schreeuwen ze allemaal door elkaar: „Ja, hoor! Vij-

anden, die kwaad in de zin hebben! Rovers! Dieven! Wat moest die man anders bij de wadi doen?"

Ze kijken de ruiters na, zoals ze daar op hun wiegelende kamelen als steeds kleiner wordende stipjes verdwijnen in de woestijn.

„Het kunnen ook Bedoeïenen zijn," bedenkt Moc'wah. Ze weten allemaal dat de Bedoeïenen de Toeareg als vrienden behandelen en van hen geen gevaar is te duchten.

Maar Tal schudt ontkennend het hoofd.

„Vast niet. Hun taal was anders en hun kleding ook. En vergeet Moc'wah dan de geheimzinnige manier, waarop ze spraken?!"

„Als 't maar geen Berbers zijn," zegt Moc'wah. Er klinkt bezorgdheid in zijn stem. Eens heeft zijn vader hem verteld, dat de Berbers de grootste vijanden van de Toeareg zijn. Ze houden zich schuil in de bijna ontoegankelijke holen van het zuidelijk Atlas-gebergte en overvallen van daaruit de rondtrekkende stammen.

„Vader heeft eens een tocht tegen de Berbers meegemaakt," gaat Moc'wah voort. „Het ging toen langs heel steile rivieroevers, over kale rotsen en langs diepe ravijnen. Aan de kant van de slingerende paden groeiden de Agaven, met hun scherpe stekels. Er moeten ook hoge bomen zijn, prachtige ceders en kurkeiken. Maar de Berbers zijn kwaadaardige rovers. Wee, wie in hun handen valt!"

En dan gaan de jongens terug naar de nederzetting, druk pratend. Onderweg besluiten ze, dat Tal alles wat hij gezien en gehoord heeft, aan Ismel zal vertellen. Want die moet het weten!

In het Westen gaat de zon onder als een grote, vuurrode bol, wanneer ze het kamp bereiken.

Tal gaat dadelijk naar Ismels tent en vertelt alles. Het stamhoofd luistert geduldig toe.

Hij vindt het inderdaad vreemd, dat deze onbekende mannen zich bij de wadi ophielden en terugkeerden bij het zien van de jongens.

Het kunnen Berbers zijn geweest, die met kwade bedoelingen

kwamen. Het hele geval kan ook niets te betekenen hebben. Helemaal gerust is Ismel echter niet en hij geeft bevel, des nachts de wacht bij het kamp te verdubbelen. En dat gebeurt, vier, vijf nachten achter elkaar.

Dan keert de rust terug in het dorp. Dit is loos alarm geweest en het leven van elke dag gaat voort, zoals het vroeger was.

Totdat, veertien dagen later, zes kamelen en tien muilieren worden vermist. De ene Tarki, die die nacht de wacht hield, ligt dood op zijn post. Een zwaardslag heeft hem van het leven beroofd.

Het nieuws verspreidt zich snel over de nederzetting. Iedereen praat er over. Met opgewonden gezichten drommen de vrouwen bij elkaar.

Zie je wel, nu zijn de rovers *toch* gekomen. Moordenaars zijn het en dieven! Rovers, die zich niet ontzien, een vreedzame Toeareg-stam in de nacht te beroven van het weinige, dat zij bezit.

Maar de mannen heffen de arm op en kijken naar de steen aan hun pols of rinkelen met het zwaard.

Ah, ze zullen het geroofde terughalen en ze zullen wraak nemen op deze dievenbende. Schande, schande is het, wat ze hebben durven doen!!

Even, onmerkbaar, glijdt er een glimlach over het gezicht van de zendeling, als hij van de plannen der Toeareg hoort.

Deze mannen, die zich niet ontzien hebben, onschuldige negers te doden en mee te nemen, die een dorp platgebrand hebben, lijken halve wilden, nu ze zelf beroofd zijn en lopen rond met wraakplannen.

Even maar. Dan trekken de rimpels zich zorgelijk samen over zijn voorhoofd. Dit betekent immers nieuwe strijd en de tocht naar de Berbers zal de weerwraak oproepen. Zal er dan nooit een eind komen aan de strijd van mensen tegen mensen?

Met Ismel voorop volgt een aantal Toeareg het spoor van de rovers.

Als ze bij de wadi komen, weet het stamhoofd, dat Tal gelijk

heeft gehad. De mannen, die de jongen hier ontmoette, waren uitgestuurd, om het terrein te verkennen. Op deze plaats zijn ze in de nacht door de rivier getrokken.

Meer dan een uur lang volgen de mannen de duidelijke sporen in het woestijnzand. Ze rijden ononderbroken in westelijke richting.

Dan geeft Ismel het sein, terug te keren.

„Het waren Berbers,” zegt hij alleen.

De mannen zwijgen. Ze weten nu, dat ze binnenkort naar het Atlas-gebergte zullen trekken, om wraak te nemen.

En zo is het goed.

Die middag, in de verga erhut, wordt het besluit genomen en vroeg in de morgen van de volgende dag loopt Moearim naar de plaats, waar de kamelen verblijven, om de dieren klaar te maken voor de tocht.

En weer, als toen ze slaven gingen halen, zitten later de mannen fier en zelfbewust in het zadel en wuiven naar de achterblijvende vrouwen en kinderen. Ze zullen het terrein der Berbers gaan verkennen. Over enkele dagen zal Ismel met een grotere legermacht volgen.

In de richting van de wadi verdwijnen ze.

Onder hen zijn ook Moc'wah en Tal.

Zwijgend rijden de jongens naast elkaar.

Er zijn verscheidene maanden voorbijgegaan, sinds de Toeareg de slaventocht ondernamen naar de Soedan. Maar er gaat geen avond voorbij, of een klein groepje slaven verzamelt zich om de zendeling, aan de oever van de wadi en luistert naar wat de blanke vertelt.

Ze zijn hem heel vriendelijk gezind, sinds hij zo openlijk de zijde koos van de verachte negers. Daarom, en ook omdat zijn verhalen hen boeien, luisteren ze graag naar wat hij zegt.

Maar het groepje blijft klein en telkens weer bemerkt de zendeling, dat ze hun fetish ¹⁾ nog niet vergeten zijn en er nog ver af zijn, de God van de blanke als de enige God te erkennen. O, ze zijn heel welwillend, deze mensen uit het donkere

¹⁾ goden.

Afrika. Als ze er de blanke een plezier mee kunnen doen, willen ze zijn God wel opnemen in de rij van goden, die ze zelf hebben.

Waarom niet?

Maar afstand doen van *hun* godsdienst, dat is toch wel wat veel gevraagd. De blanke weet toch wel, hoe machtig hun goden zijn! Als die hen niet beschermd hadden, lagen ze nu misschien allemaal dood aan de Dzjoliba.

En als ze ooit wegekomen uit dit slavenland en weer een hut mogen bouwen aan de rand van de rimboe, dan is dat te danken aan de toverkracht van hun fetish. Bovendien, van een Man, Jezus, die dood is en toch leeft, begrijpen ze helemaal niets.

Maar de zendeling vertelt mooi. O ja! En zingen kan hij ook! Daarom willen ze wel naar hem luisteren.

Na het gevecht in de zoutgroeve is Amenckal niet bij het groepje luisterende negers. Hij, die reeds in de nederzetting in de Soedan meer met de blanke sprak dan één van zijn dorpsgenoten, begrijpt beter dan wie ook, dat de God van de blanke wil, dat hij zijn vijanden zal liefhebben. En *dat* is het juist, wat de jongen niet kan.

Als hij een enkele maal Moc'wah ontmoet in de groeve, houdt hij ogenblikkelijk op met hakken. Fier richt hij zich op, trots zoeken zijn ogen die van de Tarki-jongen.

Geen stap gaat hij voor hem opzij en als de ander de ogen neerslaat, groeit de trots in hem. Ah, een Tarki-jongen, die hem niet durft aanzien. Al is hij dan maar een slaaf, hij is toch overwinnaar. De oppasser komt *niet* naar hem toe, dreigend met de opgeheven zweep, als Amenckal even zijn houweel laat rusten.

Zie je wel, hij mag meer dan de anderen. Ze laten hem met rust, want ze hebben ontzag voor hem. Hij, Amenckal, overwon en zij verloren.

Hij weet het niet zeker, maar hij vermoedt, dat het stamhoofd bevel gegeven heeft, van hem af te blijven. En dat is zijn trots. Toch — een heel enkele keer komt een onbevredigd gevoel over hem, dat hij niet kan verklaren. Soms, als hij 's avonds

tussen de andere negers ligt, luisterend naar hun zware ademhaling, kan hij maar niet in slaap komen. Dan woelt hij heen en weer op het stro en is er één gedachte in hem, die hij niet kan kwijtraken.

Wat de zendeling gedaan heeft in de zoutgroeve, is eigenlijk *veel* groter dan *zijn* daad. Die offerde zich op voor hem, een negerjongen.

En waarom?

Op deze vraag moet Amenckal het antwoord schuldig blijven. Maar de vraag komt telkens terug: door welke kracht heeft de blanke man dat kunnen doen?

De regentijd komt en de wadi bruist en schuimt als een grote rivier. Dagen achtereen plenst het water neer op de droge bouwgronden en de gebarsten aarde slurpt het vocht op.

Het is nu onmogelijk bij de wadi samen te komen; daarom roept de zendeling de kleine gemeente in zijn armzalige hut.

De mannen en vrouwen zitten dicht bij elkaar en luisteren. Dan, als het verhaal uit is, verdwijnen ze door de regen naar hun eigen woning.

Een zacht schurend geluid langs de hutwand doet de zendeling even ophouden met zijn vertelling.

Wat is dat?

Gisteren meende hij hetzelfde geluid te horen. Het is net, of er iemand buiten staat.

Ook de aanwezige negers hebben het gehoord en luisteren. Dan staat de blanke resoluut op en stapt de hut uit. Hij loopt naar de achterkant en ziet in het halfduister iemand op de knieën liggen, het oor tegen de wand gedrukt.

Zijn eerste gedachte is, dat een Tarki hem bespionneert; mogelijk vertrouwen de Toeareg hem niet en zijn ze bang dat hij een opstand onder de negers voorbereidt.

Maar als hij voorzichtig nadert en vlak achter de donkere figuur staat, ontdekt hij, dat hij met een negerjongen te doen heeft.

Snel pakt hij hem bij de arm en trekt hem mee naar de ingang

van de hut, nieuwsgierig wie daar buiten in de vallende regen geluisterd heeft.

Als het flauwe licht van de palmolielamp op het gezicht van de jongen valt, bemerkt de blanke, dat het Amenckal is.

Snel gaan de gedachten door hem heen.

Wat zoekt de jongen hier?

Waarom heeft hij geweigerd, verder naar de Bijbelverhalen te luisteren en waarom probeert hij toch nog enkele woorden op te vangen van wat de zendeling zegt?

Zou deze jongen, ondanks zijn haat tegen de Toeareg, dan toch getrokken worden door de kracht van het Evangelie?

Het staat de blanke man opeens helder voor ogen: hier is Gods werk. De Here laat Amenckal niet los.

De blanke kijkt neer op de jongen en een groot medelijden groeit in hem.

Als dit kind van de rimboe zo ver kan komen, dat hij vergeven kan, wat men hem heeft aangedaan, dan zal de blanke zijn God danken.

Nu is er werk voor hem, begrijpt hij. God roept hem. Nu!

Plotseling pakt hij Amenckal bij de hand en neemt hem mee de hut in. Als hij de nieuwsgierige ogen van de negers op de jongen ziet gericht, zegt hij glimlachend:

„'t Is tegenwoordig zo vroeg donker. Amenckal kon zeker de ingang van de hut niet vinden.”

Meteen schuift hij hem tussen een paar negers in.

„De hut is wel klein, Amenckal, maar jij kunt er altijd nog wel bij.”

Een grote blijdschap vervult zijn hart. Nu is hij weer de man, die de boodschap van Gods liefde brengen mag. Hij weet ook, waarover hij vanavond zal vertellen. Het zojuist afgebroken verhaal laat hij verder rusten. Vanavond zal hij de gelijkenis vertellen van de barmhartige Samaritaan, van de man, die zichzelf overwon en wist, wat het betekende, zijn vijand lief te hebben.

Het wordt een mooi verhaal. De zendeling neemt de luisterende negers mee naar de rimboe. Ze zien hun dorpje weer voor zich, zoals het was, vóór de Toeareg kwamen. Op het smalle

pad, langs de Dzjoliba, ligt zo'n gehate Tarki-jongen. De speer van een der negers heeft hem gewond. Nu zal hij wel sterven. Het water van de rivier is dichtbij, maar hij is niet bij machte, zijn lichaam er naar toe te slepen, om er van te drinken. Zijn wonden branden als vuur en moeilijk heft hij het hoofd op, om te zien of er hulp nadert.

Maar de uren gaan voorbij en stil is het in de jungle en niemand komt bij de rivier, om water te scheppen.

Tot — daar komt toch iemand! Een blijde glans komt er over het gezicht van de ongelukkige. Zou dat hulp betekenen?

Ja, hoor, een *Tarki* komt voorbij. Even ziet hij naar de gewonde, maar dan loopt hij snel langs hem heen. Want als de negers hem hier vinden, zullen ze hem doodslaan of verdrinken in de rivier.

En teleurgesteld zakt het moede hoofd van de jongen neer.

Waarom helpt de *Tarki* mij niet, vraagt hij zich af. Is dit dan *liefde*, als iemand van je eigen stam je laat liggen, je sterven laat?

Weer schuifelen voetstappen aan en weer kijkt de jongen. En opnieuw wordt de hoop in hem geboren, als hij ziet, dat een andere *Tarki* nadert.

„Zal deze . . . ?” vraagt hij zich af.

Jammer, ook deze gaat voorbij. Hij denkt: de jongen gaat toch sterven, waarom zal ik mij in gevaar begeven, door mij hier op te houden.

Maar dan — dan komt er een *neger* aan.

De zendeling ziet, hoe er een schok gaat door de luisteraars. Ze beseffen, dat het nu gedaan is met de Toeareg-jongen. Nu zal hij moeten sterven.

En de verbaasde blik in de ogen van de zwarten treft de blanke man, als hij hun vertelt, dat die juist *niet* voorbijgaat, maar zijn vijand helpt, het bloed probeert te stelpen en palmwijn tussen zijn lippen giet.

Nee, dat kunnen de negers niet begrijpen.

„Dat komt,” verklaart de zendeling, „omdat deze neger *mijn* God liefhad en doen wilde, wat God van hem vraagt. En mijn

God wil, dat wij zelfs onze vijanden liefhebben. Dat is wel erg moeilijk, maar *deze* neger had het begrepen."

Een gemompel stijgt op onder de aanwezigen. Ze praten er over in hun radde taaltje en gebaren met de handen. Maar het blijft voor hen een vreemd geval, dat ze niet kunnen verwerken. Maar ja, de zendeling zegt het, dus zal het wel waar zijn.

Ze schuifelen langzaam achter elkaar de hut uit, het donker in. Amenckal is een der laatsten. De blanke heeft tijdens het verhaal goed op hem gelet en gezien, dat hij daarna niet meepraatte met de anderen, maar stil voor zich uitzag, diep nadenkend over wat hij gehoord heeft. Als hij op het punt staat, de hut te verlaten, zegt hij plotseling:

„Was dat een *man*, die hem hielp?"

De blanke knikt. Dan zegt hij langzaam: „Het was een *man*, maar een jongen had hetzelfde kunnen doen, als hij maar gelooft in mijn God."

Zonder iets te zeggen volgt Amenckal de anderen. Maar tot zijn blijdschap bemerkt de wit-man, dat de jongen voortaan elke avond mee komt luisteren. En dat maakt hem erg dankbaar.

De jongen zegt niets en vraagt niets. Stil zit hij tussen de anderen in.

Alleen God weet, wat er in zijn hart omgaat.

DE WRAAKTOCHT

Het is nu al drie dagen achter elkaar, dat de blanke man een oude Tarki ziet voorstropelen tussen de tenten van de nederzetting door en verdwijnen in de tent van Moc'-wahs moeder.

Hij weet, dat deze man de „dokter" van de Toeareg is en vermoedt, dat er een ernstige zieke is.

Tot nu toe heeft de zendeling zich meer met de negers dan met de Toeareg bemoeid, maar nu vraagt hij zich af, of het

niet zijn plicht is te onderzoeken, wat er met de vrouw aan de hand is.

En op de derde dag loopt hij resoluut achter de oude man aan, de tent binnen.

In een hoek, op wat dekens, ligt Moc'wals moeder. Eén blik overtuigt de blanke, dat zij ernstig ziek is. Hij hoort haar steunen en ziet, hoe ze de hand in de zijde drukt, om de pijn in haar lichaam te doen verminderen.

Ze kijkt hem even aan, met een verbaasde blik, dan, te ziek om zich bezig te houden met de vraag, wat de zendeling hier komt doen, draait ze het hoofd om.

Ook de oude dokter kijkt naar de blanke. Wat moet die hier, vraagt hij zich af.

„Een zieke?” begint de wit-man het gesprek.

De ander knikt, kijkt nors in zijn richting.

„Ik ben de dokter. Wat komt u hier doen?!”

Even aarzelt de blanke.

Dan zegt hij rustig:

„Ik ben ook dokter en ik kom eens kijken, wat Moc'wals moeder mankeert.”

Nieuwsgierig blijft de Tarki hem aankijken. Van deze blanke kun je alles verwachten, bedenkt hij. Dat hij veel tot de negers praat over zijn God, is hem wel bekend, maar dat hij ook zieken beter kan maken, is iets nieuws voor hem.

Misschien is het angst voor concurrentie, maar ineens windt hij zich op.

„Ik zal deze zieke verzorgen; blijf u maar bij de zwarten.” Meteen loopt hij op het bed toe en buigt zich over de vrouw heen.

Maar de blanke volgt hem en kijkt nauwkeurig toe, hoe de Toeareg-dokter de zieke onderzoekt. Zoveel weet hij wel van ziekten, dat hij met vrij grote zekerheid kan constateren, dat de vrouw een ontsteking aan de blindedarm heeft.

Bezorgd kijkt hij de zieke aan en dan glijdt zijn blik naar de „dokter”. Zijn eigen medicijnkist is verbrand in het negerdorp, maar hij weet, dat drankjes hier niet helpen kunnen. Deze vrouw moet zo spoedig mogelijk geopereerd worden. Het is

waarschijnlijk de enige kans, om haar in leven te houden. Maar dat betekent dat ze naar Marrakech gebracht moet worden en dat zal nog heel wat moeilijkheden opleveren, vermoedt de zendeling.

Achter de Tarki loopt hij de hut uit en vraagt: „Wat is het eigenlijk met die vrouw?”

De man haalt de schouders op.

„Ze zal wel iets gegeten hebben dat vergiftig was. Misschien heeft ze vuil water gedronken uit de wadi. Ik heb haar van mijn medicijnen gegeven, maar ik zie niet, dat ze er beter van wordt. Ze zal wel doodgaan,” voegt hij er onverschillig aan toe, alsof hij zeggen wil: 't Is maar een vrouw, wat hindert dat!

Woedend kijkt de blanke hem aan.

„Weet je dan niet eens zeker, wat haar mankeert!” valt hij uit. De manier waarop de man praat, maakt hem razend. „Ze heeft een ontsteking aan de blindedarm, als het niet erger is. Ze moet. . . .”

Hij zoekt naar een goed woord voor „geopereerd”, maar kan het niet vinden.

„Die vrouw moet ogenblikkelijk naar Marrakech gebracht worden. Mogelijk kunnen ze haar daar nog helpen. Hier sterft ze.”

„Dat zei ik toch al,” valt de ander hem in de rede. „Als mijn medicijnen niet baten, kan ze niet in leven blijven.”

Zonder groeten verdwijnt hij in zijn hut en laat de blanke man staan.

Nog geen minuut later is de wit-man al in de hut van Ismel en vertelt het stamhoofd, *hoe* erg het is met Moc'wahs moeder. Geïnteresseerd kijkt de Tarki hem aan. Zo, dus de blanke heeft ook verstand van ziekten. Dat is knap, vindt hij.

Maar als de dokter van de nederzetting nu denkt, dat de vrouw vergiftigd is, nou, waarom zou die dan geen gelijk hebben? Tenslotte kan Ismel zich met zulke kleinigheden niet gaan bemoeien. Morgen gaat hij op weg naar de Berbers van het Atlas-gebergte en dat is wel zo belangrijk. En dan, het betreft hier immers maar een *vrouw*.

„Het is een ziek *mens*,” barst de zendeling los. „Wat doet het er toe, of het een man of een vrouw of een slaaf is. Hier moet geholpen worden.”

Om die onverschillige houding van de Tarki zou hij de man kunnen slaan en met de grootste moeite bedwingt hij zich, alleen omdat hij weet, dat hij hier met hardheid niets zal bereiken.

Ismel haalt de schouders op.

„Laten wij over wat anders praten,” zegt hij. „Ik heb het te druk, om me met zulke kleinigheden te bemoeien.”

„Kleinigheden?!” De blanke man staat te trillen op zijn benen. Een hard, meedogenloos volk zijn de Toeareg. Pijnlijk voelt hij, dat Ismel het hoofd is van de nederzetting en dat zijn wil wet is.

Al zijn smeken blijft zonder resultaat en Ismel staat op, om de tent te verlaten. Het onderhoud is afgelopen.

Dan verandert plotseling de houding van de blanke. Er komt een harde trek op zijn gezicht. Onwillekeurig rekt hij zich uit in zijn volle lengte en recht kijkt hij de Tarki in de ogen.

Langzaam en met nadruk zegt hij:

„Luister, Ismel. Eenmaal hebt u gezegd, dat ik kon gaan waar ik wilde. Toen wenste ik hier te blijven. Maar *nu* zal ik vertrekken, ogenblikkelijk. Ik zal rijden naar de kust en daar vertellen, hoe een Tarki een zieke vrouw behandelt. Ik zal tegen de mannen van mijn stam zeggen: Ga de woestijn in en zie, hoe de Toeareg een zieke vrouw laten sterven.”

De vijandige blik uit Ismels ogen treft hem. De man zou hem hier op de plaats kunnen neerslaan met zijn zwaard, maar de blanke blijft onbeweeglijk staan. Hij weet, dat hij nu alles op het spel heeft gezet, misschien zelfs zijn leven. Maar wat hier geschiedt, is onrecht, en nooit, nooit zal hij dit dulden. Voor het leven van een ongelukkige vrouw wil hij vechten en alles trotseren.

Een ogenblik staan ze zwiingend tegenover elkaar.

Dan zegt Ismel:

„En als ik weiger, u een kameel af te staan en een gids?”

„Dan *neem* ik een kameel,” zegt de blanke zonder aarzelen,

„en zonder gids zal ik proberen de kust te bereiken. En zelfs als het mij niet gelukt een van uw dieren zolang te gebruiken, dan zou ik te voet de woestijn intrekken. Misschien zullen Bedoeïenen mij vinden en mij *wel* willen helpen.”

„En als ik u gevangen laat zetten,” bijt Ismel hem toe.

Zonder aarzelen antwoordt de blanke:

„Zal een Toeareg-stamhoofd zijn woord breken?”

Ergens buiten klinken mannenstemmen. Zwijgend luisteren de beiden in de tent naar de voorbijgaande Toeareg. Ismel bijt op zijn lippen en als een wervelwind warrelen de gedachten door zijn hoofd.

De zending zou werkelijk in staat zijn, zijn plannen ten uitvoer te brengen. Maar wat dan? Wat dan, als de blanken horen, dat hier een stamhoofd woont, dat weigert een zieke te laten helpen.

De angst, dat eens de Franse regering zich zal bemoeien met de Toeareg, leeft al lang in zijn hart en de gedachte daaraan is al in staat, om hem woedend te maken.

Wanneer de blanke zijn plan doorzet en bij de overheids-personen in de stad zich gaat beklagen over de Toeareg, is de ellende niet te overzien.

Ineens ziet Ismel in, dat hij geen keus heeft. Als hij de belofte, die hij gegeven heeft, wil houden, kan hij onmogelijk de witman tegenhouden.

Opeens draait hij zich om en kijkt de blanke aan. Zijn handen bewegen onrustig. Dan zegt hij:

„Ik zal ogenblikkelijk bevel geven, dat alles voor de tocht in orde wordt gemaakt. U krijgt drie Toeareg mee. En dan. . . de vrouw zal op een kameel moeten worden vervoerd. Is dat een bezwaar?”

„Nee,” zegt de blanke. „Het kan niet anders, dus het moet.”

„Ik heb maar één voorwaarde,” aarzelt Ismel. „Ik wens, dat u daar aan de kust *niet* spreekt over de Toeareg-nederzetting hier, en *niet* over de slaven.”

In spanning wacht hij op het antwoord.

Een ogenblik denkt de ander na. Dan zegt hij:

„Ik ga naar de kust, om de vrouw te helpen. *Dat* is het doel. Over uw slaven zal ik niet spreken.”

Even vraagt de zendeling zich af, of het goed is, wat hij nu beloofd heeft. Is het niet zijn plicht, de Franse regering op de hoogte te brengen van de verschrikkelijke toestanden, die hier heersen?

Toch duurt zijn aarzeling maar kort. Zonder deze belofte is de vrouw gedoemd te sterven. En zij *moet* geholpen worden, dat staat vast.

„Zo is het goed,” zegt Ismel. Hij weet, dat de blanke zijn belofte niet zal breken en volkomen gerustgesteld slaat hij het tentdoek op en laat de zendeling gaan.

Diezelfde middag nog vertrekt een kleine karavaan in noordelijke richting. Op een soort brancard, vastgemaakt aan het kameelzadel, wordt de zieke vrouw vervoerd. Bij elke beweging van het rijdier kreunt ze. Een der Toeareg leidt het dier bij de teugel; de blanke rijdt naast haar en houdt haar hand vast. Hij vraagt zich af, of de vrouw nog leven zal, als ze de kust hebben bereikt. Hij kan niets meer voor haar doen. Alleen bidden voor haar behoud.

Terwijl de kleine stoet langzaam van oase naar oase trekt, onder de warme zon van Afrika, rijdt Ismel met zijn mannen naar het Atlas-gebergte. Ten oosten van de bijna ontoegankelijke hollen der Berbers vindt hij de mannen, die vooruitgingen.

Ze weten hem te vertellen, waar de dichtstbijzijnde Berber-nederzetting zich bevindt. Ismel kijkt peinzend op naar de steile rotswanden en zijn oog volgt het smalle pad, dat dieper het gebergte ingaat. Het zal niet gemakkelijk zijn, het dorp te bereiken.

Langzaam beginnen de Toeareg de gevaarvolle tocht. De kamelen worden in een ravijn samengedreven, vastgebonden aan enkele kurkeiken en achtergelaten onder de hoede van een paar mannen.

De overigen, waaronder ook de beide jongens, beginnen het bergpad te beklimmen.

Eerst vorderen ze tamelijk snel, maar hoe steiler het pad oploopt, hoe moeilijker de tocht wordt. Soms moeten ze achter elkaar lopen, omdat de weg te smal is voor twee personen. Daarbij struikelen de Toeareg telkens over de ongelijke stenen en dreigen in de diepe afgrond te storten. Ieder ogenblik kunnen ze worden opgemerkt door de Berbers, die hen van een hoger gelegen rotsgedeelte af gemakkelijk kunnen aanvallen. In gebogen houding, zoveel mogelijk dekking zoekend tegen de rotsen, sluipen ze voort, Ismel voorop. Hij is de zendeling totaal vergeten en aan Moc'wahs moeder denkt hij niet. Slechts één gedachte houdt hem bezig: de gedachte aan wraak. Hoe haat hij deze Berbers, die het durfden wagen, *zijn* kamelen te stelen! Hij, Ismel, zal voor ieder gestolen dier een mensleven eisen. Hij zal deze rovers laten zien, wie het hoofd van de Toeareg is. Ze zullen kruipen voor zijn voeten en hem smeken om genade. Hun roversnest zal hij platbranden en de vrouwen en kinderen opjagen uit hun hollen.

Bij een scherpe rotspunt blijft hij staan en ziet achterom, naar zijn mannen. Daarbij valt zijn oog op Moc'wah en hij besluit, vanavond de jongen te vertellen, dat zijn moeder ziek is geworden en met de zendeling meegetrokken is naar het Noorden. Daar is nu geen tijd voor. Nu moeten ze verder, om met de Berbers af te rekenen.

Tegen de avond bevinden ze zich in de onmiddellijke nabijheid van het dorp. Een smalle bergweg voert hier omhoog en duidelijk zien de Toeareg de woningen, in de rotsen uitgehouwen.

Verderop zijn, op een hoog plateau, een aantal hutten gebouwd. Ismel besluit, de nacht in de rotshollen, terzij van de weg, door te brengen en morgen, bij het aanbreken van de dag, een poging te wagen, het dorp te overvallen.

De wachten worden uitgezet en de mannen kruipen dicht tegen elkaar in de spelonk, want de avond is koud en ze huiveren, nu er geen vuur aangelegd mag worden.

Fluisterend wordt er gesproken, omdat men nooit kan weten, of zich ook Berbers in de nabijheid ophouden.

Die avond vertelt Ismel aan Moc'wah, dat zijn moeder ziek is

geworden. Ismel kan in het donker het gezicht van de jongen niet onderscheiden. Toch kan hij zich de schrik van Moc'wah bij deze onverwachte tijding wel indenken. Na het verlies van de vader is zijn moeder hem alles.

Zonder iets te vragen luistert deze naar het verhaal van het stamhoofd.

Zenuwachtig bijt hij op zijn nagels, wild warrelen de gedachten door hem heen. Waar is moeder nu? Zal ze met haar ziek lichaam deze zware woestijntocht kunnen volbrengen? En wat zal er met haar gebeuren, als ze eenmaal de stad heeft bereikt?

O, nu zou Moc'wah naar haar toe willen snellen, zijn armen om haar heen slaan en bij haar blijven. Kon hij haar maar helpen! Doch hij is machteloos en kan alleen maar wachten. Zelfs al zou hij ogenblikkelijk mogen terugkeren naar het kamp, wat baat het hem? Moeder is weg, en niemand weet, of hij haar ooit zal terugzien.

Ismel vertelt ook, dat het de zendeling is geweest, die hem heeft aangespoord moeder naar de stad te laten brengen. „Anders had ze moeten sterven,” zegt Ismel, „want onze dokter kon haar niet beter maken. Nu is er nog een heel kleine kans.”

De tranen springen Moc'wah in de ogen. Met zijn mouw veegt hij ze af. Een groot verlangen naar zijn moeder komt er in hem, en een dankbaar gevoel doorstroomt hem, als hij denkt aan de zendeling.

Hij begrijpt niet hoe het mogelijk is, dat de blanke, die eens afgeranseld is door een Tarki, nu alles wil proberen, om een Tarki-vrouw te redden.

En opnieuw vraagt hij zich af, hoe het komt, dat deze blanke zoveel beter is dan hij. Onmogelijk zou hij onder woorden kunnen brengen, wat er op dit ogenblik in hem omgaat, maar hij voelt onbewust de kracht van het geloof van de zendeling en het verlangen komt in hem, diezelfde kracht te bezitten.

Die nacht slaapt de jongen heel weinig. Zijn gedachten zijn bij zijn moeder en bij de blanke zendeling.

In de morgenschemer sluipen de Toareg naar het Berberdorp.

De blauwe mantels waaien in de wind als donkere vlaggen, die megedragen worden. Dicht bij de aarden wal, die om de nederzetting is opgeworpen, blijft Ismel staan en luistert.

Doodse stilte heerst rondom, de stilte van een slapend dorp. Dan een kort bevel, en de mannen van het Ahaggar-gebergte snellen vooruit. Reeds hebben zij de voet van de wal bereikt en proberen er tegen op te klimmen, als plots de witte kleding van de Berbers zichtbaar wordt. Hier en daar, op vele plaatsen, springen de mannen op de wal en zwaaien met hun grote zwaarden in het rond.

Hun strijdkreet galmt door de morgenlucht, hun dodelijke wapens slaan neer op de verschrikte Toeareg.

Dit had niemand verwacht, dat de Berbers van hun komst

wisten. En de tegenstand is zo groot, dat op meerdere plaatsen de woestijnbewoners verschrikt terugdeinzen. Een enkele die stand houdt, en wie het gelukt de bovenkant van de wal te bereiken, stort zwaar gewond neer.

Ismel, de lippen op elkaar, staat vooraan in de strijd. Hij had gerekend op een gemakkelijke overwinning. Nu, na de eerste schrik van het plotseling verzet, vuurt hij zijn mannen aan. Een zwaardslag weet hij ternauwernood te ontkomen, door op het kritieke moment op zij te springen. Het gelukt hem zelfs, zich een ogenblik staande te houden op de aarden wal, tegenover een grote overmacht.

Even later staat een jongen naast hem: Tal, die met één lenige sprong de bovenkant van de borstwering heeft bereikt. Hijgend en rood van inspanning weet hij zich in evenwicht te houden. De vijand deinst terug, maar tien, twintig Berbers keren zich naar de bedreigde plaats. Ze storten zich op de beide Toeareg. Tal struikelt, tuimelt van de wal naar beneden. Gelukkig niet aan de zijde van de Berbers, want dan was het slecht met hem afgelopen.

Nog weet Ismel zich staande te houden. Een der Berbers heft zijn wapen, om Ismel een dodelijke slag toe te brengen; het slaat rakelings langs diens hoofd, schampt af op de schouder. Een vlijmende pijn trekt door Ismels lichaam, zijn eigen zwaard valt op de grond, het stamhoofd wankelt en springt van de wal af, naast Tal.

Het gejuich van de Berbers klinkt hem in de oren.

Met één blik overziet hij de toestand. Op meerdere plaatsen wijken de Toeareg en komt de vijand over de wal heen, om de strijd voort te zetten. Dan bukt het stamhoofd zich, grijpt met de linkerhand het zwaard van een gevallen Tarki en stormt opnieuw op de Berbers in. Zijn voorbeeld geeft de Toeareg weer moed; achter hun stamhoofd vallen ze voor de tweede maal aan en eerst als de vijanden achter de wallen zijn gedreven, geeft Ismel het sein, voorlopig de strijd te staken.

Langzaam trekken de mannen terug naar hun rotshol en voeren de doden en gewonden mee.

IN MARRAKECH

Marrakech is de tweede grote stad van Marokko. De nauwe straten lopen alle uit op het marktplein, de place Djemaa el Fna.

Daar, met het uitzicht op de minaretten ¹⁾ van het drietal moskeeën, dat de stad rijk is, zit een oude Arabier. Hij zingt de liederen van zijn vaderland en het groepje mensen om hem heen hoort het heimwee, dat klinkt in zijn stem.

Dan strompelt de oude moeizaam langs de mannen en vrouwen, de hand uitgestrekt, om een aalmoes te ontvangen.

Verderop, midden op het plein, verricht een slangenbezweerder zijn gevaarlijk beroep. De toeschouwers, in een kring om hem heen gehurkt, kijken angstig toe, hoe de slang zich langzaam kronkelt om de hals van de man.

Hier en daar duikt de rode fez van een Marokkaans soldaat op. Het is een bont gewoel van mensen op de place: bedelende kinderen, vrouwen, die hun ronde gerstebroden verkopen, en mannen, die vruchten en geroosterd vlees dragen.

Heel dit beweeg van de marktgangers neemt de zendeling in zich op, als hij het plein oversteekt op de langzaam voortstappende kameel. Dan dwaalt zijn blik af naar Moc'wahs moeder op het andere rijdier.

Ze ziet bleek en ademt snel. De blanke is blij, dat eindelijk het doel van de tocht is bereikt.

Hij denkt terug aan de brandend-hete woestijn, de eindeloze rit door de zee van zand.

Wat was hij dankbaar geweest, toen eindelijk, eindelijk de oude praalgraven buiten de stad in zicht kwamen! Even had het kleine gezelschap uitgerust in de schaduw van de muur, die om de graven heen was opgetrokken.

Hier waaiden de „heilige palmen” boven de graven van de Saädische sultans.

Witte duiven fladderden boven de koepels van Italiaans marmer en cederhout, waaronder het lichaam van El Mansoer, de stichter van Marokko, rustte.

¹⁾ torens.

Ooievaars, met wijd-uitgestrekte poten, zeilden neer op de hoge, oude muren, die eens gebouwd waren op bevel van sultan Mohammed.

Alles hier sprak van een ver verleden, honderd, duizend, twee duizend jaar geleden.

Nu, in de stad zelf, gaan de gedachten van de zendeling naar de zieke. Hij hoopt, dat haar lijden nu spoedig voorbij is.

Een jongen, met een grote pompelmoes in zijn handen, weet hem met enkele half-Franse, half-Marokkaanse woorden te vertellen, dat het ziekenhuis van de Franse regering zich aan de buitenkant van de stad bevindt.

Als ze het eindelijk bereiken, zien de Toeareg zwijgend toe, hoe vlugge verpleegstershanden de zieke naar binnen dragen, terwijl de blanke zich onderhoudt met de Franse chirurg van het ziekenhuis.

Na hun gesprek besluit de zendeling logies te gaan zoeken voor hem en zijn begeleiders. Hier, in het ziekenhuis, kan hij toch niets meer doen op het ogenblik. Moc'wahs moeder zal zo snel mogelijk geopereerd worden en als de operatie gelukt, zal het nog wel enkele weken duren, voor ze de terugtocht kunnen aanvaarden.

In een onooglijk Marokkaans huis, dat „hotel” wordt genoemd, vindt hij onderdak en die eerste nacht slaapt hij met de Toeareg in een niet erg frisse, kleine kamer. Voor de mannen van het Ahaggar-gebergte is dit een gebeurtenis! Ze brengen de nacht voor het eerst in hun leven niet door in een tent. Maar vooral het laatste gedeelte van de tocht is zeer vermoeiend geweest en geen half uur nadat ze hun lichaam uitstrekten op de harde matras slapen ze als ossen.

Alleen de zendeling draait zich om en om. Hij luistert naar de geluiden van het huis, die vaag tot hem doordringen en denkt aan het vele, dat zich de laatste maanden van zijn leven heeft afgespeeld.

Hoelang is het geleden, dat hij dit donkere werelddeel betrad? Nu ligt hij hier in een Marokkaanse stad, aan de grens van de beschaafde wereld. Gemakkelijk zou hij Algiers kunnen be-

reiken en van daar naar Frankrijk oversteken. Hij denkt aan zijn oude moeder en hoe ze zou opkijken, als hij ineens voor haar stond. Hoe haar bevende handen de zijne zouden grijpen en ze zou zeggen: „O, mijn jongen, ben je daar weer?”

Als hij nu wacht tot Moc'wahs moeder beter is en hij haar dan toevertrouwt aan de Toeareg kunnen ze toch zeker zelf de weg terugvinden? Mogelijk dat hij dan later opnieuw naar Afrika kan gaan.

Hij denkt ook aan de gevaren, die hem in dit werelddeel hebben bedreigd: de eindeloze tochten door het oerwoud, van negerdorp tot negerdorp, door woest-stromende rivieren en door de bijna ondoordringbare rimboe. Ook aan de vijandschap van de negers en de onverschilligheid voor het evangelie, dat hij hun bracht.

De herinnering aan al deze dingen maakt hem zo moedeloos.

Voor de zoveelste maal draait hij zich om op zijn bed. Van buiten dringt het rumoer van de straat tot hem door. Het maanlicht valt door een klein venster over het bed van een der Toeareg. De blanke kijkt naar de man en moet ineens denken aan wat die vanmiddag tegen hem zei:

„Als Moc'wahs moeder blijft leven, heeft ze het aan *U* te danken.” De dankbaarheid, die er even straalde uit zijn ogen! En het gold hier toch maar een *vrouw*, die bij de Tarki-stam niet erg in tel is.

Ze hebben hem goed gedaan, deze woorden en ineens beseft hij, dat de ziekte van deze vrouw misschien het middel in Gods hand is, om ook de Toeareg dichter bij het evangelie te brengen.

Wonderlijk, daar heeft hij heel de lange woestijntocht niet aan gedacht, maar nu is het hem als een openbaring: God werkt aan het hart van de Toeareg. Ja, dan mag hij, de zending, zijn post niet verlaten. Dan is er voor hem maar één weg: terug naar het kamp, terug, waar Gods werk hem wacht.

Een flauwe glimlach trekt over zijn lippen. Nu moet moeder nog maar wachten, tot. . . . tot later. . . . misschien.

Hij denkt ook aan Amenckal en de andere negers. Is *dit* alleen al niet iets, om dankbaar voor te zijn, dat de slaven iedere

avond naar hem kwamen luisteren, hoe moe ze ook waren? Mag hij dan wegblijven, nu het allereerste contact met de zwarten is gelegd? Nu *Amenckal* luistert, stil en zonder ook maar iets te vragen, maar de verhalen van de Heiland overdenkt, diep in zijn hart?

Dan staat het vast voor de zending: mijn taak is nog niet afgelopen en ik *ga* terug.

De volgende morgen, in een kamer van het ziekenhuis, wacht de blanke met de Toeareg op de afloop van de operatie. De zending heeft hun tijdens de woestijnreis verteld, wat een operatie eigenlijk is. Met de mond open van verbazing hebben ze gehoord, hoe knap de blanke dokters zijn en nu ze hier wachten, lopen ze zenuwachtig de kamer op en neer. Soms staan ze even stil en bekijken de platen aan de muur, met de vreemde lettertekens. De ander vertelt hun, wat de platen voorstellen.

Langzaam kruipen de minuten om. Ook de zending voelt een vreemde onrust in zich. O, als God genezing wilde geven, wat zou hij dankbaar zijn. Hij kan zich de teleurstelling van de Toeareg indenken, als hij zou moeten zeggen: „Het is *niet* goed gegaan, Moc'wahs moeder is gestorven. Tevergeefs was onze tocht.”

Terwijl hij schijnbaar rustig bij het raam zit en ziet naar een afdeling Franse soldaten, die voorbijmarcheert, leeft er in zijn hart het gebed tot God. Dat gebed geeft hem kalmte, want hij weet: wat God doet, is altijd goed.

Om de mannen wat af te leiden, vertelt hij hun over veel, dat ze gisteren in de stad hebben gezien. Ze luisteren aandachtig en vinden het maar een vreemde wereld, waarin ze verzeild geraakt zijn.

„Het is zo benauwd in de stad,” zeggen ze. Ze zijn bang, dat de huizen zullen instorten, zo groot zijn ze. Heel anders dan hun tenten.

Met grote belangstelling kijken ze naar de voorbijtrekkende soldaten. Ze hebben geen kamelen bij zich, maar hun zwaarden zijn goed, dat kun je zo wel zien. En vechten kunnen ze

ook! Zie maar, hoe fier en zelfbewust ze voortmarcheren. Een beetje jaloers kijken ze naar de kleurige uniformen en vergelijken die met hun eigen vuile kled.

Nee, de stad trekt hen niet, maar maakt hen bang. En als, na eindeloos wachten, een verpleegster binnenkomt, en vertelt, dat de operatie is gelukt, willen de Toeareg meteen terug naar het kamp en kijken verbaasd op, als de zendeling vertelt, dat het nog vele dagen zal duren, vóór Moc'wahs moeder in staat is de tocht te aanvaarden.

Ze begrijpen ook niet, waarom ze niet bij haar mogen kijken en teleurgesteld besluiten ze dan maar hun „hotel” op te zoeken.

De zendeling blijft achter. De chirurg wil hem graag even spreken.

Zou er dan *toch* iets niet in orde zijn, vraagt hij zich af. Onrustig volgt hij de zuster door de gang naar de dokterskamer. Gelukkig, ook de dokter vertelt hem, dat alles goed gegaan is. Het was wel hoog tijd, dat er operatief werd ingegrepen, maar als er nu niets bijkomt, zal de vrouw weer spoedig helemaal beter zijn.

Nee, daarover wilde de dokter de zendeling niet spreken. Van een der verpleegsters heeft hij gehoord, dat deze blanke zendeling is onder de Toeareg en nu zou hij eigenlijk wel graag iets meer willen weten van deze stam. Een enkele maal heeft hij wel eens iets gehoord over hen, maar hun levenswijze en gewoonten zijn hem onbekend.

In het komend uur vertelt de zendeling hem veel van de Toeareg, maar over de negers praat hij niet. Ook verhaalt hij niet, hoeveel moeite het hem heeft gekost, de toestemming van het stamhoofd te verkrijgen, om Moc'wahs moeder hierheen te vervoeren.

Als hij uitgepraat is, zegt de dokter:

„En wat zijn uw verdere plannen? U is nu niet ver meer van de kust en hebt een pracht gelegenheid, in uw geboorteland een tijd rust te nemen.”

De blanke glimlacht.

„Mijn werk ligt niet in het *Noorden*, maar in het *Zuiden*,” zegt hij met nadruk.

„Natuurlijk, u zou terug kunnen gaan, later,” meent de ander, „maar dit is wel een buitengewone kans voor u.”

De zending schudt het hoofd.

„Ik meen dat het mijn plicht is, naar de Toereg terug te keren. Ik geloof niet, dat mijn werk daar al afgelopen is.”

Het is even stil tussen de beide mannen. Dan zegt de dokter, aarzelend:

„Ik wil u natuurlijk niet van uw werk afhouden en u hebt het volste recht, zelf te beslissen, welke kant u opgaat. Toch — en ik meen dat in uw eigen belang te moeten zeggen — meen ik, dat ik het u moet afraden, omdat het misschien levensgevaarlijk voor u wordt, als u naar het Ahaggar-gebergte terugkeert.” Verwonderd kijkt de ander op.

„Hoe bedoelt u?”

Weer die aarzeling, alsof de dokter iets weet, waarover hij toch liever niet praten wil.

Hij zit tegenover de gebruiinde zending en het licht van de morgen valt op de tafel vóór hem. In dat licht dansen duizenden stofjes als kleine werelden in het heelal. Ze kijken er beiden naar en dan zegt de dokter ineens:

„Goed, ik zal het u zeggen. Hebt u opgemerkt, dat de stad op het ogenblik vol zit met Franse soldaten, voornamelijk legionairs? ¹⁾ Weet u, wat de bedoeling is van de troepenverplaatsing van de laatste dagen?”

De zending haalt de schouders op.

„Ik zal het u zeggen. Er gaan geruchten, dat de Fransen een strafexpeditie gaan ondernemen tegen de Berbers. Mogelijk ook tegen rovende Bedoeïenenstammen of andere rondtrekkende volken. Natuurlijk weet ik er het rechte ook niet van, maar de soldaten zelf zijn er van overtuigd, dat er een grote tocht voor de deur staat. Nu de Berbers weigeren ook maar enige belasting te betalen aan de Franse regering en daarbij de onderlinge wraaktochten de laatste tijd onrustbarend toenemen, verwondert het mij eigenlijk niet, dat Frankrijk einde-

¹⁾ Vrijwilligerstroepen in N.-Afrika.

lijk toeslaat, om eens en voor altijd een eind te maken aan de onderlinge strijd. Voelt u wel, dat de Toereg daarbij ook gevaar lopen? Ik weet niet, of dat bij de Toereg ook voorkomt, maar men vertelt hier, dat er nog woestijnbewoners zijn, die slaven houden. U begrijpt wel, dat de Franse regering dat absoluut niet duldt.”

De dokter wacht even en ziet de ander aan. Maar de zending zwijgt en kijkt peinzend voor zich.

„Welnu,” vervolgt de arts, „mocht het werkelijk tot een treffen komen, dan wordt de toestand voor u wel moeilijk. Zullen de Toereg in u ook geen vijand zien? Daarom wilde ik u waarschuwen!” . . .

Plotseling staat de zending op. Niets aan hem verraadt welke indruk de woorden van de dokter op hem hebben gemaakt. Hij reikt de ander de hand tot afscheid en zegt alleen: „Dokter, ik dank u voor wat u mij hebt gezegd. Het is als een waarschuwing bedoeld en u meende het goed met me. Maar als het waar is wat u hebt gezegd, dan is mijn plaats juist daar, waar mijn broeders wonen.”

„Bij de Toereg dus?” . . .

Even aarzelt de blanke zending. Dan zegt hij rustig:

„Mijn broeders zijn de Toereg . . . en de Fransen . . . en . . .”

Dan, met een vriendelijke groet, verlaat hij de dokter. En als hij door de zon-overgoten straten van Marrakech loopt, staat zijn besluit vast: Ik ga terug naar de woestijn, wat er ook gebeuren mag.

Als de zieke weer zover hersteld is, dat ze vervoerd mag worden, trekt de kleine karavaan naar het Zuiden, de woestijn in. Voorop gaan de Toereg. Ze glimlachen, als ze de eindeloze zandvlakte weer voor zich zien. Achter hen rijden de zending en Moc'wahs moeder, zwijgend.

De mannen hebben haar gezegd, dat ze haar leven heeft te danken aan de zending en ze heeft hem daarvoor gedankt, met zachte, gefluisterde woorden. Hij heeft haar duidelijk trachten te maken, dat zij haar herstel aan zijn *God* te danken

heeft. Daar begrijpt ze niet veel van, maar als de blanke even opziet, treft hem haar dankbare blik en hij glimlacht.

Na een dagenlange tocht bereiken ze veilig het Toeareg-kamp.

MOC'WAH

Ismel staat aan de ingang van de grot, waarin de Toeareg een schuilplaats hebben. Er ligt een zorgelijke trek op zijn gezicht en ongeduldig trekt hij met de schouders, terwijl hij kijkt in de richting van het Berberdorp.

Al weken lang liggen zijn mannen hier en er gaat geen dag voorbij, of ze ondernemen een aanval op de rotsvesting; maar tot nu toe is het hem niet gelukt het dorp te veroveren en wraak te nemen voor de gestolen kamelen. Meerderen van zijn mannen zijn gewond en er zijn ook al enkele doden. Het is erg verdrietig, maar Ismel moet erkennen, dat hij zich in de sterkte en de moed van dit Berbervolk heeft vergist.

Zijn blik dwaalt over de grauwe bergtoppen, waar uit de rotsspleten de stekelige Agaven omhoogpieken. Hij bedenkt, dat ze het nog enkele dagen kunnen uithouden in deze woeste streek; daarna moet er voedsel worden gehaald. Of is het misschien beter, terug te trekken en deze heilloze tocht op te geven? Bij deze gedachte bijt het stamhoofd zich op de lippen en een vreemde gloed komt er in zijn ogen. Dat nooit! Liever wil hij hier sterven, dan als een verslagen man in het kamp terugkeren.

Is het dan beslist onmogelijk, het dorp langs een andere weg te bereiken vraagt hij zich af?

Weer glijdt zijn blik langs de kale rotsen en blijft rusten op de steile bergwand, *achter* het Berberdorp.

„Zou van *die* kant . . .” aarzelt hij.

Er schijnt geen bergpad te zijn, dat er heen voert, voor zover hij dat van hier af kan beoordelen. De loodrechte wand is een natuurlijke beveiliging voor dit roversnest.

En toch. . . . het zou zeker de moeite lonen, eens een onderzoek in te stellen; mogelijk ligt hier een kans.

Die middag sluipen enkele Toareg in een wijde boog om het dorp heen. De weg is bijna onbegaanbaar en één misstap kan hun het leven kosten. Maar ze trekken voort, tot ze eindelijk, na uren, zich bevinden op de rotsen achter het dorp.

Ze hebben het al spoedig gezien. Hier is geen pad, dat naar beneden voert, en teleurgesteld aanvaarden ze de terugtocht, om Ismel verslag uit te brengen.

Even glimlacht het stamhoofd.

Er is een plan bij hem opgekomen, een gewaagd plan. Als het lukt, zal hij in korte tijd zijn doel hebben bereikt en meester zijn van het dorp. Nauwkeurig vraagt hij naar de weg, die de beide spionnen zijn gegaan en hij knikt nadenkend met het hoofd. Ja, zo kan het!

Nog diezelfde dag dalen enkele mannen de berg af en halen de touwen op, waarmee de kamelen in het dal zijn vastgebonden. De dieren, nu vrij, dwalen al grazend verder af. De oppasers zullen moeite hebben, de dieren bij elkaar te houden, maar Ismel *moet* de touwen hebben en langzaam klimmen de mannen weer omhoog.

De maanlichte nacht daalt over het Atlas-gebergte. Donker staan de schaduwen van de bergtoppen tegen de rotsen. Ze vormen vreemde, spookachtige figuren. Van ver komt de roep van een jakhals. Het is het enige geluid, dat de stilte stoort.

Over het smalle bergpad beweegt zich een groep mannen. Voorzichtig, zo dicht mogelijk langs de beschermende rotsen, sluipen ze verder, zonder praten, als levende figuren uit een speelgoeddoos. Het zijn de Toareg onder leiding van Ismel. Slechts een gedeelte van zijn legertje is achtergebleven, de overigen zullen proberen, het bergplateau aan de achterzijde van het dorp te bereiken en van die zijde een aanval in te zetten. Als het lukt zitten de Berbers straks tussen twee vuren en is ontkomen voor hen onmogelijk.

De mannen zijn met touwen aan elkaar gebonden en schuifelen als een kronkelende slang steeds hoger het gebergte in. Het

heldere licht van de maan is aan de ene kant een voordeel, want de kans op verongelukken wordt daardoor veel minder. Maar het nadeel is, dat de Berbers hen nu eerder kunnen opmerken. Daarom blijven de mannen zoveel mogelijk in de schaduw van de rotsen.

Opeens is daar een schreeuw als van een dier in doodsangst. Het geluid kaatst terug tegen de rotsen.

Een plotselinge schrik gaat door de Toeareg. Dan beseffen ze ineens, wat er gebeurd is. Een Tarki is uitgegleden, kan zijn lichaam niet in evenwicht houden, tuimelt neer over de rand van het ravijn. Hierop niet verdacht, wordt een tweede Tarki meegesleurd. Dan spannen zich de touwen. Nog een glijdt uit, maar weet zich vast te klemmen aan een der uitstekende rotsblokken en alle Toeareg zetten zich schrap, om verdere ongelukken te voorkomen. Boven de honderd meter diepe afgrond zweven de beide mannen, niet in staat ook maar iets te doen tot hun eigen redding. Ze weten dat, wanneer nu het touw breekt, zij als een steen naar beneden zullen vallen in de dood. Het angstzweet parelt op hun voorhoofd en ze durven zich nauwelijks bewegen.

Ogenblikkelijk na het ongeval heeft Ismel het touw van zijn lichaam losgemaakt en rent naar de plaats van het ongeluk. Snel geeft hij zijn bevelen en langzaam, heel langzaam trekken de mannen het touw omhoog. Eén enkele te forse ruk kan het doen breken tegen de scherpe rotswand.

Dan verschijnt het hoofd van een der beide mannen, een hand tast naar houvast.

De Toeareg grijpen hem beet, trekken hem op onder de armen. Een laatste krachtsinspanning, dan ligt de man hijgend op het veilige bergpad. Spoedig wordt nu ook de ander naar boven gebracht. Ze trillen nog op hun benen van de doorgestane angst en nog voorzichtiger dan zoëven schuiven ze weer in de rij der mannen.

Bij een bocht van de weg speurt Ismel lang in de richting van het dorp. Zou de kreet van de Tarki gehoord zijn? Eerst als geen enkel geluid de stilte verbreekt, durft hij verder gaan, dieper het gebergte in, langs nog gevaarlijker paden.

Hij zucht van verlichting, als hij eindelijk, na een tocht van meer dan een uur, de rots achter het dorp bereikt heeft. Van hier af ziet hij duidelijk de hutten van de Berbers beneden zich, in het licht van de maan.

Zich schuilhoudend in een donkere bergspleet, wachten de mannen van het Ahaggar-gebergte, tot de maan zal verdwijnen achter donkere wolken. Ze zijn tot werkloosheid gedoemd, zolang het zilveren licht elk van hun bewegingen zou verraden. Vanuit het dorp zouden ze immers heel gemakkelijk kunnen worden opgemerkt!

Ruim een uur later gebeurt, wat Ismel had verwacht. Een donkere wolkbank, die lang in het Westen heeft gezeten, komt aandrijven en onderschept het maanlicht. Het begint zacht te regenen. Dat zal de rotspaden nog gevaarlijker maken. Maar het is nu ook bijna volslagen donker en vergenoegd wrijft Ismel zich in de handen. Hij heeft een voorgevoel, dat zijn plan gaat gelukken en dat hij dan eindelijk kan afrekenen met deze Berbers. Haastige handen knopen het eind van het touw stevig vast aan een rotspunt. Ismel probeert de sterkte van het touw en glimlacht. Het zal zeker houden. Over de rotswand tuurt hij dan in de diepte. In het donker kan hij het plateau niet onderscheiden, maar hij weet, dat hem zeker vijf en twintig meter scheidt van de plaats, waar het Berberdorp is gebouwd.

Een laatst, fluisterend bevel, dan grijpt het stamhoofd het touw vast, laat zich langzaam over de rand van de rots zakken. Zijn handen schuren langs het koord, brandend heet worden de palmen en er schijnt geen eind te komen aan de tocht in de diepte. Totdat hij, nog onverwacht, neerploft op de grond.

Doodstil staat hij en luistert. Vaag ziet hij de omtrekken der hutten. Verderop, aan de voorkant van het dorp, zullen bij de wal de wachten zijn uitgezet. Als de Berbers nu een verdacht geluid horen, komen ze deze kant uit en is hij verloren.

Maar niets verstoort de stilte en gerustgesteld trekt de Tarki tweemaal zacht aan het touw. Dit is het afgesproken teken, dat alles veilig is en de tweede Tarki de afdaling kan beginnen.

Niet lang duurt het, of deze staat naast het stamhoofd.

Een derde volgt en een vierde. En dan liggen ze allemaal weggekropen tegen de rots, het zwaard naast zich, klaar voor de aanval.

Er wordt geen woord gefluisterd, allen wachten nu op het eerste lichten van de morgen, om dan voorwaarts te trekken. Ismel weet, dat tegelijkertijd de achtergebleven mannen de wal zullen bestormen en dat is het ogenblik, waarop hij zijn slag zal slaan.

Nog onbewust van het dreigend gevaar ligt het dorp in de donkere nacht.

En de regen valt neer, zonder ophouden.

Tal en Moc'wah, naast elkaar achter in de rij, weten, dat het beslissend ogenblik nabij is. Ze liggen daar onbeweeglijk, want ze weten dat het minste geluid hen kan verraden. Maar hun hart bonst van spanning en hun bewondering gaat uit naar Ismel, die dit plan heeft bedacht.

Wat een aanvoerder is hij!

Ver in het Oosten wordt de

lucht helderder. De morgen komt. Steeds duidelijker tekenen de hutten zich af. Ingespannen luisteren de Toereg naar ieder geluid. Nu kan elk ogenblik de strijd losbarsten, ginds bij de wallen.

En ja, daar klinkt al geschreeuw. Donkere figuren, het zwaard in de vuist, staan klaar, om de aanstormende Toeareg ook nu een warme ontvangst te bereiden. Uit de hutten komen hier en daar Berbers aangesnel, om hun kameraden te helpen bij de verdediging van het dorp. Nog steeds zien ze de mannen aan de voet van de rots niet, tot een van hen zich toevallig omdraait en hen opmerkt.

Plotseling, als in doodsangst, gaan zijn handen omhoog. Hij schreeuwt iets, weet in zijn radeloosheid niet wat te doen en rent dan naar de wal, om de Berbers te gaan waarschuwen voor het naderend gevaar.

„Vooruit,” roept Ismel en dan stormen de mannen naar voren. Wijd uit wapperen hun mantels, als ze zich verspreiden tussen de hutten. De Berbers, die er uit te voorschijn komen, worden door het zwaard der Toeareg neergeslagen.

Verder gaat het, in de richting van de wal.

Daar heerst de grootste verwarring. De verblufte Berbers, nu tussen twee vuren in, weten niet wat te doen. Voor en achter hen dreigt het doodsgevaar en zo groot is de verwarring, dat sommigen hun wapens weggooien, om een goed heenkomen te zoeken. Ze trachten tussen de hutten weg te sluipen of, over de wal heen, door de vijand heen te glippen. Velen gelukt het, anderen worden gegrepen.

Tussen het rumoer van de strijd klinkt het gejammer van de vrouwen en het huilen der kinderen. Ze dringen als angstige schapen bij elkaar.

Het is als een oordeel, dat over de Berbers wordt voltrokken. En zo volkomen is de overrompeling, dat velen zich overgeven, zonder een poging zich te verdedigen.

Nog geen half uur na het begin van de strijd is alle verzet gebroken.

Ismel staat daar, fier als een overwinnaar. Hij kijkt naar de wal, waar de buitgemaakte geiten en kamelen bijeen zijn gedreven. De dieren zijn onrustig van het rumoer in de vroege morgen.

Boven de oostelijke bergen klimt de zon langzaam omhoog, als

Ismel bevel geeft het dorp te verlaten. Hij moet eensklaps denken aan de slaventocht, nu enige maanden geleden. Het is anders en toch net zo. Met schrik denkt hij er aan, dat er Berbers zijn ontkomen, zoals er toen ook negers wegvluchtten, de rimboe in, en met hun tam-tam de zwarten opriepen tot de strijd.

Gelukkig hoeft hij op het ogenblik geen overval te vrezen, wanneer ze zo snel mogelijk wegtrekken uit dit dorp. Eenmaal in de woestijn is hij voor de Berbers niet bang meer. Daar is zijn gebied en daar voelt hij zich thuis.

Met trots gebaar loopt hij langs de verslagenen en glimlacht tegen zijn mannen. „Het is goed gegaan. Een Tarki laat zijn kamelen niet roven!” In de gelukkige stemming, waarin hij verkeert, geeft hij Tal een klap op de schouder.

„Je hebt je goed geweerd, jongen. En Moc'wah ook.”

De jongen staat daar, een kleur op de wangen. Verlegen onder zo'n loftuiging, slaat hij de ogen neer. Maar zijn hart bonst van vreugde. Ismel prijst hem. En dan daalt men voorzichtig het bergpad af naar het dal, waar de kamelen grazen.

Weer, als na de slaventocht, staan de vrouwen bij de ingang van het kamp de Toeareg op te wachten. Ook nu zijn er doden gevallen en enkele vrouwen zijn na het bericht langzaam naar hun tent teruggekeerd, verdriet in de ogen.

Maar de anderen wachten blij op de terugkerende mannen. Dit is een prachtige overwinning geworden en er is wraak genomen op de kameelrovers. En zo is het goed. Dat mogelijk in een donkere nacht andere Berbers *ben* zullen overvallen en mannen en vrouwen zullen doden of meevoeren, och, daaraan denken ze niet. Vandaag is het feest en een gejuich stijgt op onder hen, als de mannen van het Ahaggar-gebergte, de trotse overwinnaars, in galop komen aanrijden.

Moc'wah heeft Kansa naar de omheining gebracht, waarbinnen de kamelen verblijven, en loopt snel in de richting van moeders tent. Even heeft hij haar zien staan tussen de juichende vrouwen en zijn hand naar haar opgestoken. Ze is terug, jubelt het in hem! Ze is beter! Nu wil hij haar vertellen van de tocht, die

hij heeft meegemaakt, van Ismels plan, dat zo schitterend is gelukt, ook van *zijn* aandeel in de strijd.

Hij bemerkt niet eens, dat kleinere jongens bewonderend naar hem kijken en vergeet met zijn zwaard te rinkelen. Er is maar één verlangen in hem: hij wil naar moeder toe!

In grote haast stormt hij de tent binnen. Het doek valt achter hem neer en dan staat hij in het schemerdonker van de vallende avond tegenover moeder.

Een ogenblik weet hij niet wat te zeggen. Maar zijn glanzende ogen zoeken de hare en dan leest hij daarin de grote dankbaarheid, dat ze haar jongen weer terug heeft.

„U is weer beter, hè,” roept hij blij en dan begint hij te vertellen, snel, met een kleur op de wangen. Begrijpt moeder wel, *hoe* steil zo'n rots is en hoe gevaarlijk het was, toen hij langs een touw naar beneden gleed en hij daar stond in de donkere nacht, zo dicht bij het Berberdorp?

Ze knikt en plots vullen haar ogen zich met tranen. Ze denkt aan het grote gevaar, waarin haar jongen heeft verkeerd, ze denkt ook aan haar ziekte. Het had ook kunnen gebeuren, dat haar jongen, stralend van trots, was teruggekeerd en de tent leeg had gevonden.

Weer voelt ze, hoe dicht ze zelf bij de dood is geweest.

Dan, als Moc'wah uitverteld is, gaat ze naast hem zitten op het lage bankje.

Ze neemt in gedachten zijn grote, sterke jongenshand in de hare en begint te vertellen van wat er met haar gebeurd is, toen Moc'wah ver weg was in het woeste gebergte.

Van haar ziekte, van de Toeareg-dokter, die haar had laten sterven, als de zendeling niet had ingegrepen. Ook van de moeilijke tocht naar het Noorden.

Haar stem is ongewoon zacht en in haar vochtige ogen ziet Moc'wah de dankbaarheid voor wat de blanke man voor haar gedaan heeft.

De jongen denkt zich in, hoe het geweest zou zijn, als moeder nu al lag begraven in het woestijnzand. Een brok schiet in zijn keel en zwijgend luistert hij naar haar woorden. Ze vertelt van de pijn, die ze heeft geleden en dat ze nu helemaal genezen is;

telkens weer hoort hij haar hetzelfde zeggen: „Dat heb ik aan de zendeling te danken, Moc'wah.”

En *dat* is het juist, wat de jongen onrustig maakt. Hij had willen zeggen: „Moeder, laten we blij zijn, dat u weer beter is, maar laten we *niet* over de blanke man praten.” Want nu moet hij steeds weer terugdenken aan die éne dag in de zout-groeve, toen de blanke werd geslagen.

Was dat niet *zijn* schuld?

Had hij in zijn dolle drift niet dadelijk aan goedwil gedacht, toen de klomp zout naast hem neerviel?

Wat is dat dan voor een vreemde man, die de moeder van zijn vijand helpt?!

Of. . . of ziet hij in Moc'wah *geen* vijand?

De jongen is opgesprongen, loopt zenuwachtig in de tent heen en weer. Hij kan dit wonderlijke niet verwerken. Hij wil de gedachte aan de blanke man van zich afzetten, maar kan het niet. De zendeling wordt in zijn ogen een *held*, die ver uitsteekt boven iedere Tarki.

Wat is zijn eigen daad dan klein in vergelijking met wat de wit-man heeft gedaan!

Hij gaat plotseling beseffen, dat deze vreemdeling iets bezit, dat hij niet kent en dat er helden zijn, ook al hebben ze geen steen aan de pols en geen zwaard op zij.

O, om zo te leven als deze man!

Hij gaat nu ook iets begrijpen van de rust, die er van de zendeling uitgaat, waar *hij* jaloers op wordt. De onrust, die er leeft in zijn eigen hart, wordt er groter door.

De bekrompenheid van de tent voelt hij eensklaps als een benauwing. Het zweet breekt hem uit. Zijn lippen stamelen iets, hij voelt de verwonderde ogen van de moeder op zich rusten. Dan slaat hij het tentdoek op en stapt naar buiten.

Daar is de wind opgestoken en gaat gierend over de vlakke, tuimelt tussen de hutten door.

Het deert Moc'wah niet. Met een snel gebaar grijpen de handen zijn wapperend kleed. Hij trekt het strak om zijn mager jongenslijf en dan tornt hij, met gebogen schouders, tegen de storm op.

Hij wil alleen zijn.

Hij wil hierover denken, helemaal alleen.

In zijn hoofd hamert maar één gedachte: het is *jouw* schuld, dat de blanke werd mishandeld en die blanke heeft je moeder het leven gered.

Daar loop je nu, jij, trotse overwinnaar van de Berbers. Maar *bij* is groter held. Jij kunt alleen maar wraak nemen, *bij* kan lijden, onschuldig.

Krampachtig knijpen zich zijn handen samen.

„Hoe moet het nu?” vraagt hij zich af. „Hoe moet het nu? Want maar één ding wil ik: ik wil zijn, zoals *bij* is, zo dapper, zo groot!”

Zonder er bij te denken heeft hij het dorp verlaten en is hij de kant van de wadi opgelopen. Hij komt bij de hutten van de zwarten en blijft even staan. De nacht trekt een donker kleed over de woestijn. Vaag onderscheidt hij het tentenkamp achter zich.

Dan valt zijn oog op een kleine lichtvlek bij een der hutten. Hij loopt er heen, zonder er bij te denken. Zijn gedachten zijn bij de wit-man.

Opeens is daar, boven het gebulder van de wind, een vreemd geluid, dat komt aanzwerven als van heel ver.

Verwonderd staat Moc'wah stil.

Wat is dat?

Het wordt hem plotseling duidelijk. Een man zingt en het geluid komt uit de open hut, waar het licht brandt.

Langzaam komt hij naderbij, nieuwsgierig naar wat hier gebeuren gaat.

Het is, of het gezang hem lokt, en hij geen weerstand kan bieden aan de betovering, die er van uitgaat.

Buiten de lichtkring blijft hij staan, gluurt naar de mensen die, gehurkt op de grond, toeluisteren.

Als het vers uit is, begint de zendeling te spreken. Brokstukken van wat hij zegt, dringen tot de jongen door. De vreemde onrust van zoëven komt weer boven. Hij zou willen weghollen, maar blijft staan, schuifelt zelfs langzaam naderbij.

Het loeien van de wind bemerkt hij niet; de nacht, die hem gaat insluiten, geeft hem geen angst.

En dan, voor hij er zelf erg in heeft, staat hij in de deuropening. Een plotselinge stilte valt. De zending draait het hoofd om en de zwarten volgen de richting van zijn blik.

Dan ziet de wit-man Moc'wah en de hunkering, die er ligt in zijn ogen.

Meteen begrijpt hij.

Moc'wahs moeder zal de jongen verteld hebben van haar ziekte en genezing. Daarom wordt de jongen nu hierheen gedreven! Is hij als een schaap, dat verdwaald is en van hem de weg wil weten?

Dan juicht het in het hart van de blanke: dit is Gods werk! Langzaam gaat zijn hand omhoog en wenkt hij Moc'wah binnen te komen.

Daarbij stralen zijn ogen. Dit is als een feest. Een feest van God!

Het wordt een vreemde avond.

Als de negers zijn heengegaan, zit de blanke man naast de Tarki-jongen en vertelt, hoe het komt, dat hij zoveel liefde heeft voor de Toeareg, dat hij hen niet haten *kan*. Omdat God *hem* zo liefheeft en *alle* mensen.

Moc'wah vraagt niets. Hij luistert alleen, met gebogen hoofd. Maar als de zending zegt: „Willen wij vrienden zijn, nu en altijd,” dan legt hij zijn gebruinde hand in die van de blanke.

De wind giert nog steeds over het dorp, als hij naar moeders tent terugkeert.

Er is een wonder-blij gevoel in de jongen. De zending heeft beloofd, hem meer te vertellen van zijn God. *Dat* is het, wat Moc'wah zo blij maakt.

ALS DE MEHARISTEN KOMEN

In de komende dagen gaat het leven in het Toeareg-kamp zijn gewone gang. De mannen verzorgen de kamelen en geiten, trekken soms lange tijd weg naar een oase en de vrouwen bakken hun gerstebroden in het vuur.

Bij de wadi en in de zoutgroeve werken de negers en 's avonds verzamelen velen van hen zich in de hut van de zendeling.

Onder hen is Amenckal en ook Moc'wah laat zich dikwijls zien.

Het is een overwinning geweest voor de negerjongen, om naast Moc'wah te gaan zitten. De eerste keer schuift hij onrustig heen en weer, maar het blijde gezicht van de zendeling vóór hem helpt hem over zijn tegenzin heen. In hem en in de jonge Tarki dringt het eerste licht van het evangelie door.

Soms blijven ze, wanneer de negers zijn vertrokken, even achter. Dan zitten ze ieder aan een kant van de blanke en praten nog wat na.

En telkens weer denkt de zendeling er aan hoe hier drie mensen, van geheel verschillende stam, luisteren naar wat God zegt.

Het is voor Moc'wah ook een overwinning geweest. Onder de Toeareg is het bekend geworden, dat hij 's avonds naar de hut van de blanke sluipt. Het is net, of hij nu in hun ogen niet meer een echte Tarki-jongen is.

Dat merkt hij, als ze hem spottend vragen, hoe het met de negers gaat, die hij de laatste tijd zo vaak opzoekt.

Het doet de jongen pijn en hij wendt zich af om snel in moeders hut te verdwijnen.

Ja, moeder, die begrijpt hem! Die zou wel met hem mee willen gaan, iedere avond, maar ze durft niet, bang voor de spotlach van de vrouwen.

En Tal! Een enkele maal is hij er ook bij geweest, als de blanke vertelde. Weggedoken in een hoekje luisterde hij. En de volgende dag praatte hij met Moc'wah over de verhalen, die hij gehoord had, want goed begrijpen deed hij ze niet.

Zo gaan er enkele maanden voorbij.

Dan wordt het leven van elke dag plotseling verstoord door een bericht, dat langstreckende Bedoeïenen brengen. Vanuit het Noorden rukken de Franse troepen op naar het Zuiden, het Atlas-gebergte in.

Het ene opstandige Berbervolk na het andere wordt onderworpen. De Franse generaal wil voorgoed een einde maken aan de onderlinge twisten en eist, dat het volk opnieuw de opgelegde belastingen zal betalen.

Soms wordt er hard gevochten; soms ook wordt een dorp bij nacht omsingeld en zonder strijd ingenomen. De bevelhebber der Franse troepen moet verklaard hebben, dat hij niet naar het Noorden zal terugkeren, voor de rust en orde in de opstandige gebieden is hersteld.

Uit de berichten maakt Ismel op, dat ze steeds verder naar het Zuiden trekken en angstig vraagt hij zich af, of ze de Toeareg met rust zullen laten. Hij weet, dat hij tegen de geoefende Fransen niet op kan en vermoedt, dat de gevluchte Berbers hen wel naar het gebied van de Toeareg zullen leiden.

Het maakt het stamhoofd prikkelbaar en soms denkt hij er over weg te trekken, dieper de woestijn in. Maar het verlaten van de rijke zoutgroeven en de akkers bij de wadi zal hongersnood, armoede en gebrek betekenen voor zijn volk.

Als hij op een dag de zendeling ontmoet, neemt hij hem mee naar zijn tent.

Nauwelijks is het doek achter hen neergevallen, of hij komt met de vraag, die hem al lang op het hart ligt:

„Hebt u, toen u met Moc'wahs moeder naar het Noorden is geweest, daar verteld van onze tocht naar de Berbers?”

„Nee,” antwoordt de blanke zonder aarzelen.

„Of over de negers gesproken?” luidt de volgende vraag.

„Ook niet.”

De zendeling begrijpt, waarom de man vóór hem zo onrustig is. Hij kijkt naar het zenuwachtig beweeg van de handen en weet: Ismel is bang voor de Fransen.

„U denkt, dat de Fransen hier komen?” vraagt hij het stamhoofd op de man af.

Ismel geeft niet dadelijk antwoord. Hij gelooft nu, dat de blanke man niets heeft gezegd, dat hem in gevaar kan brengen.

Na een korte aarzeling zegt hij:

„Ja, daar ben ik bang voor.”

Het is een bekentenis, waarin hij de angst uitspreekt, die er leeft in zijn hart.

De zendeling voelt, dat er grote dingen gaan gebeuren voor de Toareg en dat de Fransen, als ze hier komen, zeker hun eisen zullen stellen.

Als hij de tent verlaat, kijkt Ismel hem na. Zou het werkelijk waar zijn, dat de blanke hem niet verraden heeft? Even denkt hij vriendelijker over deze man, die zo plotseling in zijn leven is gekomen.

Langzaam laat hij het tentdoek vallen.

Nog onverwacht gebeurt, waar Ismel voor gevreesd heeft.

Op een morgen is het gehele kamp omringd door gewapende mannen. Ze zitten onbeweeglijk op hun kamelen, in hun prachtige kleding. De donkere ogen van Ismel glijden langs de rijen en hij probeert zijn vijanden te tellen. Het is onmogelijk.

Dan weet hij, dat alle verzet noodlottig zal zijn voor zijn volk. Toch heeft hij nog niets van zijn oude trots verloren, als hij op de Franse generaal toetreedt. Achter hem staan de Toareg, de mannen nieuwsgierig glurend naar de vreemdelingen, de vrouwen en kinderen met angst in de ogen.

Ze vragen zich af, hoe dit zal aflopen. Ze hebben al genoeg over de Fransen gehoord. Van hen is geen pardon te verwachten. Ismel zal voor de keus worden gesteld zich te onderwerpen aan het gezag of gevangen genomen te worden. Dit laatste zal het einde betekenen van de Toareg-stam.

Als ze hun stamhoofd zien staan tegenover de generaal, bemerken ze even de aarzeling in geheel zijn houding, alsof hij zelf nog niet weet, wat hij doen moet.

Het blijkt al spoedig, dat de beide mannen elkaar niet kunnen verstaan en dan wordt de zendeling opgehaald, om als tolk te dienen. Hij was nog in zijn hut, toen de Fransen het kamp

omsingelden en kleedt zich haastig aan, zodra hij verneemt, wat er van hem gevraagd wordt.

„Nu is het dan toch gekomen, waarvoor Ismel gevreesd heeft,” denkt hij. Het is te begrijpen, dat het stamhoofd zich niet erg rustig zal voelen op dit ogenblik.

Maar de zendeling is blij. Dit betekent misschien een beter leven voor de slaven en mogelijk het einde van de wraaktochten in dit gedeelte van donker Afrika.

Als hij het kamp nadert, staat hij een ogenblik verbaasd van de grote troepenmacht rondom de tenten. Terecht vermoedt hij, dat Ismel er wel van af zal zien, zich te verweren, en de zendeling zal er blij om zijn, als alles zonder bloedvergieten kan worden geregeld.

In Ismels tent zitten de beide machtige mannen tegenover elkaar, zwijgend.

De ene, het stamhoofd, die een leven lang zijn volk heeft geleid en wiens wil wet is in het kamp, en de generaal, die in naam van de Franse regering de onderwerping van de Toeareg komt eisen.

Met enkele woorden vertelt de zendeling de generaal, dat hij hem als tolk van dienst kan zijn en direct daarop neemt deze het woord.

Dat steekt Ismel. De vreemdeling had moeten wachten, tot hem vragen gesteld zouden worden. Nu voelt hij pijnlijk, dat de ander zich als de machtige beschouwt.

Duidelijk zet de generaal uiteen, wat de bedoeling is van de Franse regering. Er moet een eind komen aan de strijd van de Berbers onderling en nu de Fransman heeft vernomen, dat ook de Toeareg zich hieraan hebben schuldig gemaakt, wenst hij van Ismel de plechtige belofte, dat van nu af dergelijke tochten tot het verleden zullen behoren.

„Wie hebben mijn kamelen geroofd?!” stuift die plotseling op. „Wie hebben een van mijn mannen neergesabeld, toen ze bij nacht kwamen stelen?!”

Hij is opgestaan en loopt woedend in zijn tent op en neer. Zijn vuisten ballen zich en aan één stuk door blijft hij doorrazen over de vervloekte Berbers. Het is de zendeling onmogelijk,

zijn woedende uitvallen zo snel in het Frans te vertalen. Eerst als Ismel zwijgt, vertelt hij in het kort, wat de Tarki gezegd heeft.

„Zeg hem, dat van nu af heel het Berbergebied onder het Franse bestuur is gekomen en dat de eerste de beste overval op een vijandige stam bloedig zal worden gestraft. Vertel er bij, dat dat *ook* voor de Toeareg geldt.”

Ismel snuift verachtelijk.

„En denkt u, dat een Berber zijn woord houdt?”

„Als hij zijn belofte breekt, zal de regering ingrijpen en dan zal de Berbers de lust tot een tweede tocht wel vergaan.”

Ismel raakt even onder de indruk van de zekerheid, waarmee de ander dit zegt en het onbehaaglijk gevoel komt bij hem boven, dat hij eigenlijk geen keus heeft. Als hij niet toestemt zal men hem dwingen!

Terwijl hij nog nadenkt over dit voorstel, gaat de ander verder:

„In de tweede plaats is het Franse bestuur genegen, grote hoeveelheden zout van de Toeareg te kopen, tegen dezelfde prijs, waartegen u het aflevert in Marokko.”

Verbaasd kijkt Ismel op. Dan verdonkert zijn gezicht, want hij vermoedt, dat achter dit voorstel het handelsbelang van de Fransen zit.

Voor het eerst glimlacht de Fransman:

„Dacht u, dat wij komen, om de mensen hier te onderdrukken? Wij willen *handelen* met u. Wij zullen goed betalen en de Toeareg zullen rijk worden.”

Ismel denkt lang na. Goed, laat het dan uit zijn met de wraaktochten, zijn Toeareg zullen geld verdienen, waarvoor ze in het Noorden vlees en vruchten kunnen kopen.

En plotseling ziet het stamhoofd de toekomst minder donker in.

„Dan is er nog één ding,” merkt de generaal op. Even aarzelt hij en kijkt peinzend naar de zendeling.

„Ik heb gehoord, dat de Toeareg slaven houden.”

Er gaat een schok door Ismel heen. Hij had een stille hoop, dat de Fransen straks zouden vertrekken, zonder een onderzoek in te stellen bij de zoutgroeven en de velden aan de wadi. Nu

de Fransen weten, dat hij slaven houdt, wordt de zaak anders. Zijn blik glijdt naar de zendeling.

„Dat hebt *u* verteld.” Scherp klinken zijn woorden en zijn ogen schieten vuur.

Maar open en onbevangen kijkt de ander hem aan en hij slaat de ogen niet neer. Rustig klinkt zijn antwoord:

„Ismel vergist zich. Ik heb u gezegd, dat ik er *niet* over gesproken heb en ik lieg niet.”

Maar het stamhoofd vliegt op.

„’t Is *uw* schuld,” bijt hij de blanke toe. „U hebt mijn volk verraden!”

Meteen wil hij het zwaard uit de schede trekken, met de bedoeling de zendeling overhoop te steken.

Doch in minder dan een seconde staat de generaal naast de wit-man. Een revolver ligt vast in zijn hand en de loop er van is dreigend op Ismel gericht. Het stamhoofd kent de vuurwapenen van de blanken. Hij heeft die duivelsdingen gezien, toen hij in Algiers was en aan de kust; langzaam zakt zijn zwaard weer. Moedeloos valt hij terug op de rustbank, maar zijn ogen blijven op de zendeling gericht en de blanke leest er een dodelijke haat in.

De Fransman staat midden in de tent. Hij haalt een kleine fluit uit zijn borstzak en zegt tot de zendeling:

„Wanneer hij u of mij nog eens bedreigt, behoef ik maar éénmaal te fluiten en mijn mannen zullen anders tegen dit heerschappij optreden. Zeg hem tenslotte, dat ik nog één eis heb te stellen: de negers zullen van nu af *vrije* mannen zijn. Een gedeelte van de opbrengst van het zout en van de akkers is hun loon, wanneer zij hier willen blijven wonen. Het is verboden, hen tot enige arbeid te *dwingen*. Maak hem dat goed duidelijk! Waarschijnlijk zullen *die* zwarten, die hier al tien of meer jaren gewerkt hebben, niet meer in staat zijn, naar hun eigen land terug te keren. Ze kunnen blijven. Maar dat alleen op eigen verzoek. Zij, die terug willen naar de Soedan, mogen gaan.”

Als de tolk de woorden overgebracht heeft, is het lange tijd stil in de tent.

Ismel zit er met gebogen hoofd en denkt diep na. Dit is een zware dag voor hem, want deze dag betekent voor hem het einde van zijn onbeperkte macht.

O, om nu zijn mannen bijeen te roepen en op de Fransen in te slaan! Hen de woestijn in te jagen, waar ze zouden sterven van de dorst. Om nu zijn macht te tonen!

Meteen weet hij, dat dit een onmogelijkheid is. Hij is de zwakke en hij heeft geen keus meer. Het gezag van het Franse bestuur zal hij *moeten* erkennen.

Snel overdenkt hij de gevolgen van dit alles. Hij berekent, dat ongeveer de helft van zijn slaven zal wegtrekken. De ouderen en zij, die zo met het woestijnleven bekend zijn geraakt, dat ze niet naar de Soedan terugverlangen, zullen blijven. Hij zal

ze anders, beter moeten behandelen. Hij zal niet meer de koning zijn van zijn volk, de heerser van de woestijn. Dit is een grotere nederlaag, dan wanneer hij door de Berbers zou zijn verslagen, want nu moet hij zijn macht neerleggen aan de voeten van een vreemdeling. Hij kan het niet. Hij moet! Plotse-ling voelt hij zich erg moe en niet meer in staat, rustig over de Franse voorstellen na te denken. Hij zou alleen willen zijn; met een moedeloos gebaar laat hij zijn hoofd in de handen rusten.

Dan staat de generaal op.

„Denk hier eens rustig over na, Ismel. Het is voldoende, als ik vanmiddag uw antwoord ontvang.”

Er is geen antwoord en gevolgd door de zendeling verlaat hij de tent.

Eerst laat in de middag laat Ismel de generaal weten, dat hij besloten heeft, het Franse bewind te erkennen.

Maar niemand heeft ooit geweten, welk een strijd het gekost heeft, vóór hij tot dit besluit kwam.

De Franse regering heeft een legerafdeling bestemd om toe te zien, dat de onderworpen volken in het Noorden van Afrika de gegeven beloften nakomen.

Dit leger van „Meharisten” bestaat uit soldaten, die het leven in de bergen en de woestijn kennen. Ze krijgen de opdracht, de negers, die naar de Soedan zullen terugkeren, daarheen te brengen.

Het is het grootste gedeelte van de slaven, dat voorbereidingen maakt voor de tocht. Ze praten druk met elkaar en begrijpen niet, hoe sommigen van hen achterblijven, om vrijwillig in dienst der Toeareg te blijven.

De zendeling heeft hen voor de keus gesteld. Er zijn negers, die reeds als kind hierheen zijn gevoerd. Ze kennen de roep van de rimboe niet meer en zijn te veel gewend aan de uitgestrektheid van de woestijn, om terug te verlangen naar het oerwoud. De zendeling kan het begrijpen. Ze kunnen ook beter blijven, temeer waar ze van nu af beter behandeld zul-

len worden. Misschien zijn ze ook niet meer opgewassen tegen de gevaren van het bos en de tropische ziekten.

Maar zij, die nog maar enkele maanden geleden uit hun land zijn geroofd, willen allen terugkeren naar de Dzjoliba en het oude leven van vroeger voortzetten.

„En de zendeling?” . . . vragen ze.

De wit-man ziet de kleine kring der negers rond. Hij denkt terug aan de tijd, toen ze in hun eigen dorp woonden en zijn woorden geen ingang vonden in hun hart.

Dat is nu anders geworden.

Ze gaan nu iets begripen van Gods liefde, die als een licht in hun donkere harten doordrong.

Als de zendeling zegt: „Ik ga met jullie mee,” dan ziet hij de blijdschap in hun ogen en dat maakt hem dankbaar.

„Het is goed,” zegt een van hen, „wij zijn er blij om.”

En de anderen knikken.

Het is de laatste avond vóór het vertrek. Morgen zullen de Meharisten hen naar het Zuiden brengen.

Nog éénmaal heeft de blanke zijn donkere vrienden samengeroepen in zijn hut aan de wadi en net als op andere avonden hurken ze dicht naast elkaar.

De zendeling kijkt hen aan. Er is iets ontroerends in deze laatste samenkomst.

Gedachten gaan terug, naar vroeger.

De tijd, hier doorgebracht, is voor velen een moeilijke tijd geweest. Maar de avonden waren goed.

En ook nu luisteren ze naar de boodschap van de zendeling. Terwijl deze vertelt kijkt hij naar de hoek, waar twee jongens zitten: Amenckal en Moc'wah. Schouder aan schouder zitten ze. De zendeling weet, hoe tussen deze beiden de vriendschap gegroeid is. Nu gaan morgen hun wegen uiteen en misschien zien ze elkaar nooit in hun leven terug.

Maar de onzichtbare band van Gods liefde blijft. Die kent geen grenzen. En al is er dan droefheid in het hart van de blanke, als hij er aan denkt, dat hij van Moc'wah afscheid moet

nemen, de vreugde is er ook, omdat zij drieën *toch* bij elkaar horen.

De hut van de zendeling is leeg.

Maar bij de ingang staat de blanke en naast hem Moc'wah en Amenckal.

Achter hen flakkert de vlam van de palmolielamp in de wind. Vreemd dansen er schaduwen van de drie tegen de wand.

Ze zien het niet. Ze kijken in het donker van de nacht en denken er aan, dat over enkele uren, bij het aanbreken van de morgen, hun wegen uit elkaar gaan.

„Ik zou het toch fijn gevonden hebben, als u hier gebleven was,” zegt Moc'wah zacht.

Er zit een brok in zijn keel en er staan tranen in zijn ogen. Maar dat zien de anderen gelukkig niet.

Even is het stil.

Dan zegt de blanke: „Moc'wah, ik heb moeten kiezen: hier blijven of meegaan naar de Soedan. Ik heb het laatste gekozen, omdat ik geloof, dat daar mijn werk ligt. Maar vergeet niet, dat *mijn* God, Die nu ook *jouw* God is, je hier en taak geeft. Nu en bij het ouder worden. Vertel jij de mensen hier de verhalen, die je van mij gehoord hebt. Laten ze van jou horen en vooral, laten ze aan jou zien, wat het betekent: Christen te zijn.”

In het zwijgen dat volgt, is het geluid van de wind in de palmen te horen.

Dan vervolgt hij:

„Eenmaal, jongens, stonden jullie als vijanden tegenover elkaar. Die tijd is voorbij. Dank er God voor. Nu kunnen we elkaar een hand geven, want we zijn broeders geworden.”

Hij neemt Moc'wahs hand in de zijne. Er is geen woord.

Maar de jongen voelt in deze handdruk de grote liefde van de zendeling voor een gewone Tarki.

Dan gaat Moc'wahs hand in de richting van Amenckal.

„Dag. . . . Amenckal.”

„Dag. . . . Moc'wah.”

De jonge Tarki stapt het duister in.

En in zijn hart neemt hij de woorden van de blanke zending mee:

„Laten de Toereg aan jou zien, dat je een Christen bent.”
Die gedachte maakt hem gelukkig en blij.

